

Mirja Halonen

OPPIMISEN Lukoista OPPIMISEN avaimiin

Opas aikuisten lukikuntoutukseen

Mirja Halonen

OPPIMISEN Lukoista OPPIMISEN avaimiin

Turun kristillisen opiston säätiö

Mirja Halonen

**Oppimisen lukoista
oppimisen avaimiin**

Opas aikuisten lukikuntoutukseen

Turun kristillisen opiston säätiö

KIITOS

Kirja julkaistiin Raha-automaattiyhdistyksen tuella osana LUKKI-projektia, aikuisten lukikuntoutusohjelman kehittämishanketta, joka toteutettiin vuosina 2002 – 2005.

2. painos

© Mirja Halonen ja Turun kristillisen opiston säätiö, 2002

ISBN 978-952-99919-2-1

Taitto: Tytti Issakainen ja Janne Peltonen

Painopaikka: Kopio Niini Finland Oy, Turku 2007

SISÄLTÖ

Lukijalle

1. Erilaisen oppijan profiili.....	5
Tapausselostus erilaisesta oppijasta.....	5
Erilaisen oppijan tunnistaminen	8
Oppimisvaikeuksien diagnostiikasta	8
Lukikuntoutuksen toteuttaminen	10
2. Oppimistyyliä ja oppimisympäristöt	12
Oppimistyylien erot	15
Tiedonkäsittelytyylien erot	16
Oppimisympäristön merkitys oppimisessa	20
3. Lukemisen taito ja tekniikat	22
Alleviivaustekniikka	22
Poimintatekniikka	35
Laatikointitekniikka	50
4. Kirjoittamisen taito ja hyvän tekstin laatiminen	76
Käsiala ja oikea kynäote	76
Hyvä teksti.....	77
Mielipidekirjoitus	78
Mikä on essee ja miten se kirjoitetaan	85
Hakemus.....	89
Ohjeita kirjoittelun laatimiseen	92
5. Oppimisvaikeudet.....	94
Oppimisvaikeudet suomen kielessä.....	94
Oppimisvaikeudet vieraisissa kielissä	96
Oppimisvaikeudet matematiikassa	97
6. Muistia voidaan kehittää	99
7. Hahmottamisen vaikeudesta	110
8. Oppia ikä kaikki.....	120
Liite: Tekstin vierasperäisten sanojen selitykset	123
Lähteet.....	127

Lukijalle

Tämä harjoituskirja on syntynyt lukikuntoutus- eli LUKKI-projektia varten Raha-automaattiyhdistyksen tuella. Kirja on materiaaikooste, joka toimii lukikuntoutusta antavan tutorohjaajan apuvälineenä tai itsenäisen opiskelijan kuntoutumisen tukena. Aikuisille suunnattua kuntoutusmateriaalia on edelleen niukasti, ei juuri lainkaan. Sen vuoksi harjoitukset on suunniteltu siten, että niitä voi halutessaan kopioida. Tekstin ymmärtämistä helpottaa sivistyssanojen selitysoasa, joka on kirjan lopussa liitteenä.

Oppimisvaikeuksien on todettu olevan yksi primäärisyy syrjäytymiskierteessä. Jatkuva epäonnistuminen on johtanut ongelmien kasautumiseen. Osalla oppimisvaikeuksiin liittyy lukivaikeus eli lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus, joka tunnetaan myös dysleksia -nimellä. Lukivaikeuksiin tarvitaan kuntoutusta, jotta syrjäytyvä, lukivaikeudesta kärsivä aikuinen pystyy ponnistelemaan työ- ja opiskeluelämässä.

Työelämässä ja oppilaitoksissa aikuisilta edellytetään itsenäistä tiedonhankintataitoa ja kykyä soveltaa tätä taitoa luetun ymmärtämisessä ja kirjallisessa tuottamisessa. Olen viime vuosina kohdannut turhautuneita aikuisia, jotka ovat päässeet opiskelemaan, mutta huomanneet, että omat kyvyt ja taidot eivät vastaa tämän päivän vaatimuksia. Oppilaitokset ja työpaikat tiedostavat tämän ongelman, mutta ovat neuvottomia kohdatessaan lukivaikeuksista kärsivän opiskelijan.

Tässä kirjassa keskitytään luetun tekstin ymmärtämiseen ja keskeisten asioiden hahmottamiseen luetusta tekstistä. Kirjassa innostetaan aikuisia käyttämään ehkä jo ruosteeseen jääneitä lukemisen ja kirjoittamisen taitoja. Kutakin harjoitusosuutta edeltää lyhyt teoriaosuus, joka helpottaa harjoituksista suoriutumista. Eri yhteyksissä viitataan lähteisiin, joista lukija halutessaan saa lisätietoa asiasta. Toivon tämän kirjan löytävän mahdollisimman laajan käyttäjäkunnan lukivaikeuksien kuntouttamisessa.

Haluan lausua parhaimmat kiitokseni SELKO-UUTISET -lehdelle, jonka tekstejä olen saanut lainata tämän kirjan tehtäviin.

Elokuisena päivänä maalla

4.8.2002

Mirja Halonen

KM, erityisopettaja

1. Erilaisen oppijan profiili

Tapauselostus erilaisesta oppijasta

Jenni, erilainen oppija

Jenni on 18-vuotias peruskoulunsa päättänyt nuori nainen. Hän on avoin, sosiaalinen ja tottunut selviämään vaikeista tilanteista puhumalla. Jennillä on harrastuksia ja hänen vahvuutensa näkyvät erityisesti ihmissuhteiden hoitamisessa ja yhteistyötaitoja vaativissa tilanteissa.

Jenni on suorittanut peruskoulun ja opiskelee tällä hetkellä lähihoitajaksi. Jennin historiassa on jo varhain ollut merkkejä siitä, että erityisesti hahmottamisessa ja hienomotorisissa taidoissa on ollut vaikeuksia. Neuvoalan 5-vuotistarkastuksessa hänellä havaittiin piirrostehtävissä hienomotorisia vaikeuksia, myös Jennin sanavaraston todettiin olevan viivästynyt ikätasoon verrattuna.

Jenni kävi päiväkodissa esikoulun, jonka aikana hänelle suositeltiin kasvatus- ja perheneuvolan koulunvalmiustestejä koulukypsyyden varmistamiseksi osittain sen vuoksi, että hän on syntynyt aivan loppuvuodesta. Testien perusteella Jennille suositeltiin koululyykkäysvuotta ja hän meni vielä vuodeksi ns. alkuluokalle, jossa harjaannutettiin kielellisiä valmiuksia.

Peruskoulun Jenni aloitti kotinsa lähellä olevalla ala-asteella yleisopetuksen opetussuunnitelman mukaan. Jenni sai 1. luokan syksystä alkaen osa-aikaista erityisopetusta sekä

viivästyneeseen puheenkehitykseen että lukemisen ja kirjoittamisen opetteluun. Ensimmäisen luokan joulun aikana Jennin mekaaninen lukeminen kuulosti sujuvalta, mutta lukemisen virheanalyysi paljasti Jennin lukustrategiaksi lähinnä pitkien sanojen arvailemisen. Lisäksi lukies- sa saattoi jäädä pois kokonaisia sanoja tai hän keksi kokonaan uusia sanoja. Kirjoittamisessa olivat tyypillisiä kaksoiskonsonanttivirheet, pitkien ja lyhyiden vokaalien virheet sekä sanojen ja kirjainten reversaalit.

Toisen luokan keväällä erityisopettaja vakuuttui luokanopettajan kanssa siitä, että Jennin tapauksessa on kysymys dysleksiasta, erityisestä lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudesta. Diagnoosia vahvasti Jennin käsialassa ja kädentaitoja vaativissa oppiaineissa ilmenevät hienomotoriset vaikeudet.

Kolmannella luokalla Jenni alkoi opiskella vierasta kieltä, hän valitsi englannin kielen. Jenni oli innostunut kielestä ja hän oppi nopeasti muistamaan englanninkielisiä sanontoja ja lauluja. Vähitellen Jennin innostus laantui, kun hän ei oppinut kirjoittamaan sanoja. Jenni muisti kyllä, miten sanat sanotaan, mutta kirjoittusasun muistaminen oli tuskallista, lähes aina sanojen äänne- ja kirjoittusasun sekaantuivat toisiinsa. Jenni sai vaikeuksiinsa erityisopetusta ja tukiovetusta. Erityisopettaja opetti

Jennille mielikuvan yhdistämisen näköhavainnon avulla opittavaan sanaan. Oppimisessa päästiin sillä kertaa eteenpäin. Anomuksista huolimatta Jenni ei saanut henkilökohtaista koulunkäyntiavustajaa, vaikka juuri yksilöllinen tuki olisi ollut paras apu Jennille.

Jenni suoriutui luokalta seuraavalle, vaikka vaikeuksia olikin. Luokanopettaja oppi tunnistamaan vuosien varrella Jennin ongelmat, ja hän huomasi, että Jenni pystyi vaikeissa tilanteissa käyttämään erilaisia ratkaisumenetelmiä päästäkseen haluttuun lopputulokseen. Jenni osoitti jopa poikkeuksellista lahjakkuutta keksiessään uusia kiertoteitä kompensoidakseen dysleksian tuomia esteitä. Eräs asia Jennin opettajaa huolestutti. Hän olisi halunnut auttaa ja tukea Jenniä enemmän luokkatilanteessa, koska Jenni oli motivoitunut oppija ja selvästi hyötyi yksilöllisestä tuesta. Aikaa tähän ei kuitenkaan ollut, koska luokassa oli 31 muuta oppilasta, eikä Jenni ollut ainoa, joka tarvitsi yksilöllistä apua. Opettaja uskoi, että Jenni olisi saavuttanut parempia oppimistuloksia, jos luokkakoko olisi ollut pienempi.

Kuudennen luokan aikana Jenni mietti tulevaa yläastettaan. Yläasteen aineopettajajärjestelmä puolestaan mietitytti Jennin opettajaa. Löytyisikö yläasteella opettajaa, joka perehtyisi Jennin vaikeuksiin? Ala-asteella olttiin myös tietoisia siitä, että kyseisen yläasteen erityisopettajaa työllistivät oppilaiden laaja-alaiset oppimisvaikeudet eikä Jennin tarvitsemaan lukierityisopetukseen ollut juurikaan aikaa.

Samaan aikaan koulutoimessa oltiin perustamassa pienryhmäopetusta, joka on tarkoitettu erityisistä oppimisvaikeuksista kärsiville oppilaille. Pienryhmä noudattaa yleisopetuksen opetussuunnitelmaa ja ryhmäkoko on enimmillään 10 oppilasta. Pienryhmän opettaja on pätevyydeltään erityisopettaja, joka opettaa oppilaille kaikki lukuaineet, harjoitusaineissa oppilaat ovat koulun muiden oppilaiden kanssa samoissa ryhmissä. Jennin yläasteen kouluun sijoitettiin tämä pienryhmä, johon Jenni pääsi.

Pienryhmäopetuksen yksilöllisessä ohjauksessa Jenni saavutti hyviä tuloksia, hänen keskiarvonsa nousi lukuaineissa yhdellä numerolla. Äidinkielessä oli edelleen vaikeuksia, mutta vähitellen Jenni alkoi hallita lukihäiriötään. Lähinnä tekstin tuottamisessa oli vielä vaikeuksia, ilmaisu saattoi olla sekavaa ja keskeiset asiat olivat unohtuneet, mutta kirjainvirheissä Jenni osasi olla tarkkana ja hän jaksoi tavuttaa kärsivällisesti pitkätkin sanat tarkistaessaan omaa tuotostaan. Vieraisissa kielissä vaikeudet olivat edelleen selvästi nähtävissä. Englannissa oli kirjoitusvaikeuksia ja lisäksi ruotsin kielessä sekaantuivat vierasperäiset kirjaimet suomenkielisiin kirjaimiin. Matematiikassa Jenni oli hyvä. Erilaisten ratkaisumallien ja loogisen päättelyn avulla Jenni pääsi oikeisiin tuloksiin.

Peruskoulun viimeisellä luokalla Jenni päätti, että lukioon hän ei ainakaan pyri, vaikka mieli olisi tehnytkin. Jenni ei luottanut omiin kykyihinsä selvitä lukion vaativassa opiskelussa. Niin hän päätti pyrkiä lähiohittajakou-

lutukseen. Koulutuksessa korostettiin itseohjautuvaa oppimista. Jennillä oli vaikeuksia itsenäisen opiskelun oppimisessa. Vastuu omasta etenemisestä pelotti, sillä oppilaitoksessa ei ollut tuki- eikä erityisopetusta. Lähihoitajaopinnoissa sai kuitenkin edetä omassa tahdissaan ja keskittyä muutamaa aineeseen kerrallaan.

Vähitellen Jenni oppi tekemään itselleen oikeanlaisen lukusuunnitelman ja opinnot alkoivat edistyä. Vaikeudet näkyivät edelleen kirjallisissa tuo-

toksissa ja esimerkiksi Jennin tenttivastauksissa oli epäloogisuuksia, oleelliset asiat olivat unohtuneet tai sekaantuneet keskenään. Jenni pyysi saada suorittaa tenttejä suullisesti, ja joissakin oppiaineissa hän saikin luvan suorittaa tentit suullisesti opettajalle. Tätä erikoisjärjestelyä varten Jenni kävi erityisopettajalla lukitestissä ja hän sai lukihäiriöstään lausunnon oppilaitosta varten. Jenni valmistuu vuoden kuluttua ja miettii mahdollisia jatko-opintoja.

Erilaisen oppijan tunnistaminen

Jennin kaltaisen oppijan tunnistaminen ei ole aina helppoa. Tarkkanäköinen opettaja erottaa kuitenkin joukosta oppijan, jonka työskentelyä leimaa poikkeuksellinen työläys. Erityinen kielellinen oppimisvaikeus voi ilmetä sekä lukemisessa että kirjoittamisessa tai vain toisessa näistä.

Usein ajatellaan, että lukihäiriö on vaikeus, joka näkyy ainoastaan henkilön äidinkielen alueella. Vaikeus on kuitenkin havaittavissa kaikissa lukemisen ja kirjoittamisen taitoa vaativissa tehtävissä oppiaineesta tai esimerkiksi kielestä riippumatta. Lukiproblematiikkaan liittyy myös motorisia ongelmia, jotka tyypillisesti näkyvät kädentaitojen ja käsialan hienomotorisina vaikeuksina. Tavanomaista on myös suuntien vasen-oikea vakiintumattomuus ja erilaiset visuaaliset sekä auditiiviset hahmottamisen vaikeudet. Hahmottamisen vaikeudet aiheuttavat kielen oppimisessa erityisvaikeuksia.

Lukemisen häiriöstä kärsivä aikuinen eksyy usein riviltä eikä ymmärrä lukemaansa tekstiä. Mitä vaikeammasta häiriöstä on kysymys, sitä hitaammin lukeminen sujuu.. Lukija käyttää tavujen ja sanojen selvittämiseen aikaa eikä juuri muista lukemansa tekstin sisältöä.

Kirjoittamisen häiriöstä kärsivä aikuinen korjaa virheitä entisen kirjoituksen päälle. Hän ei huomioi välimerkkejä, rivien alut ja loput ovat epätasaisia. Kirjaimissa ja tavuissa esiintyy ns. lukityyppivirheitä. Kaiken kaikkiaan lukihäiriöisen aikuisen työskentely vaikuttaa hitaalta ja työläältä.

Oppimisvaikeuksien diagnostiikasta

Oppimisvaikeuksien diagnosointia on Suomessa alettu tehdä ensisijaisesti koululaitoksen aloitteesta. On ollut tarve kehittää mittareita, joiden avulla pystytään kartoittamaan erityistä tukea tarvitsevat oppilaat. Lukemisen ja kirjoittamisen mittaamisessa on käytetty erilaisia mittareita sen mukaan, mitataanko kohdejoukkoa ryhmässä vai yksilöinä.

Aikuisten oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja diagnosoiminen on pulmallista monesta eri syystä. Ilmiötä on alettu tiedostaa ja tunnistaa vasta viime aikoina, joten ns. asiantuntijoiltakaan ei aina löydy valmiita vastauksia tai ohjeita. Lapsilla käytetyt testit eivät sovellu suoraan aikuisille, vaikka voivatkin olla suuntaa antavia (Haapasalo & Salomäki 2000). Koko oppimisvaikeuksien kenttä on hyvin laaja, ja

oppimisvaikeuksien ilmenemismuodot ovat moninaiset. Oppimisvaikeuksiin katsotaan kuuluvaksi yhtä hyvin lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeudet kuin laaja-alaiset tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudetkin. Sen vuoksi taustan kartoittaminen, keskustelu ja testattavan kuunteleminen ovat erityisen tärkeitä, kun suunnitellaan jatko-toimenpiteitä.

Aikuisten lukemisen ja kirjoittamisen oppimisvaikeuksien mittauksissa käytetään usein omaa tuottamista, jossa samalla paljastuvat kirjoittamisen sana- ja lausetason mahdolliset virheet sekä kirjallisen ilmaise-
misen johdonmukaisuus. Lisäksi tarkkaa, vertailtavissa olevaa tietoa saadaan sanelukirjoituksella sekä luetun ymmärtämistä mittaavilla testeillä (Halonen 2002).

Yksilötesteissä on mahdollista arvioida testattavan mekaaninen lukutaito, sekä lukunopeus että virhetyypit. Sanojen äänne-kirjain -vastavuuden diagnosoiminen, tavurajojen erottelu sekä auditiivisesti että visuaalisesti ja kielellistä tietoisuutta mittaavat testit antavat ensiarvoisen tärkeää tietoa testaajalle koko asianosaisen lukuprosessista. Mekaanisen lukutaidon lisäksi on hallittava tekstin sisällön ymmärtäminen: vasta silloin voidaan pitää lukutaitoa riittävänä, kun se toimii arkipäivän työ- ja opiskelutilanteissa.

Kirjoittamista voi mitata oman tuotoksen ja sanelutestien lisäksi erilaisilla sanantäydennystehtävillä, joissa testattava joutuu miettimään, minkä kirjaimen tai tavun hän täydentää puuttuvan kirjaimen kohdalle. Kokemukseni mukaan sanan visuaalinen täydentäminen ja puuttuvan kirjaimen hahmottaminen tuottaa joillekuille suuria vaikeuksia.

Lisäksi lukilausunnoissa halutaan arviointi testattavan lukivaikeuden ilmenemisestä vieraissa kielissä. Arviointi ei ole aivan ongelmattonta, koska arviointiin käytettäviä testejä tai mittareita ei juurikaan ole olemassa. Olen kuitenkin pitänyt tärkeänä kuunnella testattavan vieraan kielen mekaanista ääneen lukemista ja antaa siitä arviointi. On hämmästyttävää huomata, miten epätarkkaa lukeminen voi olla. Tyypillisiä virheitä ovat virheelliset päätteet, äänne- ja kirjoitusasun sekaantuminen tai sanan muuttuminen kokonaan uudeksi sanaksi. Kun mekaanisessa lukemisessa on virheitä, tekstin sisällön ymmärtäminen on ainakin osittain arvailun varassa. Tekstin olen valinnut siten, että sanasto vastaa vaikeudeltaan peruskoulun 9. luokan keskeistä vaatimustasoa. Moni lukion viimeisellä luokalla opiskeleva, joka on hakenut ylioppilastutkintolautakuntaa varten lausuntoa, on pitänyt tekstin sisältöä vaikeana.

Vieraan kielen kirjoittamista olen arvioinut 20 sanan sanelulla. Sanat olen poiminut peruskoulun yläasteen sanastoista siten, että niissä esiintyisi mahdollisimman monipuolisesti erilaiset virhemahdollisuudet. Esim. ruotsin kielessä o-å, o-u, c-k, g-k, d-t -sekaannuksia ja englannin kielessä olen valinnut sanoja, joissa tyypillisesti äänne- ja kirjoitusasu ovat vaarassa sekaantua keskenään. Tulokset ovat mielenkiintoisia. Ne kertovat joko siitä, että sanoja on luettu liian vähän tai sitten siitä, että sanojen kirjoitusasun oppiminen on selvästi yhteydessä testattavan muuhun lukiproblematiikkaan.

Erityisen tärkeänä pidän sitä, että lukilausuntoon kirjataan testatun oma käsitys siitä, mitä hän itse pitää suurimpana vaikeusalueenaan oppimisessa. Kokemukseni mukaan testatut osaavat melko tarkkaan analysoida omaa lukiproblematiikkaansa ja he kykenevät hyvin erittelemään niitä osa-alueita, joissa ovat suurimmat vaikeudet. Nykyisissä lausuntokaavakkeissa on riittävästi tilaa testatun omille huomioille.

Lukikuntoutuksen toteuttaminen

Lukikuntoutuksen lähtökohtana on saada aikuisen luku- ja kirjoitustaito toimimaan ensisijaisesti niissä työtehtävissä tai opintosuorituksissa, jotka ovat välttämättömiä työssä tai opinnoissa onnistumiselle. Aikuisen motivoituu parhaiten sellaisesta kuntoutuksesta, josta hän tuntee saavansa välittömän hyödyn arkielämässään. Yhtä tärkeää luku- ja kirjoitustaidon kuntouttamisen ohella on aikuisen sosiaalisemotionaalinen kuntoutuminen, koska lukivaikeuden seurauksena koetaan usein huonommuuden tunnetta, joka säilyy voimakkaana aikuisuuteen asti.

Aikuisten laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin kohdennettua lukikuntoutusta ei ole edelleenkään Suomessa tarjolla systemaattisesti järjestettynä, vaikka pitkään on tiedetty, että opiskelu ja työelämässä selviäminen asettavat yhä suurempia vaatimuksia suomea syntyperäisesti puhuville ja erityisesti maahanmuuttajille puutteellisen kielitaidon vuoksi. Opiskelijan on oltava itseohjautuva, häneltä vaaditaan metakognitiivisia taitoja, hänen on kyettävä hankkimaan ja arvioimaan tietoa monipuolisesti. Tällä hetkellä aikuisoppilaitoksissa on lukemisen ja kirjoittamisen erityisopetusta tarjolla vaihtelevasti.

Lukihäiriöstä on kysymys silloin, kun henkilöllä on lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyviä erityisiä vaikeuksia, jotka ovat ristiriidassa muun lahjakkuustason ja oppimiskyvyn kanssa. Lisäksi on varmistettava, että henkilön kuulo ja näkö ovat normaalit, hänellä on riittävä älyllinen ka-

pasiteetti ja hän on motivoitunut opiskelemaan, mutta hänellä on silti vaikeuksia oppia lukemaan ja/tai kirjoittamaan kohtuullisessa ajassa.

Tarkempi lukitestausta on paikallaan silloin, kun opintojen etenemisessä tai luku-kirjoitustaitoa vaativissa työtehtävissä on suuria vaikeuksia. Testauksen tulosten pohjalta voidaan tukea oppimisprosessia sekä kuntouttaa luku- ja kirjoitustaitoa tarjoamalla virhetyyppien mukaisia harjoituksia.

Viime vuosina lukiopetusta on laajennettu perinteisestä opetuksesta sisältämään erilaisia kuntouttavia elementtejä. Lukivaikeudesta kärsivää asiakasta halutaan kuntouttaa kokonaisvaltaisesti. Tämä puolestaan tarkoittaa sitä, että kognitiivisten taitojen ohessa kuntoutetaan ihmistä myös psykososiaalisesti. Perinteinen lukiopetus on muuttunut luki-kuntoutukseksi, joka sisältää esim. erityisopettajan, psykoterapeutin ja ilmaisutaidon opettajan osuuksia. Sisältöjä vaihdellen ja eri tavoin painottaen on saatu aikaan täsmälukikuntoutusta. Lukikuntoutuksen lähtökohtana ovat tavoitteet, jotka määrittävät yksilön omista tarpeista käsin, näin lukikuntoutusjaksot vaihtelevat, eikä koskaan ole kahta aivan samanlaista jaksoa.

Jos vielä palaamme alussa olevaan Jennin tapaukseen, voisimme nyt ohjata hänet aikuisten lukikuntoutukseen. Ensin Jennin kanssa tulisi käydä taustaa kartoittava keskustelu ja sitten suunnitella yhdessä hänen kanssaan täsmäkuntoutus, joka voitaisiin toteuttaa yksilö- tai ryhmäkuntoutuksena. Jenni hyötyisi sellaisesta lukikuntoutuksesta, joka tukisi hänen opintojensa edistymistä. Aikuiset kuntoutujat motivoituvat parhaiten silloin, kun he kokevat saavansa apua opiskelu- ja työelämässä esiin tuleviin oppimisvaikeuksiin. Kognitiivisten tavoitteiden ohella tulee muistaa psykososiaaliset tavoitteet, sillä oppimisvaikeuksien yhteydessä itsetunnon ongelmat ja psykososiaaliset seurausilmiöt on havaittu usein suuremmiksi ongelmiksi kuin varsinaiset kognitiiviset rajoitukset (Haapasalo & Salomäki 2000).

2. Oppimistyyliä ja oppimisympäristöt

Erilaisen oppijan oppimista auttavat uuden näkökulman löytäminen opittavaan asiaan. Näkökulma voi olla uuden oppimistyylin omaksuminen, asioita opiskellaan uudella tavalla. Varsinkin aikuiset käyttävät edelleen samaa oppimistyyliä, jonka he ovat joskus kouluaikanaan oppineet. Erityisesti naiset turvautuvat ulkolukuun ja irrallisten asioiden muistiin ”pänttämiseen”, miehet sitä vastoin usein kieltäytyvät tehottomasta ulkoluvusta ja pikemminkin käyttävät strategiaa, jossa pyritään ymmärtämään opittavat asiat. Miehet myös kyseenalaistavat asioita naisia enemmän ja tällä tavalla oppivat ymmärtämään asioita naisia tehokkaammin. Asenne oppimista kohtaan on useimmiten opittu koulussa. Jos oppiminen sujuu, asenne on kehittynyt myönteiseksi, mikä edesauttaa uusien asioiden oppimista. Jos asenne on kielteinen, oppiminen tyrehtyy heti alkuunsa, sen vuoksi omaa asennetta oppimiseen on mietittävä. Pienen testin avulla voi saada selville omat todelliset asenteet.

Oppimistyyliit ja oppimisympäristöt. Testi 1

Oppimisasenteeni

Alla on väittämiä, rastita sinulle ensiksi mieleen tuleva vaihtoehto.

	Kyllä	Ei
1. Minun on oltava todella ahkera ja opiskeltava kovasti, jos haluan oppia jotain.	_____	_____
2. Oppiminen on hauskaa ja mielenkiintoista.	_____	_____
3. Minulla on hyvä muisti.	_____	_____
4. Mielestäni oppiminen on suurimmaksi osaksi kovaa työtä.	_____	_____
5. Opin asiat melko hyvin ja helposti.	_____	_____
6. Toivon pystyväni keskittymään paremmin.	_____	_____
7. En pidä itseäni kovin älykkäänä.	_____	_____
8. Minusta tuntuu usein, että unohdan kaiken niin nopeasti.	_____	_____
9. Koen onnistumisen iloa, kun opin jotakin uutta.	_____	_____
10. Muistikuvani kouluajoista ovat pääsääntöisesti kielteisiä.	_____	_____
11. Oppiminen on mielestäni vaikeaa.	_____	_____
12. Pidän itseäni nopeana oppijana.	_____	_____
13. Oppiminen on aina tuntunut vastenmieliseltä.	_____	_____
14. Uuden oppiminen tuntuu tosi hienolta!	_____	_____
15. En usko oppivani matematiikkaa ja vieraita kieliä.	_____	_____
16. Olen aina pitänyt vieraista kielistä.	_____	_____

Oppimistyyliit ja oppimisympäristöt. Testin 1 tarkistus

Pisteytysohjeet

Ympyröi vastauksesi kuhunkin väittämään.

Kysymys	Kyllä	Ei	Kysymys	Kyllä	Ei
1	-2	+2	9	+2	-1
2	+1	-1	10	-1	0
3	+1	-2	11	-2	+2
4	-1	+1	12	+2	0
5	+1	0	13	-1	+1
6	-1	0	14	+1	-1
7	-1	+1	15	-2	+1
8	-1	+1	16	+2	0

Laske yhteen kaikki +luvut ja -luvut. Vähennä miinukset plussista. Lopputulokseksi saat joko nollan, miinusluvun tai plusluvun.

Oppimistyyliit ja oppimisympäristöt. Testin 1 tulokset

Tulokset

+9 - +19 pistettä:

Sinulla on korkea oppimismotivaatio, asenteesi on hyvin myönteinen.

+8 - -8 pistettä:

Oppimisasenteesi on keskitasoa.

-9 - -17 pistettä:

Oppimisasenteesi on kielteinen, asenteesi estää sinua oppimasta.

Oppimistyylien erot

Tiedon omaksuminen riippuu paljon siitä, miten ihmiset suhtautuvat siihen, ja tällä suhtautumisella on kauaskantoisia vaikutuksia henkilön oppimiseen. Kun opiskelijoita opetetaan näiden omalla oppimistyyllillä, huomataan heti käyttäytymisen muuttuvan, ja epäonnistumiset vähenevät opiskelussa. Oman oppimistyylin käyttö parantaa suorituksia, ja kun opiskelija saa heti käsityksen omista kyvyistään, hän alkaa vähitellen ymmärtää ja omaksua omaa tyyliään. Opiskelijan tiedon omaksumiseen vaikuttavat aisteista eniten näkö-, kuulo-, kosketus- ja tuntoaisti. Näitä aisteja voidaan kutsua aistimieltymyksiksi (Prashnig 1966). Oppiminen on tehokkainta silloin, kun opiskelija tiedostaa monikanavaisen oppimisen edut. Hän osaa hankkia tietoa näkemällä, kuulemalla, koskettamalla ja tuntemalla vaihdellen tiedon omaksumismenetelmää sujuvasti tilanteesta toiseen.

Viimeistään aikuisena on syytä miettiä omaa oppimistapaa ja -tyyliä. Oppiakseen mahdollisimman tehokkaalla tavalla on syytä pohtia, minkälainen oppija itse on, miten ja mitä kanavaa käyttäen omaksuu parhaiten tietoa.

Auditiivinen oppija

varastoi sanoja aivoihin ja pystyy ottamaan ne esiin ollessaan keskittynyt tai motivoitunut. Auditiiviset oppijat oppivat kuulemansa ja pystyvät palauttamaan sen mieleen. Auditiivisen oppijan tulisi lukea ääneen nauhalle opittavaa tekstiä ja kuunnella sitä jälkeinpäin. Hänen tulisi aina käyttää ensisijaisesti tätä kanavaa uuden tiedon omaksumisessa.

Visuaalinen oppija

muistaa helposti näkemänsä, hän pystyy palauttamaan mieleen visuaalisia yksityiskohtia. Visuaalinen oppija hyötyy esim. tarkkan luentorungon saamisesta ennen luentoja, hän käyttää mielellään mind map -tyyppisiä muistiinpanotekniikoita.

Taktiilinen oppija

käyttää sormiaan ja käsiään, kun hän keskittyy tehtävien tekemiseen. Taktiilinen oppija on usein lahjakas kädentaidoissa. Perinteisessä kouluopetuksessa opitaan vähän tietoja taktiilisesti ja näin oppija joutuu käyttämään lähes kaikessa oppimisessa hänelle väärää tiedon omaksumistapaa.

Kinesteettinen oppija

oppii helposti tekemällä ja kokeilemalla. Uudet asiat voidaan oppia parhaiten tekemällä asiat esim. laittamalla ruokaa, matkustamalla, ra-

kentamalla, haastattelemalla jne. Kinesteetikko keskittyy tehdessään opittavaa asiaa.

Liikunnallisesti orientoitunut oppija

kärsii istuessaan oppimassa uusia asioita. Kaikille on tuttu mielikuva luennoitsijasta, joka syventyy opettamaansa asiaan ja samalla kävelee laidasta toiseen luokan edessä. Kulkeminen auttaa keskittymään.

Analyyttinen oppija

yhdistää pienet osat opetuksesta yhteen ja muodostaa niistä kokonaiskuvan.

Globaalinen oppija

tarvitsee ensin yleiskuvan ja hahmottaa vasta sitten yksityiskohdat. Opettajan on tiedostettava oma tyylinsä, jotta oppijan ja opettajan tyylit vastaavat toisiaan.

Ajan merkitys oppimisessa

Useimmiten opetusta annetaan aamu- ja keskipäivällä. Tämä ei ole kaikille sopiva aika oppia. Oikeaan aikaan tapahtuva oppiminen voi parantaa oppimistuloksia (Spektri 1999).

Tiedonkäsittelytyylien erot

Samalla tavalla kuin oppimistyyli eroavat toisistaan, poikkeavat myös tiedon käsittelytavat yksilöittäin. Tämän vuoksi on hyvin tärkeää tietää, miten erilaiset ajattelutyyliä vastaavat erilaisia oppimis- ja työskentelytyylejä. Viime vuosina on saatu paljon tietoa vasemmassa aivopuoliskossa sijaitsevan eli analyttisen tiedonkäsittelytyylin ja oikeassa aivopuoliskossa sijaitsevan eli holistisen tyylin välisistä eroista. Tutkimukset ovat osoittaneet, että tyyppilliset vasemman aivopuoliskon käyttäjät haluavat opiskella tai työskennellä ympäristössä, joka on *hiljainen, kirkkaasti valaistu ja hienosti kalustettu. Nämä henkilöt eivät tarvitse välipalaa ja oppivat tai työskentelevät parhaiten yksinään tai jonkun auktoriteettihahmon ollessa paikalla.*

Sen sijaan oikean aivopuoliskon käyttäjät pitävät *melusta tai musiikista, hämärästä valaistuksesta, tavallisesta kalustuksesta, välipalojen nauttimisesta, liikkumisesta ja muiden kanssa seurustelemisesta työn, opiskelun tai keskitymisen aikana.*

Jos opiskelija kykenee joustavasti yhdistämään kummankin aivopuoliskon käytön, hän pystyy mukautumaan kaikkiin tilanteisiin, joissa

tarvitaan analyyttistä tai holistista ajattelukykyä. Aivopuoliskojen käyttöä voidaan arvioida alla olevan esimerkin kaltaisella analysointimallilla.

Oppimistyyliit ja oppimisympäristöt. Testi 2

Aivopuoliskojen käyttöön liittyvien menetelmien arviointi

1. Lue väittämä. Pisteytä sen mukaan, miten hyvin se pitää paikkansa omalla kohdallasi, asteikolla 1-10 (1 = alhaisin).

10 = Väittämä kuvaa täsmälleen minua.

5 = Olen joskus tuollainen/En osaa sanoa/Riippuu tilanteesta

1 = Väittämä ei kuvaa lainkaan minua.

2. Kirjaa ensimmäisen reaktiosi pistemäärä oikealla olevalle viivalle.

Pisteet:

1. Teen päätökset tosiasioiden perusteella enkä tunnepohjalta. ____
2. Tunnen omaavani taiteellisia kykyjä. ____
3. Ratkoessani ongelmia käytän apuna mielikuvia. ____
4. Pidän itseäni luovana ihmisenä. ____
5. Olen looginen. ____
6. Olen hyvä ratkaisemaan ristisanatehtäviä. ____
7. Olen nopea lukija. ____
8. Minulla on paljon unelmia. ____
9. Noudatan tarkasti annettuja ohjeita. ____
10. Pidän itseäni tunteellisena ihmisenä. ____
11. Näen paljon unia ja pystyn muistamaan ne. ____
12. Olen sujuva puhumaan. ____
13. Pystyn käyttämään mielikuvia oppimisen tukena. ____
14. Ratkaisen ongelmia luovasti ja leikinomaisesti. ____
15. Ratkaisen ongelmia vakavasti ja täysin asiallisesti. ____
16. Pysin hoitamaan asiat suunnitelmallisesti. ____
17. Asioiden pitää aina perustua todellisuuspohjaan. ____
18. Ajatteluni koostuu sanoista. ____
19. Ajatteluni koostuu mielikuvista. ____
20. Minua kiinnostaa asioiden yleiskuva eikä yksityiskohdat. ____

Oppimistyyliit ja oppimisympäristöt. Testin 2 tulokset

Pisteytysohjeet

Vasenta aivopuoliskoa kuvaavat väittämät:

1, 5, 6, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18.

Oikeaa aivopuoliskoa kuvaavat väittämät:

2, 3, 4, 8, 10, 11, 13, 14, 19, 20.

Laske yhteen vasenta ja oikeaa aivopuoliskoa kuvaavien väittämien pisteet.

Kirjoita ne alla oleville viivoille.

Vähennä pienempi numero suuremmasta ja jaa lopputulos 10:llä:

____ - ____ = ____ : 10 = ____.

Pistemäärien suurempi numero viittaa aivopuoliskojen niihin menetelmiin, jotka ovat sinulla hallitsevina. Mitä suurempi pistemääräsi on, sitä enemmän käytät kyseistä aivopuoliskoa. Yleissääntönä voidaan sanoa, että sinulla vallitsee jompikumpi mieltymys, jos loppupistemäärä on vähintään 0,7.

Oppimisympäristön merkitys oppimisessa

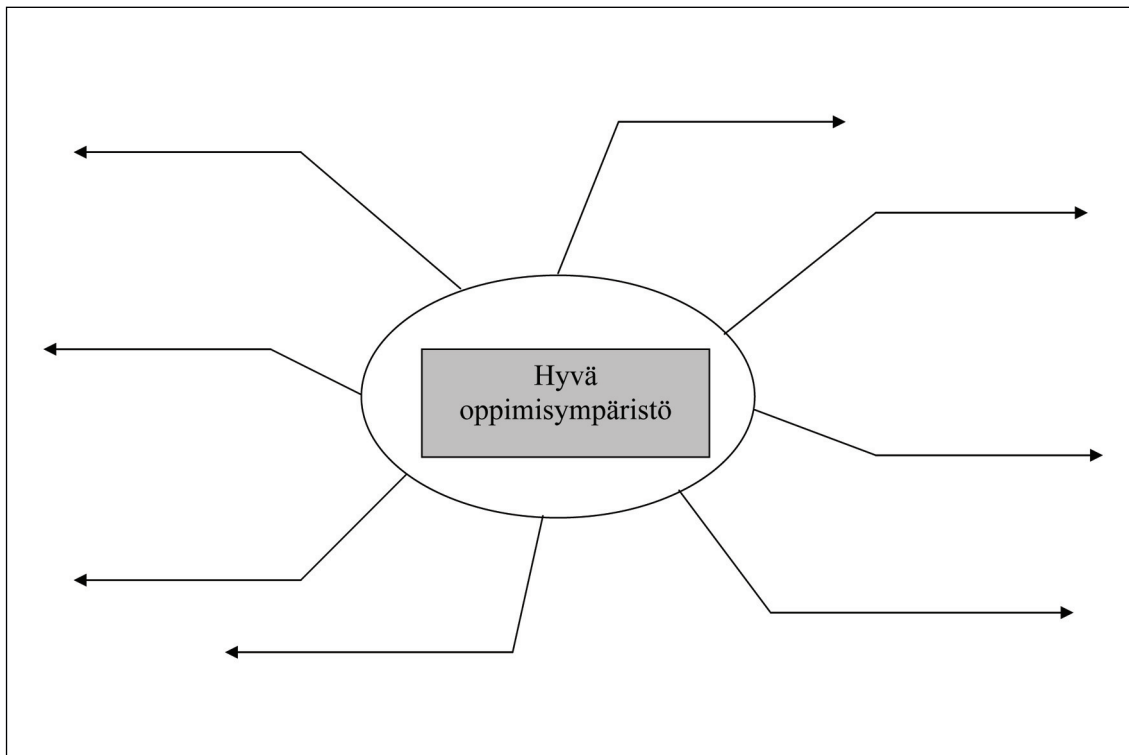
Uudet opetussuunnitelmat korostavat suotuisan oppimisympäristön merkitystä oppimisprosessissa. Oppimisympäristön tulee olla motivoiva, opiskelijaa sekä fyysisesti että psyykkisesti kannustava. Usein tyydytään pohtimaan ainoastaan fyysistä ympäristöä. Valoisa, kauniisti sisustettu luokkahuone ergonomisesti oikeanlaisten pulpettien kanssa katsotaan riittäväksi oppimisympäristöksi. Todellisuudessa kuitenkin oppimisympäristön henkisellä ilmapiirillä on vieläkin suurempi merkitys kuin fyysisellä ympäristöllä. Jos oppimistilanteen ilmapiiri on kannustava, salliva ja erilaista oppijaa tukeva, saavutetaan parempia oppimistuloksia. Autoritaarinen, jäykkä tunnelma ei innosta oppijaa interaktiiviseen oppimiseen, kaiken takana on epäonnistumisen ja nolatuksi tulemisen pelko.

Oppimistilanteen henkinen ilmapiiri on pitkälti opettajan pedagogisista taidoista riippuvainen, osittain jopa opettajan persoonaan liittyvä asia. Sen vuoksi meidän opettajien tulisikin aika ajoin tehdä itsetutkiskelua, onko opetustavassamme jotain muutettavaa, jos oppimistilanteissa on vaikeuksia. Ajatus omien työtapojen tai opetusmenetelmien muuttamisesta ärsyttää meitä opettajia ja tuntuu siltä kuin se loukkaisi ammattilypeyttämme. On kuitenkin saatu hyviä kokemuksia oppimisesta, kun asiat tehdään toisin, uudella tavalla.

Seuraavassa kaaviokuvassa voit pohtia sitä, mitä asioita pitäisi hyvään oppimisympäristöön kuulua. Kaavion täydentämisessä sinua helpottavat seuraavat kysymykset:

- Muistele missä ja miten olet oppinut mielestäsi hyvin asioita.
- Minkälaisessa opiskelutilassa tunnet oppivasi parhaiten?
- Kuvaile luokkatilaa, sen ilmapiiriä ja toimivuutta.
- Mitä odotat opettajalta ja hänen opetukseltaan?
- Kuvaile opettajaa, erittele hänen ominaisuuksiaan.

Oppimistyyliä ja oppimisympäristöt. Täydennettävä kaavio

Tavoitteena on, että oppimisympäristössä vallitsee avoin, rohkaiseva, kiireetön ja myönteinen ilmapiiri. Oppijan uteliaisuutta, mielenkiintoa ja motivaatiota tulee ohjata sekä hänen aktiivisuuttaan, itseohjautuvuuttaan ja luovuuttaan tulee tukea. Oppimisympäristö kannustaa oppijan kehittymistä nykyaikaisen tietoyhteiskunnan jäseneksi sekä muun mediatekniikan kuten tietoverkkojen käyttämiseen (Opetushallitus 2001).

3. Lukemisen taito ja tekniikat

Keskustelen mielelläni aikuisten kanssa heidän lukemisestaan: millaisia tekstejä he lukevat ja miten. Arvioidessani henkilön lukutaitoa ja lukemisen harrastamista, käytän erilaisia kyselylomakkeita apuna. Kysymykset paljastavat heikon lukijan kapea-alaisen lukuharrastuksen, joka voi rajoittua esimerkiksi televisio-ohjelmien tai sarjakuvien lukemiseen. Kun pohdimme, miksi lukeminen ei kiinnosta ja innosta, saan erilaisia vastauksia. Osa kokee kirjojen lukemisen vaikeaksi, juoni ehtii kadota jo muutaman sivun kuluttua. Sanomalehtitekstit eivät innosta, koska osa teksteistä on vaikeatajuista ajankohtaisasiaa. Vähitellen lehtien ja kirjojen lukeminen on kokonaan jäänyt.

Keskeisen asian hahmottaminen luettavasta tekstistä on eräs olennaisimmista taidoista, jotta tekstin sisältö alkaa motivoida ja lukemisesta on hyötyä. Olen tehnyt tähän kirjaan erilaisia tehtäviä, jotka kaikki harjaannuttavat keskeisen, olennaisen asian löytämistä tekstistä. Keskittymällä tekstin sisältöön, pyrkimällä ymmärtämään luettavaa tekstiä, alkaa vähitellen oivaltaa, mistä lukemisessa on kysymys. Alleviivaamalla, poimimalla tai laatikoimalla keskeisiä sanoja ja asioita sisällön merkitys on avautumassa lukijalle.

Alleviivaustekniikka

Tekstiä on siis järkevää opiskella keskittymällä keskeisiin sanoihin ja asioihin. Tekstin jokaisessa lauseessa on jokin sana, joka on merkitykseltään muita tärkeämpi. Juuri nämä sanat ovat keskeisiä käsitteitä, joita voidaan myös nimittää avainsanoiksi tai tukisanoiksi. Yleisin ongelma alleviivaamisessa on se, että alleviivataan kokonaisia lauseita, kun ei tiedetä mitä pitäisi alleviivata. Alleviivattavat sanat ovat useimmiten substantiiveja eli asioiden, esineiden, henkilöiden nimiä tai verbejä eli tekemistä ilmoittavia sanoja tai adjektiiveja, jotka kertovat, minkälainen jokin esine tai asia on. Näitä sanoja yhdistävät linkkisanat, jotka sitovat alleviivattavat sanat lauseiksi. On hyvä myös muistaa, että otsikossa olevat sanat ovat yleensä tekstin keskeisiä käsitteitä.

Toteuta harjoitukset tietokoneella word-tekstinkäsittelyohjelman avulla. Harjoitukset ovat levykkeellä kirjan liitteenä. Voit käyttää apunasi värejä siten, että annat kullekin käyttämällesi värille merkityksen. Esimerkiksi punainen voi olla tärkein käsite, sininen seuraavaksi tärkein jne.

Alleviivaustekniikka. Harjoitus 1

Alleviivaa seuraavasta tekstistä keskeiset sanat.

Topeliuksen vene ja muita museoaarteita

Jos joku kuuluisa henkilö on käyttänyt jotain esinettä, se päättyy helposti museoon kaikkien ihailtavaksi. Esine ei välttämättä ole yhtään sen erikoisemman näköinen kuin muutkaan samanlaiset. Siitä tekee arvokkaan vain se, että joku kuuluisa henkilö on käyttänyt sitä.

Maalahden venemuseo voi ylpeillä sillä, että museossa on Zacharias Topeliuksen vene. Topelius oli kirjailija, joka tunnetaan muun muassa saduistaan. Hänellä oli vihreä soutuvene, jolla oli ruotsinkielinen nimi Gröngölingen. Nimi voisi olla suomeksi vaikkapa "pojannulikka".

Topelius käytti venettä, kun hän kävi onkimassa ahvenia. Tosin hän ei itse yleensä soutanut, vaan mukana oli yleensä joku pikkupoika soutajana. Kerrotaan myös, että Topelius saattoi olla ankara soutaja-pojalleen.

Nyt tuo yli 100 vuotta vanha, tavallisen näköinen vene on Maalahden venemuseon vajassa, monien muiden veneiden joukossa. Museossa on kaikenlaisia veneitä pienistä soutuveneistä purjeveneisiin ja kalastajaveneisiin. Museota pitää paikallinen museoyhdistys.

Kommentteja harjoitukseen 1:

- varo alleviivaamasta tekstiä liian paljon
- lukemalla alleviivatut sanat saat loogisen kokonaiskuvan asiasta
- eri ihmiset alleviivaavat n. 80 %:sti samoja käsitteitä, vaihtelua siis esiintyy

Alleviivaustekniikka. Harjoituksen 1 tarkistus

Topeliuksen vene ja muita museoaarteita

Jos joku kuuluisa henkilö on käyttänyt jotain esinettä, se päätyy helposti museoon kaikkien ihailtavaksi. Esine ei välttämättä ole yhtään sen erikoisemman näköinen kuin muutkaan samanlaiset. Siitä tekee arvokkaan vain se, että joku kuuluisa henkilö on käyttänyt sitä.

Maalahden venemuseo voi ylpeillä sillä, että museossa on Zacharias Topeliuksen vene. Topelius oli kirjailija, joka tunnetaan muun muassa saduistaan. Hänellä oli vihreä soutuvene, jolla oli ruotsinkielinen nimi Gröngölingen. Nimi voisi olla suomeksi vaikkapa "pojannulikka".

Topelius käytti venettä, kun hän kävi onkimassa ahvenia. Tosin hän ei itse yleensä soutanut, vaan mukana oli yleensä joku pikkupoika soutajana. Kerrotaan myös, että Topelius saattoi olla ankara soutaja-pojalleen.

Nyt tuo yli 100 vuotta vanha, tavallisen näköinen vene on Maalahden venemuseon vajassa, monien muiden veneiden joukossa. Museossa on kaikenlaisia veneitä pienistä soutuveneistä purjeveneisiin ja kalastajaveneisiin. Museota pitää paikallinen museoyhdistys.

Alleiviivaustekniikka. Harjoitus 2

Alleviivaa seuraavasta tekstistä keskeiset sanat.

Järvet toipuvat hitaasti happosateista

Ilmansaasteiden aiheuttama happamoituminen ei ole enää yhtä suuri ongelma Suomen järville kuin aikaisemmin. Suomen ympäristökeskus seuraa järvien tilaa säännöllisesti. Sen tutkimuksissa on havaittu, että järvet ovat toipumassa happosateista.

Järvien happamoitumista aiheuttavat ilmansaasteet ovat vähentyneet jonkin verran. Saasteet tulevat sadeveden mukana alas. Siksi puhutaan happosateista. Saasteiden vähentyminen näkyy heti järvien tilassa. Niiden tila on parantunut.

Jos järvien vesi on happamoitunut, vesikasvit ja vesieläimet eivät viihdy siinä. Monet eliöt tosin kestävät melko suuria happamuuden vaihteluita. Herkimpiä happamoitumiselle ovat pienet, kallioisella alueella sijaitsevat järvet ja purot. Joskus niiden kirkas vesi ei tarkoita välttämättä puhtautta vaan sitä, että ne ovat happamoituneet. Järvien happamoituminen on vähentynyt myös muualla Euroopassa. Sen sijaan Pohjois-Amerikassa happamoituminen on yhä ongelma.

Alleviivaustekniikka. Harjoituksen 2 tarkistus

Järvet toipuvat hitaasti happosateista

Ilmansaasteiden aiheuttama happamoituminen ei ole enää yhtä suuri ongelma Suomen järville kuin aikaisemmin. Suomen ympäristökeskus seuraa järvien tilaa säännöllisesti. Sen tutkimuksissa on havaittu, että järvet ovat toipumassa happosateista.

Järvien happamoitumista aiheuttavat ilmansaasteet ovat vähentyneet jonkin verran. Saasteet tulevat sadeveden mukana alas. Siksi puhutaan happosateista. Saasteiden vähentyminen näkyy heti järvien tilassa. Niiden tila on parantunut.

Ios järvien vesi on happamoitunut, vesikasvit ja vesieläimet eivät viihdy siinä. Monet eliöt tosin kestävät melko suuria happamuuden vaihteluita. Herkimpiä happamoitumiselle ovat pienet, kallioisella alueella sijaitsevat järvet ja purot. Joskus niiden kirkas vesi ei tarkoita välttämättä puhtautta vaan sitä, että ne ovat happamoituneet. Järvien happamoituminen on vähentynyt myös muualla Euroopassa. Sen sijaan Pohjois-Amerikassa happamoituminen on yhä ongelma.

Alleviivaustekniikka. Harjoitus 3

Alleviivaa seuraavasta tekstistä keskeiset sanat.

Luonnonsuojelijat ja kalastajat ovat eri mieltä hylkeistä

Luonnonsuojelijoilla ja kalastajilla on aivan erilaiset mielipiteet sitä, miten hylkeitä tulisi kohdella. Kalastajien mielestä Suomen merialueilla on liikaa hylkeitä. Niitä pitäisi metsästä. Hylkeet tuhoavat pyydäksii ja syövät kalat.

Luonnonsuojelijat puolestaan haluaisivat perustaa hylkeille suojelualueita. Maailman Luonnonsäätiön eli WWF:n Suomen osasto suunnittelee kuuden suojelualueen perustamista hylkeille. Suojelualueilla ei saisi metsästä eikä kalastaa eikä edes liikkua.

On myös erilaisia näkemyksiä siitä, kuinka paljon Suomen merialueilla on hylkeitä. Joidenkin kalastajien mukaan hylkeitä on jopa 150 000. WWF puhuu 6 000 hylkeestä. Luonnonsäätiön mielestä hylje on edelleen uhanalainen eläin.

Ennen vanhaan hylkeenmetsästyks oli tärkeä elinkeino saariston ja rannikon asukkaille. Hylkeestä sai esimerkiksi rasvaa, jota käytettiin voiteisiin, väriaineisiin ja lamppuöljynä. Hylkeennahat olivat tärkeä talvivaatteiden materiaali ja hylkeenlihaa syötiin.

Hylkeiden metsästyks kiellettiin 25 vuotta sitten. Nykyään myönnetään lupia hylkeiden metsästykseseen alueilla, joilla ne aiheuttavat paljon vahinkoa. Tänä vuonna lupa annettiin 60 hylkeen pyytämiseen.

Alleiviivaustekniikka. Harjoituksen 3 tarkistus

Luonnonsuojelijat ja kalastajat ovat eri mieltä hylkeistä

Luonnonsuojelijoilla ja kalastajilla on aivan erilaiset mielipiteet sitä, miten hylkeitä tulisi kohdella. Kalastajien mielestä Suomen merialueilla on liikaa hylkeitä. Niitä pitäisi metsästää. Hylkeet tuhoavat pyydäksiiä ja syövät kalat.

Luonnonsuojelijat puolestaan haluaisivat perustaa hylkeille suojelualueita. Maailman Luonnonsäätiön eli WWF:n Suomen osasto suunnittelee kuuden suojelualueen perustamista hylkeille. Suojelualueilla ei saisi metsästää eikä kalastaa eikä edes liikkua.

On myös erilaisia näkemyksiä siitä, kuinka paljon Suomen merialueilla on hylkeitä. Joidenkin kalastajien mukaan hylkeitä on jopa 150 000. WWF puhuu 6 000 hylkeestä. Luonnonsäätiön mielestä hylje on edelleen uhanalainen eläin.

Ennen vanhaan hylkeenmetsästys oli tärkeä elinkeino saariston ja rannikon asukkaille. Hylkeestä sai esimerkiksi rasvaa, jota käytettiin voiteisiin, väriaineisiin ja lampuöljynä. Hylkeennahat olivat tärkeä talvivaatteiden materiaali ja hylkeenlihaa syötiin.

Hylkeiden metsästys kiellettiin 25 vuotta sitten. Nykyään myönnetään lupia hylkeiden metsästykseen alueilla, joilla ne aiheuttavat paljon vahinkoa. Tänä vuonna lupa annettiin 60 hylkeen pyytämiseen.

Alleviivaa seuraavasta tekstistä keskeiset sanat.

Tila-autot yleistyvät Suomessa

Aivan uudenlaisia autoja on tullut teille viime vuosina. Nämä autot ovat vähän korkeampia kuin tavalliset henkilöautot ja ne muistuttavat hiukan pikkubusseja tai pakettiautoja. Näitä autoja sanotaan tila-autoiksi.

Autot ovat hyvin suosittuja lapsiperheiden keskuudessa. Niistä pitävät myös ihmiset, jotka kuljettavat urheiluvälineitä. Tila-autoja on erikokoisia, mutta niillä kaikilla on yksi yhteinen piirre: penkkejä voi siirrellä tai ne voi irrottaa kokonaan. Tämän takia autoissa voi kuljettaa myös suuria tavaroita ja niissä on tilaa jopa nukkua.

Tila-autot kehitettiin USA:ssa 1980-luvulla. Ihmiset Euroopassa ovat tottuneet pienempiin autoihin. Tämän takia eurooppalaiset autotehtaat ovat alkaneet suunnitella ja valmistaa pienempiä autoja, joissa on samat ominaisuudet kuin suuremmisakin tila-autoissa. Nyt ovat keskikokoiset tila-autot kuten Renault Scénic ja Opel Sintra tulleet hyvin suosituiksi.

Tila-autojen ideana on, että ne ovat pieniä ulkoa, mutta suuria sisältä. Niissä on paljon enemmän kuljetustilaa kuin tavallisissa henkilöautoissa. Joissakin autoissa on tilaa jopa seitsemälle henkilölle.

Alleviivaustekniikka. Harjoituksen 4 tarkistus

Tila-autot yleistyvät Suomessa

Aivan uudenlaisia autoja on tullut teille viime vuosina. Nämä autot ovat vähän korkeampia kuin tavalliset henkilöautot ja ne muistuttavat hiukan pikkubusseja tai pakettiautoja. Näitä autoja sanotaan tila-autoiksi.

Autot ovat hyvin suosittuja lapsiperheiden keskuudessa. Niistä pitävät myös ihmiset, jotka kuljettavat urheiluvälineitä. Tila-autoja on erikokoisia, mutta niillä kaikilla on yksi yhteinen piirre: penkkejä voi siirrellä tai ne voi irrottaa kokonaan. Tämän takia autoissa voi kuljettaa myös suuria tavaroita ja niissä on tilaa jopa nukkua.

Tila-autot kehitettiin USA:ssa 1980-luvulla. Ihmiset Euroopassa ovat tottuneet pienempiin autoihin. Tämän takia eurooppalaiset autotehtaat ovat alkaneet suunnitella ja valmistaa pienempiä autoja, joissa on samat ominaisuudet kuin suuremmissakin tila-autoissa. Nyt ovat keskikokoiset tila-autot kuten Renault Scénic ja Opel Sintra tulleet hyvin suosituiksi.

Tila-autojen ideana on, että ne ovat pieniä ulkoa, mutta suuria sisältä. Niissä on paljon enemmän kuljetustilaa kuin tavallisissa henkilöautoissa. Joissakin autoissa on tilaa jopa seitsemälle henkilölle.

Alleviivaustekniikka. Harjoitus 5

Alleviivaa seuraavasta tekstistä keskeiset sanat.

Ydinvoima jakaa mielipiteet

Ydinvoimakeskustelu on nyt käynnissä. Ydinvoiman puolestapuhujat ja ydinvoiman vastustajat kertovat, miksi juuri he ovat oikeassa. On olemassa monenlaisia mielipiteitä ja monia selityksiä siitä, miksi ydinvoima on hyvä tai huono asia. Toisinaan sekä puolustajat että vastustajat käyttävät samoja selityksiä.

Ympäristöystävällisyys on sana, jota usein käytetään. Ne, joiden mielestä ydinvoimaa pitäisi rakentaa lisää, sanovat, että ydinvoima on puhdas tapa tuottaa energiaa eli sähköä.

Muutama vuosi sitten Suomi ja monet muut maat allekirjoittivat yhteisen sopimuksen Kiotossa Japanissa. Tuon sopimuksen allekirjoittaneet maat sitoutuivat vähentämään kasvihuonekaasujen päästöjä. Mainitut kaasut lämmittävät ilmakehää ja muuttavat maapallon ilmastoa.

Hiilidioksidi on kasvihuonekaasu. Hiilidioksidia syntyy esimerkiksi liikenteestä sekä hiilivoimaloista, jotka tuottavat sähköä. Ydinvoimasta ei synny hiilidioksidia. Ne, jotka eivät pidä ydinvoimasta, puhuvat myös ympäristöystävällisyydestä. Heidän mukaansa ydinvoima on vaarallista ja voi pilata luonnon. Luonnollisesti on hyvä asia, että ydinvoimasta ei synny haitallisia päästöjä. Mutta jos tapahtuu onnettomuus, vaaralliset radioaktiiviset päästöt voivat levitä.

Näin tapahtui Tsernobylin ydinvoimalassa Venäjällä melkein 16 vuotta sitten. Paljon ihmisiä kuoli onnettomuudessa ja monien täytyi muuttaa pois, koska ympäristö muuttui vaaralliseksi.

Vaikka ydinvoimala toimisi hyvin, on siitä syntyvä ydinjäte ikuinen ongelma. Se on radioaktiivista ja vaarallista. Suomessa on suunniteltu

ydinjätteen sijoituspaikaksi peruskalliota. Ajatellaan, ettei se sillä tavalla pääse saastuttamaan mitään.

Yksi tärkeä asia on myös taloudellisuus eli raha. Ne, jotka haluavat lisää ydinvoimaa, sanovat, että se mahdollistaa halvan sähkön. Ydinvoiman vastustajat sanovat taas, että on kallista rakentaa uusi ydinreaktori. Vastustajien mielestä ydinvoiman sijaan kannattaisikin sijoittaa niin sanottuihin vaihtoehtoihin energiamuotoihin, kuten tuulivoimaan.

Ydinvoimaa kutsutaan myös atomivoimaksi. Ydinvoima on energiaa, joka syntyy kun pienet aineen osat reagoivat toistensa kanssa. Noita pieniä osasia kutsutaan atomihiukkasiksi. Ydinvoimaa tuotetaan uraani -nimisen aineen avulla. Se on radioaktiivinen aine. Radioaktiivisuus on säteilevää, ja suurina annoksina se on vaarallista sekä ihmisille että luonnolle.

Ydinvoimalassa käynnistetään ketju, jossa uraanihiukkaset halkeavat ja syntyy lämpöä. Tuo lämpö muutetaan sitten sähköksi. Uraania kutsutaankin ydinvoimalan polttoaineeksi. Kun ydinpolttoaine on kulunut loppuun, se vaihdetaan uuteen polttoaineeseen. Ongelma on siinä, että käytetty ydinpolttoaine on hyvin radioaktiivista. Se täytyy sijoittaa paikkaan, missä se ei voi vahingoittaa ihmisiä, luontoa tai ympäristöä.

Kommentteja harjoitukseen 5:

- Kun haluat alleviivata sisällöltään vaativaa tekstiä, on tärkeää alleviivata kokonaisia lauseita tai virkkeitä. Näin varmistat, että tekstin sisältö ei muutu tai keskeiset asiat eivät jää pois.
- Alleviivattuja lauseita voi purkaa poimintatekniikalla kartoiksi, joista seuraavassa kerrotaan enemmän.

Alleiviivaustekniikka. Harjoituksen 5 tarkistus

Ydinvoima jakaa mielipiteet

Ydinvoimakeskustelu on nyt käynnissä. Ydinvoiman puolestapuhujat ja ydinvoiman vastustajat kertovat, miksi juuri he ovat oikeassa. On olemassa monenlaisia mielipiteitä ja monia selityksiä siitä, miksi ydinvoima on hyvä tai huono asia. Toisinaan sekä puolustajat että vastustajat käyttävät samoja selityksiä.

Ympäristöystävällisyys on sana, jota usein käytetään. Ne, joiden mielestä ydinvoimaa pitäisi rakentaa lisää, sanovat, että ydinvoima on puhdas tapa tuottaa energiaa eli sähköä.

Muutama vuosi sitten Suomi ja monet muut maat allekirjoittivat yhteisen sopimuksen Kiotossa Japanissa. Tuon sopimuksen allekirjoittaneet maat sitoutuivat vähentämään kasvihuonekaasujen päästöjä. Mainitut kaasut lämmittävät ilmakehää ja muuttavat maapallon ilmasto.

Hiilidioksidi on kasvihuonekaasu. Hiilidioksidia syntyy esimerkiksi liikenteestä sekä hiilivoimaloista, jotka tuottavat sähköä. Ydinvoimasta ei synny hiilidioksidia. Ne, jotka eivät pidä ydinvoimasta, puhuvat myös ympäristöystävällisyydestä. Heidän mukaansa ydinvoima on vaarallista ja voi pilata luonnon. Luonnollisesti on hyvä asia, että ydinvoimasta ei synny haitallisia päästöjä. Mutta jos tapahtuu onnettomuus, vaaralliset radioaktiiviset päästöt voivat levitä.

Näin tapahtui Tsernobylin ydinvoimalassa Venäjällä melkein 16 vuotta sitten. Paljon ihmisiä kuoli onnettomuudessa ja monien täytyi muuttaa pois, koska ympäristö muuttui vaaralliseksi.

Vaikka ydinvoimala toimisi hyvin, on siitä syntyvä ydinjäte ikuinen ongelma. Se on radioaktiivista ja vaarallista. Suomessa on suunniteltu ydinjätteen sijoituspaikaksi peruskalliota. Ajatellaan, ettei se sillä tavalla pääse saastuttamaan mitään.

Yksi tärkeä asia on myös taloudellisuus eli raha. Ne, jotka haluavat lisää ydinvoimaa, sanovat, että se mahdollistaa halvan sähkön. Ydinvoiman vastustajat sanovat taas, että on kallista rakentaa uusi ydinreaktori. Vastustajien mielestä ydinvoiman sijaan kannattaisikin sijoittaa niin sanottuihin vaihtoehtoisiin energiamuotoihin, kuten tuulivoimaan.

Ydinvoimaa kutsutaan myös atomivoimaksi. Ydinvoima on energiaa, joka syntyy kun pienet aineen osat reagoivat toistensa kanssa. Noita pieniä osia kutsutaan atomihiukkasiksi. Ydinvoimaa tuotetaan uraani-nimisen aineen avulla. Se on radioaktiivinen aine. Radioaktiivisuus on säteilevää, ja suurina annoksina se on vaarallista sekä ihmisille että luonnolle.

Ydinvoimalassa käynnistetään ketju, jossa uraanihiukkaset halkeavat ja syntyy lämpöä. Tuo lämpö muutetaan sitten sähköksi. Uraania kutsutaankin ydinvoimalan polttoaineeksi. Kun ydinpolttoaine on kulunut loppuun, se vaihdetaan uuteen polttoaineeseen. Ongelma on siinä, että käytetty ydinpolttoaine on hyvin radioaktiivista. Se täytyy sijoittaa paikkaan, missä se ei voi vahingoittaa ihmisiä, luontoa tai ympäristöä.

Poimintatekniikka

Tekstikappaleen kaikki virkkeet eivät ole yhtä tärkeitä. Kappaleen pääasia on ilmaistu yleensä yhdessä virkkeessä. Usein tässä virkkeessä kirjoittaja väittää jotakin, ja juuri tämä väite lukijan pitäisi osata poimia ymmärtääkseen tekstin keskeisen sanoman. Muissa virkkeissä hän joko johdattelee lukijaa pääasiaan tai mainitsee esimerkkejä tai kertoo asioita, joilla hän pyrkii osoittamaan väitteensä oikeaksi.

Jokainen lukija poimii apusanoja eli linkkisanoja tarpeen mukaan. Jos haluaa rakentaa ehjiä ajatuskokonaisuuksia, apusanat ovat tarpeen. Jos taas tuntuu siltä, että kokonaisuuden hahmottaa ilman apusanoja, voi niitä jättää pois. Käsitelkartoissa ja avainsanaluetteloissa apusanoja voidaan poimia varsinaisten pääkäsitteiden väliin selventämään käsitteiden välisiä suhteita.

Ajattelun ja oppimisen kannalta on tärkeää osata poimia asiat loogisesti ja strukturoidusti paperille, käytetään apuna mitä tekniikkaa tahansa. Tehokkaaksi ja helpoksi tekniikaksi on osoittautunut poimintatekniikka, jossa keskeiset sanat poimitaan apupaperille ja niistä piirretään kartta. Kartan piirtäminen aloitetaan keskeisestä käsitteestä, joka kirjoitetaan paperin keskelle. Tästä lähteville apuviivoille poimitaan tekstin pääkäsitteitä. Apuna voi käyttää apusanoja eli linkkisanoja, jotka yhdistävät varsinaisia käsitteitä.

Toteuta harjoitus word-tekstinkäsittelyohjelmalla. Harjoitukset ovat levykkeellä kirjan liitteenä. Käytä värejä osoittamaan käsitteen tärkeyttä, viivoja yhdistämään samanarvoisia asioita ja nuolia ilmaisemaan syy-seuraussuhteita.

Poimintatekniikka. Harjoitus 1, vaihe A

Lue teksti, alleviivaa keskeisimmät käsitteet, jotka löytyvät kysymysten: Mikä on? Mitä ovat? Mitä tekevät?... avulla.

Norsut nukkuvat seisaaltaan ja elävät 80-vuotiaiksi

Norsut ovat kiehtovia eläimiä. On mielenkiintoista kuulla, että niillä on esimerkiksi hyvä muisti ja ne kiintyvät hoitajiinsa. Maailmassa on kaksi norsulajia, afrikkalainen norsu ja aasialainen norsu. Afrikkalainen norsu on isokorvaisempi, ja se kasvaa isommaksi.

Thaimaassa Aasiassa elää 4000 norsua. Niistä noin puolet kulkee vielä vapaana vuoristoisten seutujen metsissä. Jo poikasena ne painavat 100 kiloa, aikuisena noin 3500 kiloa eli paljon enemmän kuin henkilöautot.

Norsut elävät suunnilleen yhtä kauan kuin ihmiset, Thaimaassa keskimäärin 80-vuotiaiksi. Ne synnyttävät elämänsä aikana muutaman poikasen, ja silloin tällöin syntyy myös kaksosia. Norsuäiti odottaa poikasta kaksi vuotta.

Pohjois-Thaimaassa on kyliä, joiden asukkaat ovat erikoistuneet norsujen hoitamiseen. Sama hoitaja hoitaa norsua yleensä koko eliniän. Norsut kiintyvät hoitajiinsa. Tiedetään jopa tapauksia, että norsu on kuollut ikävään pian isäntänsä kuoleman jälkeen.

Aikoinaan kuninkaalla oli Thaimaassa pelätty norsuarmeija. Sen jälkeen voimakkaita eläimiä käytettiin vuosisatoja apuna metsätöissä. Nykyisin ne kuljettavat pääosin matkailijoita tai esiintyvät norsutiloilla yhdessä hoitajiensa kanssa. Kesytytyn norsun arvo on jopa 16.000 euroa. Eläkkeelle ne pääsevät 50-vuotiaina.

Thaimaassa pelataan vuosittain ainutlaatuinen norsujen jalkapallo-ottelu. Norsut oppivat nimittäin potkaisemaan palloa kymmenien

metrien päähän. Norsut eivät mene mielellään pitkäkseen, koska ylösnouseminen on niin hankalaa. Ne nukkuvatkin usein seisaaltaan. Norsut nauttivat vedestä, ja ne osaavat uida jo poikasena.

Norsujen pitäminen tulee kalliiksi, ne syövät nimittäin valtavasti. Thaimaan pääkaupungissa Bangkokissa onkin kodittomia, hylättyjä norsuja. Omistajilla ei ole varaa niiden ylläpitoon, ja niin norsut kuljeksivat kaduilla. Kodittomia eläimiä varten Bangkokiin onkin nyt perustettu norsujen orpokoti.

Poimintatekniikka. Harjoitus 1, vaiheen A tarkistus

Norsut nukkuvat seisaaltaan ja elävät 80-vuotiaiksi

Norsut ovat kiehtovia eläimiä. On mielenkiintoista kuulla, että niillä on esimerkiksi hyvä muisti ja ne kiintyvät hoitajiinsa. Maailmassa on kaksi norsulajia, afrikkalainen norsu ja aasialainen norsu. Afrikkalainen norsu on isokorvaisempi, ja se kasvaa isommaksi.

Thaimaassa Aasiassa elää 4000 norsua. Niistä noin puolet kulkee vielä vapaana vuoristoisten seutujen metsissä. Jo poikasena ne painavat 100 kiloa, aikuisena noin 3500 kiloa eli paljon enemmän kuin henkilöautot.

Norsut elävät suunnilleen yhtä kauan kuin ihmiset, Thaimaassa keskimäärin 80-vuotiaiksi. Ne synnyttävät elämänsä aikana muutaman poikasen, ja silloin tällöin syntyy myös kaksosia. Norsuäiti odottaa poikasta kaksi vuotta.

Pohjois-Thaimaassa on kyliä, joiden asukkaat ovat erikoistuneet norsujen hoitamiseen. Sama hoitaja hoitaa norsua yleensä koko eliniän. Norsut kiintyvät hoitajiinsa. Tiedetään jopa tapauksia, että norsu on kuollut ikävään pian isäntänsä kuoleman jälkeen.

Aikoinaan kuninkaalla oli Thaimaassa pelätty norsuarmeija. Sen jälkeen voimakkaita eläimiä käytettiin vuosisatoja apuna metsätöissä. Nykyisin ne kuljettavat pääosin matkailijoita tai esiintyvät norsutiloilla yhdessä hoitajiensa kanssa. Kesytetyn norsun arvo on jopa 16.000 euroa. Eläkkeelle ne pääsevät 50-vuotiaina.

Thaimaassa pelataan vuosittain ainutlaatuinen norsujen jalkapallo-ottelu. Norsut oppivat nimittäin potkaisemaan palloa kymmenien metrien päähän. Norsut eivät mene mielellään pitkäkseen, koska ylösnouseminen on niin hankalaa. Ne nukkuvatkin usein seisaaltaan. Norsut nauttivat vedestä, ja ne osaavat uida jo poikasena.

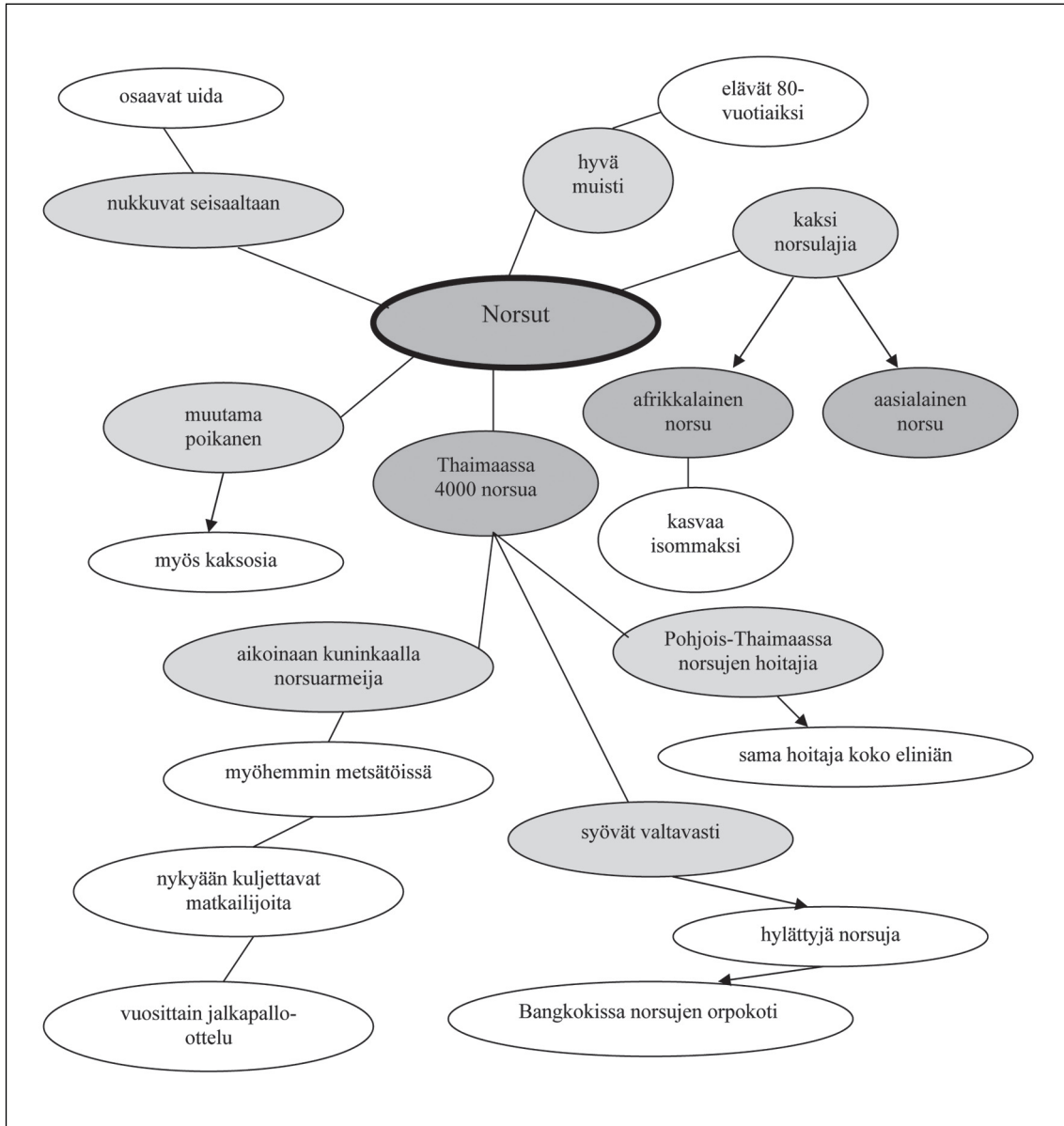
Norsujen pitäminen tulee kalliiksi, ne syövät nimittäin valtavasti. Thaimaan pääkaupungissa Bangkokissa onkin kodittomia, hylättyjä norsuja. Omistajilla ei ole varaa niiden ylläpitoon, ja niin norsut kuljeksivat kaduilla. Kodittomia eläimiä varten Bangkokiin onkin nyt perustettu norsujen orpokoti.

Poimintatekniikka. Harjoitus 1, vaihe B

Poimi alleviivatuista käsitteistä keskeisimmät asiat ja piirrä niistä kartta. Aloita kartan piirtäminen tärkeimmästä käsitteestä. Vertaa valmista karttaasi mallikarttaan.

Poimintatekniikka. Mallikartta harjoituksen 1 vaiheeseen B

Poimintatekniikka. Harjoitus 2

Harjoitteleme kartan piirtämistä tutusta tekstistä. Poimi alleviivatuista käsitteistä keskeisimmät asiat ja piirrä niistä kartta. Aloita kartan piirtäminen tärkeimmästä käsitteestä. Vertaa karttaasi mallikarttaan.

Topeliuksen vene ja muita museoaarteita

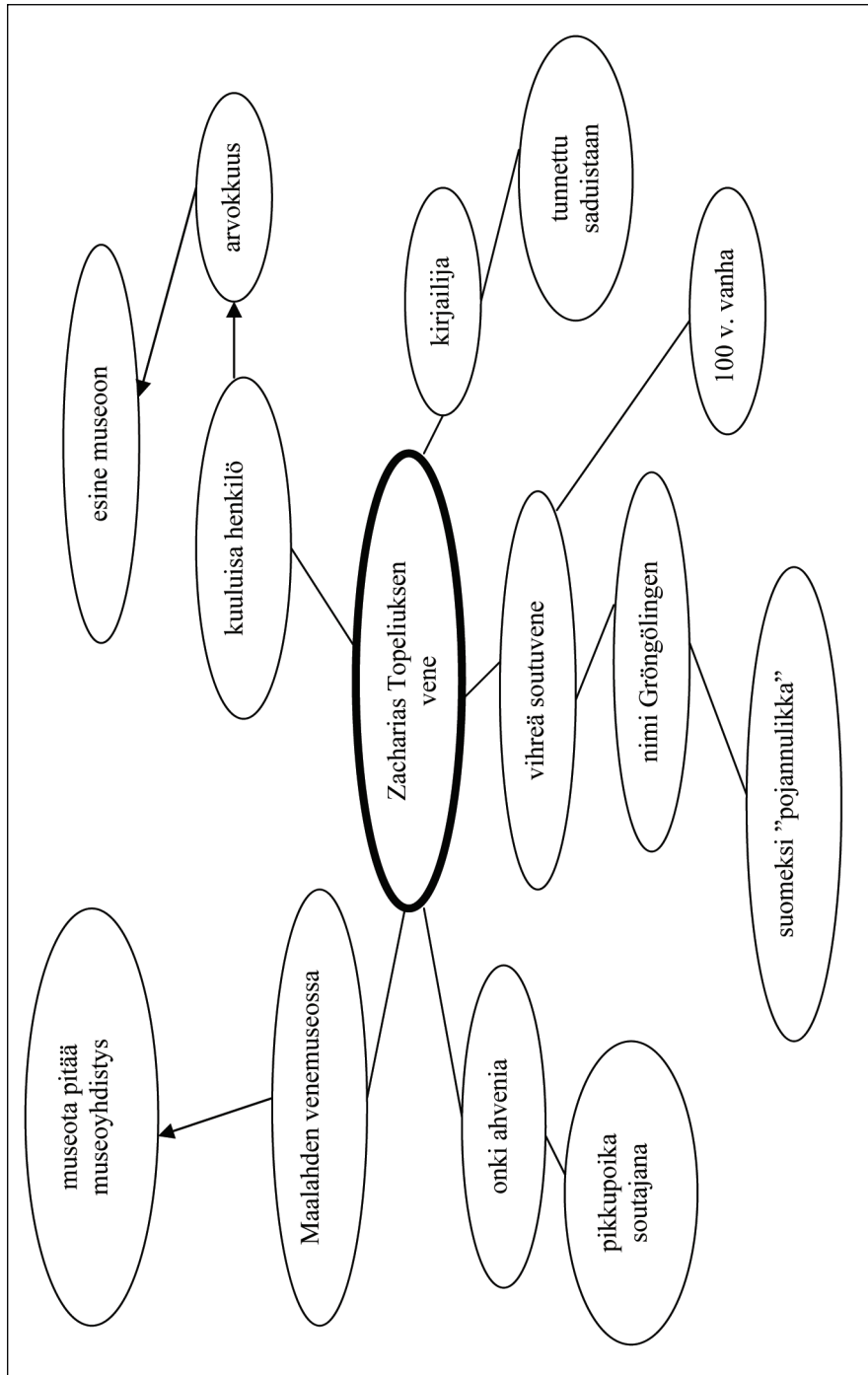
Jos joku kuuluisa henkilö on käyttänyt jotain esineettä, se päätyy helposti museoon kaikkien ihailtavaksi. Esine ei välttämättä ole yhtään erikoisemmän näköinen kuin muutkaan samanlaiset. Siitä tekee arvokkaan vain se, että joku kuuluisa henkilö on käyttänyt sitä.

Maalahden venemuseo voi ylpeillä sillä, että museossa on Zacharias Topeliuksen vene. Topelius oli kirjailija, joka tunnetaan muun muassa saduistaan. Hänellä oli vihreä soutuvene, jolla oli ruotsinkielinen nimi Gröngölingen. Nimi voisi olla suomeksi vaikkapa "pojannulikka".

Topelius käytti venettä, kun hän kävi onkimassa ahvenia. Tosin hän ei itse yleensä soutanut, vaan mukana oli yleensä joku pikkupoika soutajana. Kerrotaan myös, että Topelius saattoi olla ankara soutaja-pojalleen.

Nyt tuo yli 100 vuotta vanha, tavallisen näköinen vene on Maalahden venemuseon vajassa, monien muiden veneiden joukossa. Museossa on kaikenlaisia veneitä pienistä soutuveneistä purjeveneisiin ja kalastajaveneisiin. Museota pitää paikallinen museoyhdistys.

Poimintatekniikka. Mallikartta harjoitukseen 2

Poimintatekniikka. Harjoitus 3

Harjoitteleme kartan piirtämistä tutusta tekstistä. Poimi alleviivatuista käsitteistä keskeisimmät asiat ja piirrä niistä kartta. Aloita kartan piirtäminen tärkeimmästä käsitteestä. Vertaa karttaasi mallikarttaan.

Luonnonsuojelijat ja kalastajat ovat eri mieltä hylkeistä

Luonnonsuojelijoilla ja kalastajilla on aivan erilaiset mielipiteet sitä, miten hylkeitä tulisi kohdella. Kalastajien mielestä Suomen merialueilla on liikaa hylkeitä. Niitä pitäisi metsästää. Hylkeet tuhoavat pyydäksiä ja syövät kalat.

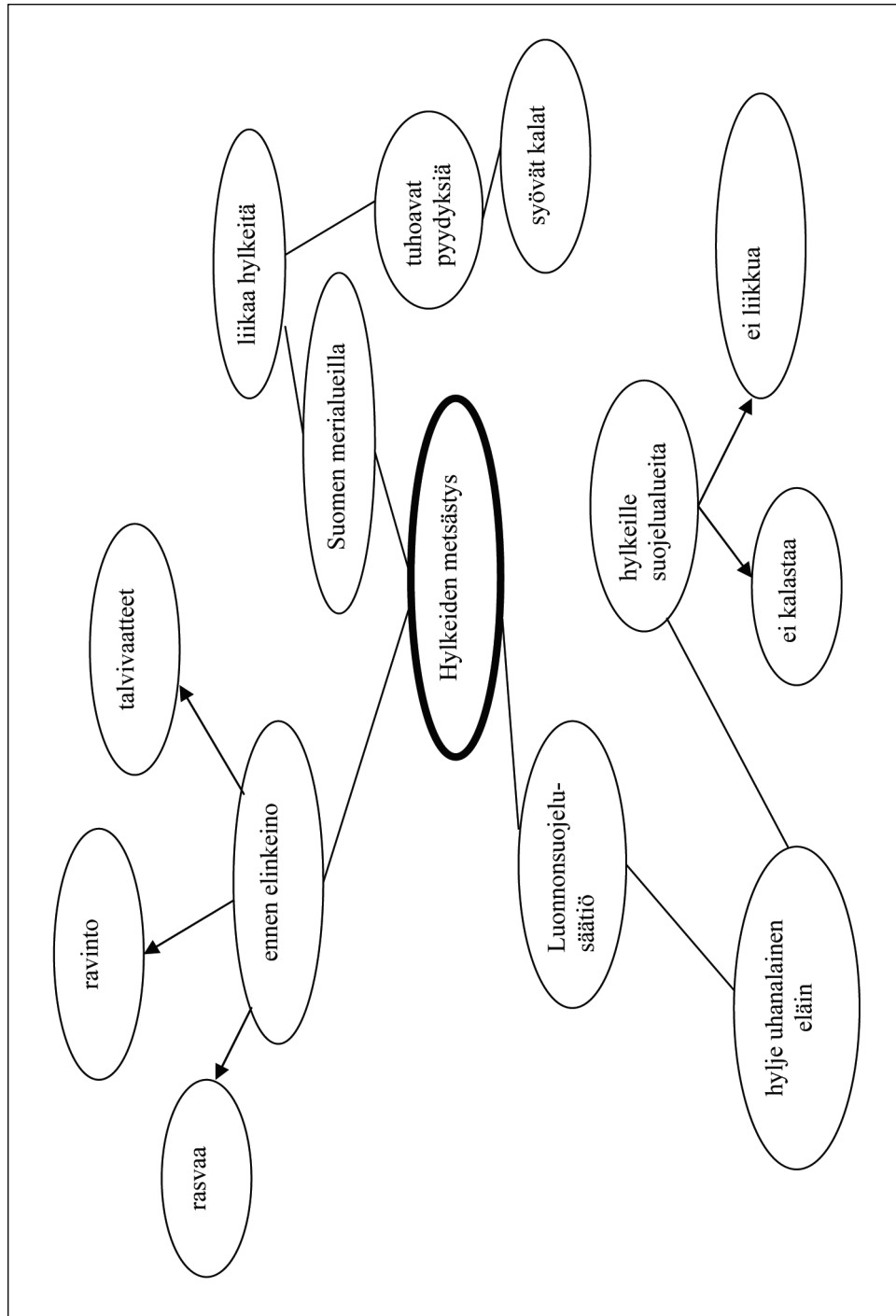
Luonnonsuojelijat puolestaan haluaisivat perustaa hylkeille suojelualueita. Maailman Luonnonsäätiön eli WWF:n Suomen osasto suunnittelee kuuden suojelualueen perustamista hylkeille. Suojelualueilla ei saisi metsästää eikä kalastaa eikä edes liikkua.

On myös erilaisia näkemyksiä siitä, kuinka paljon Suomen merialueilla on hylkeitä. Joidenkin kalastajien mukaan hylkeitä on jopa 150 000. WWF puhuu 6 000 hylkeestä. Luonnonsäätiön mielestä hylje on edelleen uhanalainen eläin.

Ennen vanhaan hylkeenmetsästys oli tärkeä elinkeino saariston ja rannikon asukkaille. Hylkeestä sai esimerkiksi rasvaa, jota käytettiin voiteisiin, väriaineisiin ja lampuöljynä. Hylkeennahat olivat tärkeä talvivaatteiden materiaali ja hylkeenlihaa syötiin.

Hylkeiden metsästys kiellettiin 25 vuotta sitten. Nykyään myönnetään lupia hylkeiden metsästyksen alueilla, joilla ne aiheuttavat paljon vahinkoa. Tänä vuonna lupa annettiin 60 hylkeen pyytämiseen.

Poimintatekniikka. Mallikartta harjoitukseen 3

Poimintatekniikka. Harjoitus 4

Harjoitteleme kartan piirtämistä tutusta tekstistä. Poimi alleviivatuista käsitteistä keskeisimmät asiat ja piirrä niistä kartta. Aloita kartan piirtäminen tärkeimmästä käsitteestä. Vertaa karttaasi mallikarttaan.

Tila-autot yleistyvät Suomessa

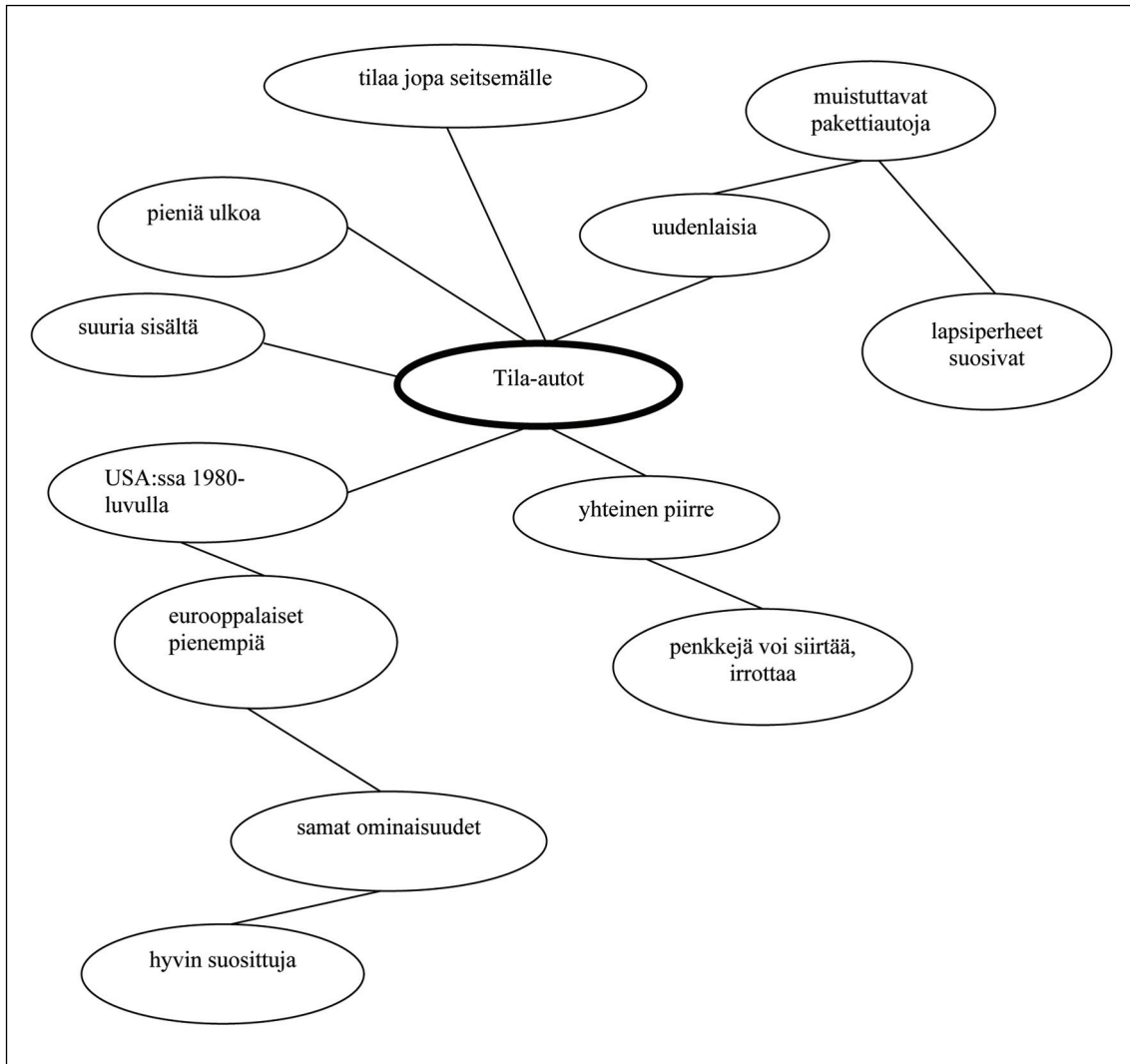
Aivan uudenlaisia autoja on tullut teille viime vuosina. Nämä autot ovat vähän korkeampia kuin tavalliset henkilöautot ja ne muistuttavat hiukan pikkubusseja tai pakettiautoja. Näitä autoja sanotaan tila-autoiksi.

Autot ovat hyvin suosittuja lapsiperheiden keskuudessa. Niistä pitävät myös ihmiset, jotka kuljettavat urheiluvälineitä. Tila-autoja on erikokoisia, mutta niillä kaikilla on yksi yhteinen piirre: penkkejä voi siirrellä tai ne voi irrottaa kokonaan. Tämän takia autoissa voi kuljettaa myös suuria tavaroita ja niissä on tilaa jopa nukkua.

Tila-autot kehitettiin USA:ssa 1980-luvulla. Ihmiset Euroopassa ovat tottuneet pienempiin autoihin. Tämän takia eurooppalaiset autotehtaat ovat alkaneet suunnitella ja valmistaa pienempiä autoja, joissa on samat ominaisuudet kuin suuremmissakin tila-autoissa. Nyt ovat keskikokoiset tila-autot kuten Renault Scénic ja Opel Sintra tulleet hyvin suosituiksi.

Tila-autojen ideana on, että ne ovat pieniä ulkoa, mutta suuria sisältä. Niissä on paljon enemmän kuljetustilaa kuin tavallisissa henkilöautoissa. Joissakin autoissa on tilaa jopa seitsemälle henkilölle.

Poimintatekniikka. Mallikartta harjoitukseen 4

Poimintatekniikka. Harjoitus 5

Harjoitteleme kartan piirtämistä tutusta tekstistä. Poimi alleviivatuista käsitteistä keskeisimmät asiat ja piirrä niistä kartta. Aloita kartan piirtäminen tärkeimmästä käsitteestä. Vertaa karttaasi mallikarttaan.

Ydinvoima jakaa mielipiteet

Ydinvoimakeskustelu on nyt käynnissä. Ydinvoiman puolestapuhujat ja ydinvoiman vastustajat kertovat, miksi juuri he ovat oikeassa. On olemassa monenlaisia mielipiteitä ja monia selityksiä siitä, miksi ydinvoima on hyvä tai huono asia. Toisinaan sekä puolustajat että vastustajat käyttävät samoja selityksiä.

Ympäristöystävällisyys on sana, jota usein käytetään. Ne, joiden mielestä ydinvoimaa pitäisi rakentaa lisää, sanovat, että ydinvoima on puhdas tapa tuottaa energiaa eli sähköä.

Muutama vuosi sitten Suomi ja monet muut maat allekirjoittivat yhteisen sopimuksen Kiotossa Japanissa. Tuon sopimuksen allekirjoittaneet maat sitoutuivat vähentämään kasvihuonekaasujen päästöjä. Mainitut kaasut lämmittävät ilmakehää ja muuttavat maapallon ilmasto.

Hiilidioksidi on kasvihuonekaasu. Hiilidioksidia syntyy esimerkiksi liikenteestä sekä hiilivoimaloista, jotka tuottavat sähköä. Ydinvoimasta ei synny hiilidioksidia. Ne, jotka eivät pidä ydinvoimasta, puhuvat myös ympäristöystävällisyydestä. Heidän mukaansa ydinvoima on vaarallista ja voi pilata luonnon. Luonnollisesti on hyvä asia, että ydinvoimasta ei synny haitallisia päästöjä. Mutta jos tapahtuu onnettomuus, vaaralliset radioaktiiviset päästöt voivat levitä.

Näin tapahtui Tsernobylin ydinvoimalassa Venäjällä melkein 16 vuotta sitten. Paljon ihmisiä kuoli onnettomuudessa ja monien täytyi muuttaa pois, koska ympäristö muuttui vaaralliseksi.

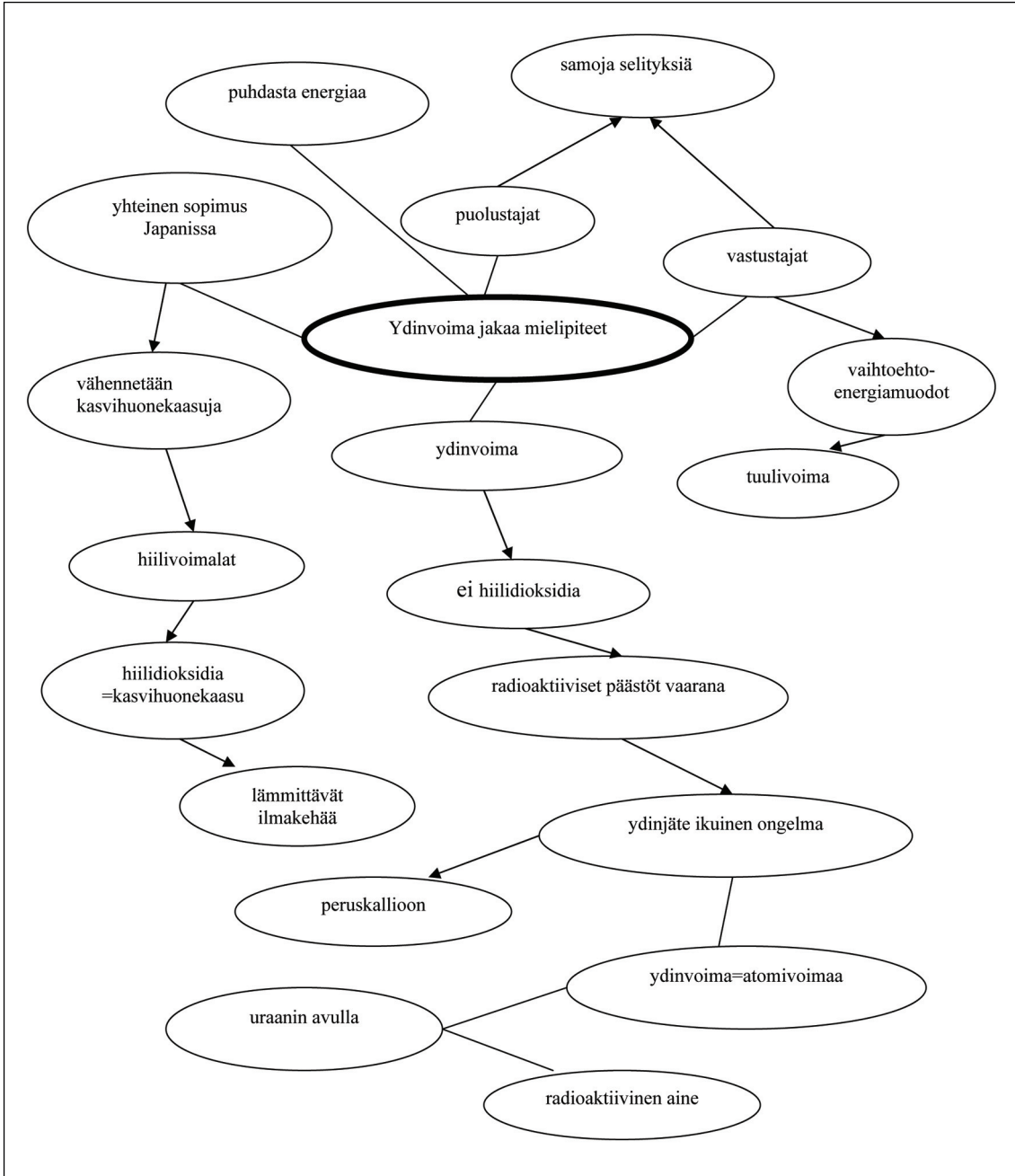
Vaikka ydinvoimala toimisi hyvin, on siitä syntyvä ydinjäte ikuinen ongelma. Se on radioaktiivista ja vaarallista. Suomessa on suunniteltu ydinjätteen sijoituspaikaksi peruskalliota. Ajatellaan, ettei se sillä tavalla pääse saastuttamaan mitään.

Yksi tärkeä asia on myös taloudellisuus eli raha. Ne, jotka haluavat lisää ydinvoimaa, sanovat, että se mahdollistaa halvan sähkön. Ydinvoiman vastustajat sanovat taas, että on kallista rakentaa uusi ydinreaktori. Vastustajien mielestä ydinvoiman sijaan kannattaisikin sijoittaa niin sanottuihin vaihtoehtoihin energiamuotoihin, kuten tuulivoimaan.

Ydinvoimaa kutsutaan myös atomivoimaksi. Ydinvoima on energiaa, joka syntyy kun pienet aineen osat reagoivat toistensa kanssa. Noita pieniä osia kutsutaan atomihiukkasiksi. Ydinvoimaa tuotetaan uraani-nimisen aineen avulla. Se on radioaktiivinen aine. Radioaktiivisuus on säteilevää, ja suurina annoksina se on vaarallista sekä ihmisille että luonnolle.

Ydinvoimalassa käynnistetään ketju, jossa uraanihiukkaset halkeavat ja syntyy lämpöä. Tuo lämpö muutetaan sitten sähköksi. Uraania kutsutaankin ydinvoimalan polttoaineeksi. Kun ydinpolttoaine on kulunut loppuun, se vaihdetaan uuteen polttoaineeseen. Ongelma on siinä, että käytetty ydinpolttoaine on hyvin radioaktiivista. Se täytyy sijoittaa paikkaan, missä se ei voi vahingoittaa ihmisiä, luontoa tai ympäristöä.

Poimintatekniikka. Mallikartta harjoitukseen 5

Laatikointitekniikka

Keskeinen asia ei aina ole ilmaistu yhdellä tai kahdella sanalla, jotka voisi poimia karttaan. Edellä ollut harjoitus oli sisällöltään vaativin. Samaan aikaan piti ymmärtää tekstin sisältö, kun piti miettiä keskeistä asiaa. Mitä vaativampia tekstejä luemme, sitä suurempia kokonaisuuksia meidän tulee ymmärtää. Tällaisia tekstejä lukiessamme tarvitsemme toisenlaisia tekniikoita.

Tekstikappaleen kaikki virkkeet eivät ole yhtä tärkeitä. Kappaleen keskeinen on ilmaistu yleensä yhdessä virkkeessä. Tämä asia on tekstin pääasia, keskeisin asia. Usein tässä virkkeessä kirjoittaja väittää jotakin, ja juuri tämä väite on keskeisin asia. Muissa virkkeissä kirjoittaja joko johdattelee lukijaa pääasiaan tai mainitsee esimerkkejä tai kertoo asioita, joilla hän pyrkii osoittamaan väitteensä todeksi.

Seuraavassa tutustumme laatikointitekniikkaan. Siinä laatikoimme tekstin keskeiset lauseet ja virkkeet. Ensin alleviivaamme kappaleen tärkeimmän lauseen ja sitten kirjoitamme ne laatikoihin, joilla on looginen järjestys.

Toteuta harjoitus word -tekstinkäsittelyohjelmalla. Harjoitukset ovat levykkeellä kirjan liitteenä. Käytä värejä osoittamaan lauseen tärkeyttä, viivoja yhdistämään samanarvoisia asioita ja nuolia ilmaisemaan syy-seuraussuhteita. Voit myös vahvistaa laatikon kehysten osoittamaan lauseen tai virkkeen tärkeyttä.

Laatikointitekniikka. Harjoitus 1, vaihe A

Alleviivaa tekstin kustakin kappaleesta keskeisin lause.

Kirjoita tärkein lause ylimpään laatikkoon.

Aseta muut lauseet sen alapuolelle johdonmukaiseen järjestykseen.

Romanit kasvatetaan vanhojen tapojen mukaan

Romanilapselle koulun aloitus voi olla järkytys. Silloin vasta lapsi huomaa, että omassa perheessä on erilaiset tavat kuin muilla tovereilla. Turkulainen Katja Hagert tekee tärkeää työtä. Hän opettaa romanikieltä kotikielenä ja kertoo muille suomalaisille romanien tavoista.

- Me romanit haluamme pitää yllä vanhoja tapoja ja omaa kulttuuriamme. On lapsen etu, kun osaa arvostaa omaa taustaansa ja osaa hyvin omaa äidinkieltään, Katja Hagert sanoo.

- Meidän tavoistamme pitäisi kertoa enemmän, koska väärinkäsityksiä tulee paljon. Opettajat koulussa eivät aina tiedä, miksi romanilapsen kanssa jostakin asiasta tulee ongelma.

Esimerkiksi romaniperheissä ei puhuta mistään, mikä liittyy ihmisen lisääntymiseen. Omat vanhemmat eivät anna neuvoja murrosikään liittyvissä asioissa, vaan toiset nuoret romanit.

- Romanilapselle voi olla hämmentävää vaihtaa vaatteita jumppatunnilta toisten nähden. Toisaalta monet meidän tapamme ovat sellaisia, että niitä noudatetaan oman heimon seurassa, mutta ei valtaväestön kanssa.

Romanilapset eivät voi kutsua vanhempiaan "isäksi" tai "äidiksi", vaan etunimellä. Sinutella ei myöskään saa. Kun nuoret alkavat seurustella keskenään, he eivät voi tuoda tyttö- tai poikaystävä kotiinsa vierailulle. Vanhempia tai muita heimon ihmisiä totellaan joka asiassa.

Romanien yhteishenki on vahva.

Myös romanien puhtaussäännöt aiheuttavat hämmennystä. Jos joku istuu pöydällä, sitä ei voi enää käyttää ruokapöytänä. Jos lusikka putoaa lattialle, se on heitettävä pois. Ja aina on pestävä kädet, ennen kuin koskee ruokaan, esimerkiksi ruokaostoksilla.

- Nyt onneksi on muutenkin alettu puhua siitä, kuinka tärkeää on pestä kädet. Puhtaussäännöt syntyivät silloin, kun satoja vuosia sitten kiersimme ympäri Eurooppaa. Puhtaus suojeli meitä kulkutaudeilta, Katja Hagert sanoo.

Romanit saapuivat Suomeen jo 1500-luvulla eli he ovat Suomen vanhimpia vähemmistöjä. Katja Hagert ja hänen miehensä Leif Hagert kertovat, että he tuntevat itsensä vahvasti suomalaisiksi, Suomen mustalaisiksi. Silti he itse ovat asuneet nuorena Ruotsissa.

- Sanaa romani käytetään virallisesti, mutta kyllä mustalainen-sanaakin voi käyttää. Sitä ei kuitenkaan saa käyttää halventavasti, sanoo Leif Hagert.

Molemmat surevat sitä, että nuoret romanit osaavat huonosti romani-kieltä. Nykyään kieltä yritetään elvyttää, mutta koulussa kielen tunteja on liian vähän. Moni vanhempikin romani on unohtanut alkuperäisen äidinkieltänsä.

Suomessa on noin 10 000 romania. Heistä peruskouluikäisiä lapsia noin 1 700. Romanikielen opetusta saa vain noin 250 lasta.

Laatikoititeknikka. Harjoituksen 1, vaiheen A tarkistus

Romanit kasvatetaan vanhojen tapojen mukaan

Romanilapselle koulun aloitus voi olla järkytys. Silloin vasta lapsi huomaa, että omassa perheessä on erilaiset tavat kuin muilla tovereilla. Turkulainen Katja Hagert tekee tärkeää työtä. Hän opettaa romanikieltä kotikielenä ja kertoo muille suomalaisille romanien tavoista.

- Me romanit haluamme pitää yllä vanhoja tapoja ja omaa kulttuuriamme. On lapsen etu, kun osaa arvostaa omaa taustaansa ja osaa hyvin omaa äidinkieltään, Katja Hagert sanoo.

- Meidän tavoistamme pitäisi kertoa enemmän, koska väärinkäsityksiä tulee paljon. Opettajat koulussa eivät aina tiedä, miksi romanilapsen kanssa jostakin asiasta tulee ongelma.

Esimerkiksi romaniperheissä ei puhuta mistään, mikä liittyy ihmisen lisääntymiseen. Omat vanhemmat eivät anna neuvoja murrosikään liittyvissä asioissa, vaan toiset nuoret romanit.

- Romanilapselle voi olla hämmentävää vaihtaa vaatteita jumppatunnilta toisten nähden. Toisaalta monet meidän tapamme ovat sellaisia, että niitä noudatetaan oman heimon seurassa, mutta ei valtaväestön kanssa.

Romanilapset eivät voi kutsua vanhempiaan "isäksi" tai "äidiksi", vaan etunimellä. Sinutella ei myöskään saa. Kun nuoret alkavat seurustella keskenään, he eivät voi tuoda tyttö- tai poikaystävää kotiinsa vierailulle. Vanhempia tai muita heimon ihmisiä totellaan joka asiassa. Romanien yhteishenki on vahva.

Myös romanien puhtaussäännöt aiheuttavat hämmennystä. Jos joku istuu pöydällä, sitä ei voi enää käyttää ruokapöytänä. Jos lusikka putoaa lattialle, se on heitettävä pois. Ja aina on pestävä kädet, ennen kuin

koskee ruokaan, esimerkiksi ruokaostoksilla.

- Nyt onneksi on muutenkin alettu puhua siitä, kuinka tärkeää on pestä kädet. Puhtaussäännöt syntyivät silloin, kun satoja vuosia sitten kiersimme ympäri Eurooppaa. Puhtaus suojeli meitä kulkutaudeilta, Katja Hagert sanoo.

Romanit saapuivat Suomeen jo 1500-luvulla eli he ovat Suomen vanhimpia vähemmistöjä. Katja Hagert ja hänen miehensä Leif Hagert kertovat, että he tuntevat itsensä vahvasti suomalaisiksi, Suomen mustalaisiksi. Silti he itse ovat asuneet nuorena Ruotsissa.

- Sanaa romani käytetään virallisesti, mutta kyllä mustalainen-sanaakin voi käyttää. Sitä ei kuitenkaan saa käyttää halventavasti, sanoo Leif Hagert.

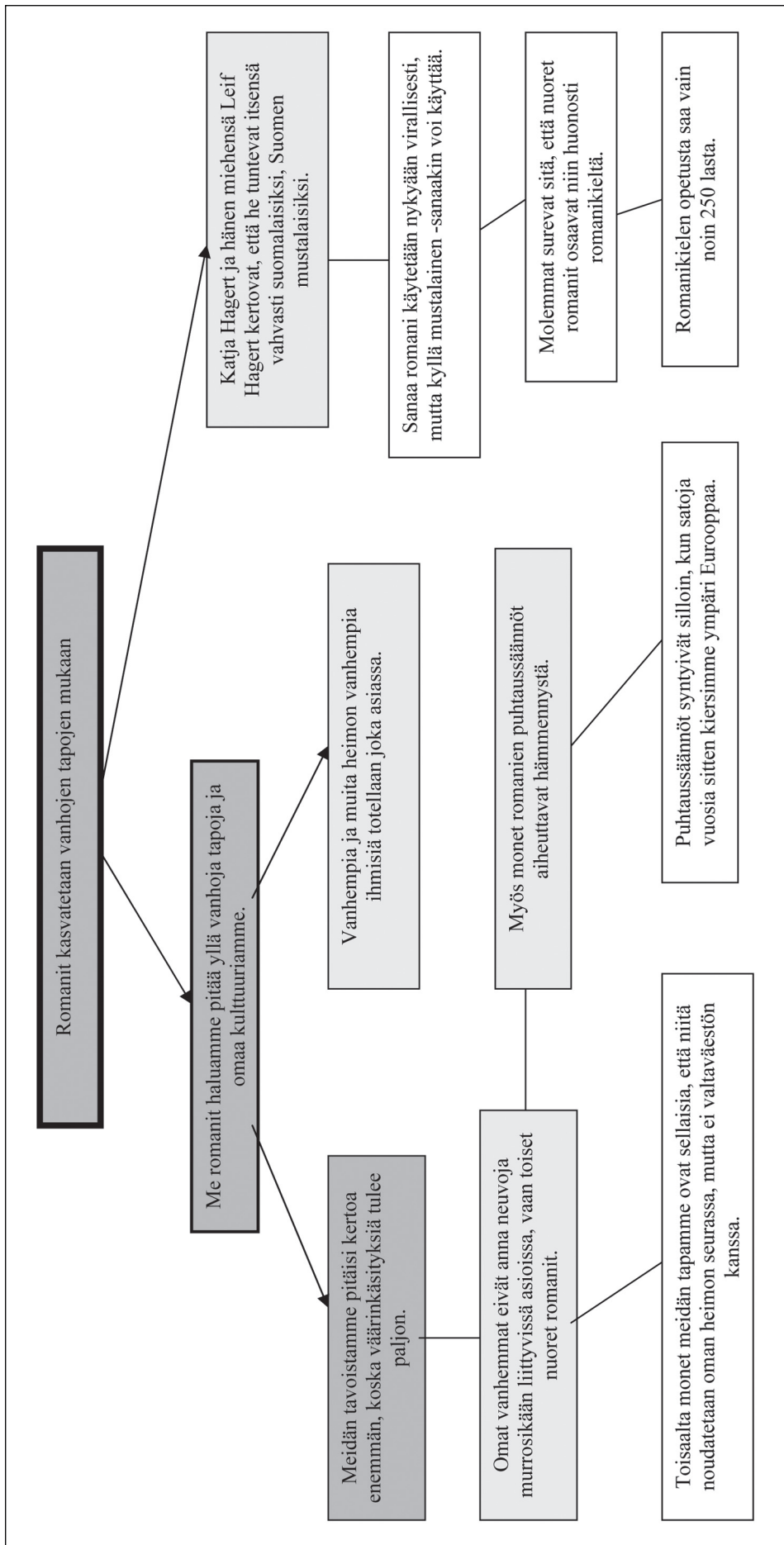
Molemmat surevat sitä, että nuoret romanit osaavat huonosti romanikieltä. Nykyään kieltä yritetään elvyttää, mutta koulussa kielen tunteja on liian vähän. Moni vanhempikin romani on unohtanut alkuperäisen äidinkieltensä.

Suomessa on noin 10 000 romania. Heistä peruskouluikäisiä lapsia noin 1 700. Romanikielen opetusta saa vain noin 250 lasta.

Laatikoitetechnikka. Harjoitus 1, vaihe B

Poimi alleiviivatut lauseet ja piirrä niistä laatikkokartta. Aloita kartan piirtäminen tärkeimmästä lauseesta. Vertaa valmista karttaasi mallikarttaan.

Laatikoitetechnikka. Mallikartta harjoitukseen 1

Laatikoitetekniikka. Harjoitus 2a, vaihe A

Teksti on jaettu pituuden vuoksi kahteen osaan (a ja b).

Alleviivaa tekstin alkuosan kustakin kappaleesta keskeisin lause.

Kirjoita tärkein lause ylimpään laatikkoon.

Aseta muut lauseet sen alapuolelle johdonmukaiseen järjestykseen.

Sosiaalihuollon asiakkaan asema ja oikeudet

Lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista kutsutaan lyhyesti asiakaslaiksi. Laki koskee sekä viranomaisten että yksityisten järjestämää sosiaalihuoltoa. Kansaneläkelaitosta Kelaa laki ei koske.

Lain mukaan asiakas on otettava huomioon, kun tehdään asiakkaaseen liittyviä päätöksiä. Tukea ja palveluja järjestettäessä on selvitettävä asiakkaan tarpeet, mielipiteet ja kokemukset.

Asiakasta on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja tasa-arvoisesti. Asiakkaalla on oikeus hyvään palveluun. Viranomaisten on noudatettava niitä sopimuksia, jotka yhdessä asiakkaan kanssa on tehty.

Asiakaslakia sovelletaan silloin, kun asiakas hakee tai käyttää sosiaalihuollon palveluja tai etuuksia. Lasten päivähoito, lastensuojelu, kodinhoitopalvelut, vammaisten palvelut ja vaikkapa kuntien maksama toimeentulotuki ovat esimerkkejä sosiaalihuollon palveluista tai etuuksista.

Asiakkaalla on oikeus saada hyvää sosiaalihuoltoa. Jokaisen asiakkaan ihmisarvoa, vakaumusta ja oikeutta päättää omista asioistaan tulee kunnioittaa. Sosiaalihuollossa otetaan huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide. Laki velvoittaa ottamaan huomioon myös asiakkaan kulttuuritaustan ja äidinkielen. Tämä merkitsee sitä, että esimerkiksi romanien, saamelaiden ja maahanmuuttajien palveluissa on otettava huomioon heidän kulttuurinsa ja äidinkieltensä.

Asiakkaalle on kerrottava hänen oikeutensa ja velvollisuutensa ymmärrettävästi. Hänelle on myös selitettävä erilaiset tukien ja palvelujen vaihtoehdot ja niiden vaikutukset. Erityistä huomiota on kiinnitettävä paljon hoivaa ja huolenpitoa tarvitsevien ihmisten, vanhusten, kehitysvammaisten ja alaikäisten asemaan ja oikeuksiin.

Asiakas ja työntekijä laativat yhdessä suunnitelman, jossa sovitaan, miten palvelut, hoito tai kuntoutus toteutetaan. Tarkoitus on, että asiakas ja työntekijä noudattavat sitä, mitä suunnitelmassa on sovittu. Ensisijainen vastuu lapsesta ja nuoresta on aina vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Lapsella on oikeus sanoa oma mielipiteensä ja vaikuttaa omiin asioihinsa, jos hän on riittävän kehittynyt. Lapsen oma mielipide ja toivomukset otetaan huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla.

Tuomioistuin voi määrätä lapselle edunvalvojan, jos huoltaja ei valvo puolueettomasti lapsen etua. Jos lapsella on jokin erityisen painava syy, hän voi kieltää työntekijöitä kertomasta jotain asiaa äidilleen tai isälleen. Kaikissa sosiaalihuollon toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Laatikointitekniikka. Harjoituksen 2a vaiheen A tarkistus

Sosiaalihuollon asiakkaan asema ja oikeudet

Lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista kutsutaan lyhyesti asiakaslaiksi. Laki koskee sekä viranomaisten että yksityisten järjestämää sosiaalihuoltoa. Kansaneläkelaitosta Kelaa laki ei koske.

Lain mukaan asiakas on otettava huomioon, kun tehdään asiakkaaseen liittyviä päätöksiä. Tukea ja palveluja järjestettäessä on selvitettävä asiakkaan tarpeet, mielipiteet ja kokemukset.

Asiakasta on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja tasa-arvoisesti. Asiakkaalla on oikeus hyvään palveluun. Viranomaisten on noudatettava niitä sopimuksia, jotka yhdessä asiakkaan kanssa on tehty.

Asiakaslakia sovelletaan silloin, kun asiakas hakee tai käyttää sosiaalihuollon palveluja tai etuuksia. Lasten päivähoito, lastensuojelu, kodinhoitopalvelut, vammaisten palvelut ja vaikkapa kuntien maksama toimeentulotuki ovat esimerkkejä sosiaalihuollon palveluista tai etuuksista.

Asiakkaalla on oikeus saada hyvää sosiaalihuoltoa. Jokaisen asiakkaan ihmisarvoa, vakaumusta ja oikeutta päättää omista asioistaan tulee kunnioittaa. Sosiaalihuollossa otetaan huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide. Laki velvoittaa ottamaan huomioon myös asiakkaan kulttuuritaustan ja äidinkielen. Tämä merkitsee sitä, että esimerkiksi romanien, saamelaisten ja maahanmuuttajien palveluissa on otettava huomioon heidän kulttuurinsa ja äidinkielsä.

Asiakkaalle on kerrottava hänen oikeutensa ja velvollisuutensa ymmärrettävästi. Hänelle on myös selitettävä erilaiset tukien ja palvelujen vaihtoehdot ja niiden vaikutukset. Erytistä huomiota on kiinnitettävä paljon hoivaa ja huolenpitoa tarvitsevien ihmisten, vanhusten, kehitysvammaisten ja alaikäisten asemaan ja oikeuksiin.

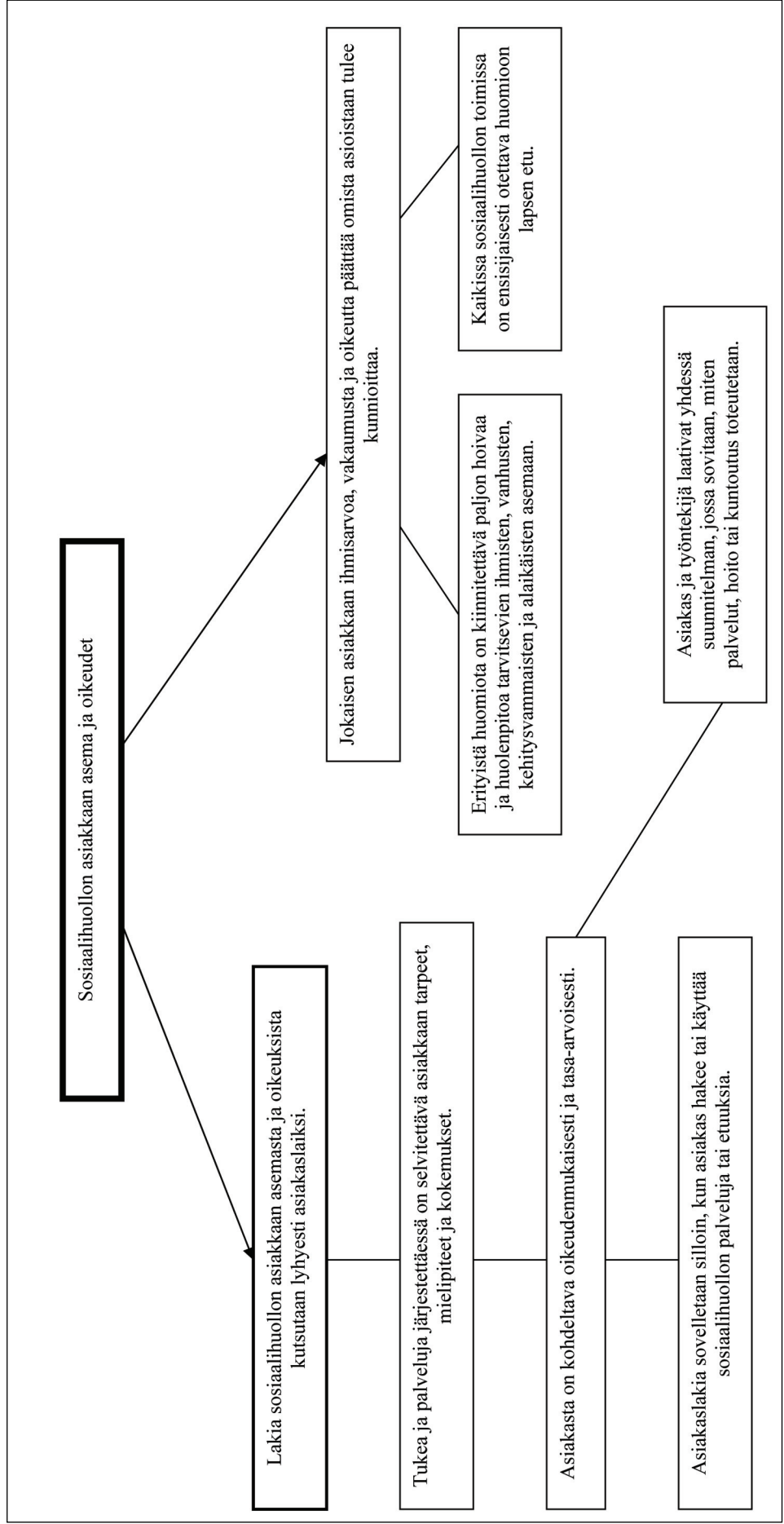
Asiakas ja työntekijä laativat yhdessä suunnitelman, jossa sovitaan, miten palvelut, hoito tai kuntoutus toteutetaan. Tarkoitus on, että asiakas ja työntekijä noudattavat sitä, mitä suunnitelmassa on sovittu. Ensisijainen vastuu lapsesta ja nuoresta on aina vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Lapsella on oikeus sanoa oma mielipiteensä ja vaikuttaa omiin asioihinsa, jos hän on riittävän kehittynyt. Lapsen oma mielipide ja toivomukset otetaan huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla.

Tuomioistuin voi määrätä lapselle edunvalvojan, jos huoltaja ei valvo puolueettomasti lapsen etua. Jos lapsella on jokin erityisen painava syy, hän voi kieltää työntekijöitä kertomasta jotain asiaa äidilleen tai isälleen. Kaikissa sosiaalihuollon toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Laatikointiteknikka. Harjoitus 2a, vaihe B

Poimi alleiviivatut lauseet ja piirrä niistä laatikkokartta. Aloita kartan piirtäminen tärkeimmästä lauseesta. Vertaa valmista karttaasi mallikarttaan.

Laatikointiteknikka. Mallikartta harjoitukseen 2a

Laatikointitekniikka. Harjoitus 2b, vaihe A

Teksti on jaettu pituuden vuoksi kahteen osaan (a ja b).

Alleiviivaa tekstin loppuosan kustakin kappaleesta keskeisin lause.

Kirjoita tärkein lause ylimpään laatikkoon.

Aseta muut lauseet sen alapuolelle johdonmukaiseen järjestykseen.

Sosiaalihuollon asiakkaan asema ja oikeudet

Asiakkaalla on oikeus määrätä itse omista asioistaan niin pitkälle, kuin se suinkin on mahdollista. Asiakas ei osaa aina itse kertoa, millaista hoitoa tai palvelua hän haluaa. Tällainen ongelma voi olla esimerkiksi kehitysvammaisella, päihdeongelmaisella, mielenterveyspotilaalla tai vanhuksella, joka kärsii vakavista muistihäiriöistä. Tällöin sosiaalityöntekijä kuulee asiakkaan lisäksi hänen laillista edustajaansa tai läheisiään.

Asiakkaalla on oikeus saada tietoja itseään koskevista asioista. Asiakas on myös itse velvollinen antamaan tarvittavat tiedot. Asiakkaalla on oikeus saada tietää, miksi hänen antamiaan tietoja tarvitaan ja mihin niitä käytetään. Asiakkaalle on myös kerrottava, mihin häntä koskevat tiedot talletetaan.

Sosiaalihuollon viranomaisen saa tietoonsa salassa pidettävät tiedot, jos hän niitä välttämättä tarvitsee. Asiakkaalle on annettava tilaisuus tutustua muualta hankittuihin tietoihin. Hänelle on myös annettava mahdollisuus antaa tiedoista lisäselvitys.

Sosiaalihuollon asiakkaita koskevat asiakirjat ovat salassa pidettäviä. Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa tietoja asiakkaan suostumuksella. Sosiaalihuollon palveluksessa olevalla tai sosiaalihuollon luottamustehtäviä hoitavalla on vaitiolovelvollisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että palvelujen järjestäjät, työntekijät tai luottamushenkilöt eivät

yleensä saa antaa asiasta tietoja ulkopuolisille. Jos tieto on välttämättömyyksiä asiakkaan edun vuoksi, se voidaan antaa myös ilman asiakkaan suostumusta. Tiedon saajalla on vaitiolovelvollisuus.

Jos työntekijä ei hallitse asiakkaan käyttämää kieltä, on mahdollisuuksien mukaan hankittava tulkki. Puhe- tai kuulovammaisella asiakkaalla on myös oikeus saada käyttöönsä tulkki.

Asiakas voi tehdä muistutuksen, jos hän on tyytymätön saamaansa kohteluun sosiaalihuollossa. Viranomaisten on vastattava muistutukseen kohtuullisessa ajassa. Muistutuksen tarkoituksena on kiinnittää huomiota siihen, että asiakas on saanut huonoa kohtelua. Muistutuksella voi saada parannusta tilanteeseen. Sosiaaliamies avustaa tarvittaessa tekemään muistutuksen. Muistutuksella ei voi hakea muutosta päätökseen. Asiakas voi muistutuksen lisäksi kannella tai valittaa asiasta.

Asiakkaalla on aina oikeus saada kunnan päätökset kirjallisesti. Kirjallinen päätös on oikeusturvan kannalta tärkeä, koska päätökseen kirjataan perustelut. Päätöksessä lukee aina, miten asiasta voi valittaa. Jos asiakas ostaa yksityiseltä sosiaalipalveluita, esimerkiksi kotipalvelua tai palveluasumista, on aina tehtävä kirjallinen sopimus.

Jokaisessa kunnassa on sosiaaliamies. Jos asiakas on tyytymätön saamaansa palveluun tai kohteluun, hän voi kääntyä sosiaaliamiehen puoleen. Sosiaaliamies neuvoo ja avustaa sosiaalihuollon asiakkaita. Hän tiedottaa asiakkaan oikeuksista ja seuraa, miten asiakkaita kohdellaan kunnassa. Kotikuntasi sosiaalitoimistossa saat tiedon, miten saat yhteyden oman kuntasi sosiaaliamieheen. Sosiaaliamies antaa asiakkaalle tietoja siitä, miten asiasta valitetaan. Sosiaaliamies ei tee valitusta asiakkaan puolesta. Lisätietoja saat kotikuntasi sosiaalitoimistosta tai sosiaaliamieheltä.

Laatikointitekniikka. Harjoituksen 2b vaiheen A tarkistus

Sosiaalihuollon asiakkaan asema ja oikeudet

Asiakkaalla on oikeus määrätä itse omista asioistaan niin pitkälle, kuin se suinkin on mahdollista. Asiakas ei osaa aina itse kertoa, millaista hoitoa tai palvelua hän haluaa. Tällainen ongelma voi olla esimerkiksi kehitysvammaisella, päihdeongelmaisella, mielenterveyspotilaalla tai vanhuksella, joka kärsii vakavista muistihäiriöistä. Tällöin sosiaalityöntekijä kuulee asiakkaan lisäksi hänen laillista edustajaansa tai läheisiään.

Asiakkaalla on oikeus saada tietoja itseään koskevista asioista. Asiakas on myös itse velvollinen antamaan tarvittavat tiedot. Asiakkaalla on oikeus saada tietää, miksi hänen antamiaan tietoja tarvitaan ja mihin niitä käytetään. Asiakkaalle on myös kerrottava, mihin häntä koskevat tiedot talletetaan.

Sosiaalihuollon viranomaisen saa tietoonsa salassa pidettävät tiedot, jos hän niitä välttämättä tarvitsee. Asiakkaalle on annettava tilaisuus tutustua muualta hankittuihin tietoihin. Hänelle on myös annettava mahdollisuus antaa tiedoista lisäselvitys.

Sosiaalihuollon asiakkaita koskevat asiakirjat ovat salassa pidettäviä. Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa tietoja asiakkaan suostumuksella. Sosiaalihuollon palveluksessa olevalla tai sosiaalihuollon luottamustehtäviä hoitavalla on vaitiolovelvollisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että palvelujen järjestäjät, työntekijät tai luottamushenkilöt eivät yleensä saa antaa asiasta tietoja ulkopuolisille. Jos tieto on välttämätöntä asiakkaan edun vuoksi, se voidaan antaa myös ilman asiakkaan suostumusta. Tiedon saajalla on vaitiolovelvollisuus.

Jos työntekijä ei hallitse asiakkaan käyttämää kieltä, on mahdollisuuksien mukaan hankittava tulkki. Puhe- tai kuulovammaisella asiakkaalla on myös oikeus saada käyttöönsä tulkki.

Asiakas voi tehdä muistutuksen, jos hän on tyytymätön saamaansa kohteluun sosiaalihuollossa. Viranomaisten on vastattava muistutukseen kohtuullisessa ajassa. Muistutuksen tarkoituksena on kiinnittää huomiota siihen, että asiakas on saanut huonoa kohtelua. Muistutuksella voi saada parannusta tilanteeseen. Sosiaaliasiamies avustaa tarvittaessa tekemään muistutuksen. Muistutuksella ei voi hakea muutosta päätökseen. Asiakas voi muistutuksen lisäksi kannella tai valittaa asiasta.

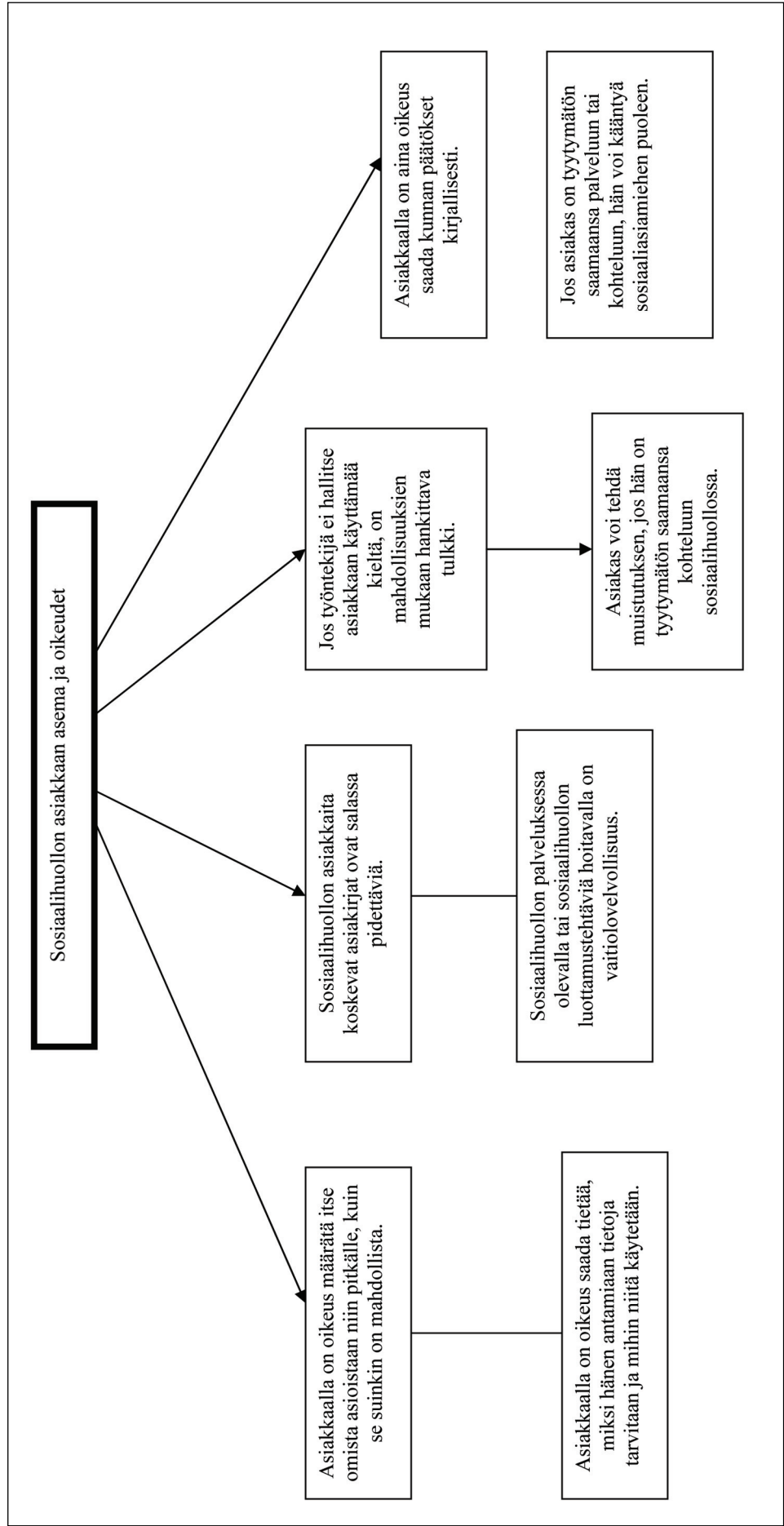
Asiakkaalla on aina oikeus saada kunnan päätökset kirjallisesti. Kirjallinen päätös on oikeusturvan kannalta tärkeä, koska päätökseen kirjataan perustelut. Päätöksessä lukee aina, miten asiasta voi valittaa. Jos asiakas ostaa yksityiseltä sosiaalipalveluita, esimerkiksi kotipalvelua tai palveluasumista, on aina tehtävä kirjallinen sopimus.

Jokaisessa kunnassa on sosiaaliasiamies. Jos asiakas on tyytymätön saamaansa palveluun tai kohteluun, hän voi kääntyä sosiaaliasiamiehen puoleen. Sosiaaliasiamies neuvoo ja avustaa sosiaalihuollon asiakkaita. Hän tiedottaa asiakkaan oikeuksista ja seuraa, miten asiakkaita kohdellaan kunnassa. Kotikuntasi sosiaalitoimistossa saat tiedon, miten saat yhteyden oman kuntasi sosiaaliasiamieheen. Sosiaaliasiamies antaa asiakkaalle tietoja siitä, miten asiasta valitetaan. Sosiaaliasiamies ei tee valitusta asiakkaan puolesta. Lisätietoja saat kotikuntasi sosiaalitoimistosta tai sosiaaliasiamieheltä.

Laatikointiteknikka. Harjoitus 2b, vaihe B

Poimi alleviivatut lauseet ja piirrä niistä laatikkokartta. Aloita kartan piirtäminen tärkeimmästä lauseesta. Vertaa valmista karttaasi mallikarttaan.

Laatikointiteknikka. Mallikartta harjoitukseen 2b

Laatikointiteknikka. Harjoitus 3, vaihe A

Alleviivaa tekstin kustakin kappaleesta keskeisin lause.

Kirjoita tärkein lause ylimpään laatikkoon.

Aseta muut lauseet sen alapuolelle johdonmukaiseen järjestykseen.

Karhuja etsimässä

- Minulle on tärkeää säilyttää yhteys luontoon. Retkellä kansallispuistoon voi irrottautua arjesta ja virkistyä luonnon rauhassa, kertoo Timo Anttila. Hän on jo usean vuoden ajan joka syksy vaeltanut ystäviensä kanssa Lapin luonnossa. Tänä syksynä retki suuntautui Oulangan kansallispuistoon Kuusamoon.

Oulangan kansallispuistosta löytyy ainutlaatuinen jokiluonto. Oulankajoki, Kitkajoki ja monet muut Kuusamon joet juoksevat paikoin mahtavina koskina ja putouksina. Kiutaköngäs ja Jyrävä ovat tunnetuimmat putoukset.

Idässä Oulangan kansallispuisto rajoittuu Venäjään. Rajan toisella puolella Venäjällä alkaa Paanajärven kansallispuisto. Näin kaksi kansallispuistoa kahdessa eri maassa muodostavat suuren ja upean luonnonsuojelualueen.

- Muutama vuosi sitten laskimme koskea kumiveneellä. Oli mahtava ja hieman pelottava kokemus, kun meloimme kuohuvaa koskea alas, Timo Anttila kertoo. Koskenlaskun lisäksi Oulangan maasto tarjoaa hyvät mahdollisuudet päivän pituisiin kävelyretkiin metsässä. Kokeileville vaeltajille on tarjolla jopa viikon pituisia retkiä.

Karhunkierros on Oulangan puiston hienoin vaellusreitti. Reitin polut ovat hyvin merkittyjä ja jokainen voi vaeltaa päivittäin itselleen sopivan matkan. Upean kosken voi nähdä jo Kiutakönkällä vain kahden kilometrin päässä kansallispuiston keskuksesta. Jos voimia riittää,

pisin kierros on pituudeltaan 80 kilometriä.

- Vaelsin karhunkierroksella, etsin ja katselin tarkkaan, mutta ehkäpä onneksi en nähnyt karhua. Mutta kuitenkin lopulta näin karhun matkallani! Kansallispuiston luontokeskuksessa on nimittäin upea näyttely puiston luonnosta ja eläimistä. Siellä katselin täytettyä karhua silmästä silmään. Enkä pelännyt yhtään, Timo Anttila nauraa.

Tavoite on, että alkuperäinen luonto säilyisi kansallispuistoissa. Suomessa näitä puistoja on kaikkiaan 33. Puistojen luonto säilytetään täysin luonnontilassa, eli puita ei kaadeta eikä kaatuneita puita korjata. Puistoissa kuljetaan vain merkityillä poluilla.

Puistoissa on tupia, joissa voi yöpyä, ja paikkoja tulentekoa varten. Valtio eli metsähallitus hoitaa puistoja hyvin. Jätteitä varten on omat alueet ja astiat, joihin retkeilijöiden toivotan tuovan roskansa. Kansallispuistoja on Etelä-Suomesta aina pohjoiseen Lappiin. Olen vaeltanut muutamassa kansallispuistossa. Ne ovat upeita paikkoja! Polut ovat hyvin merkittyjä. Siksi puistoissa on turvallista kulkea.

Suurimmissa puistoissa on luontokeskus, jossa on näyttelyjä. Keskusten dia- ja videoesitykset ovat upeita ja niistä saa paljon tietoa Suomen luonnosta. Jos sinulle on mahdollista, tutustu Suomen kansallispuistoihin. Vaella luonnossa ja katsele puistojen luontokeskusten hienoja näyttelyjä. Et varmasti pety!

Laatikointitekniikka. Harjoituksen 3 vaiheen A tarkistus

Karhuja etsimässä

- Minulle on tärkeää säilyttää yhteys luontoon. Retkellä kansallispuistoon voi irrottautua arjesta ja virkistyä luonnon rauhassa, kertoo Timo Anttila. Hän on jo usean vuoden ajan joka syksy vaeltanut ystäviensä kanssa Lapin luonnossa. Tänä syksynä retki suuntautui Oulangan kansallispuistoon Kuusamoon.

Oulangan kansallispuistosta löytyy ainutlaatuinen jokiluonto. Oulankajoki, Kitkajoki ja monet muut Kuusamon joet juoksevat paikoin mahtavina koskina ja putouksina. Kiutaköngäs ja Jyrävä ovat tunnetuimmat putoukset.

Idässä Oulangan kansallispuisto rajoittuu Venäjään. Rajan toisella puolella Venäjällä alkaa Paanajärven kansallispuisto. Näin kaksi kansallispuistoa kahdessa eri maassa muodostavat suuren ja upean luonnonsuojelualueen.

- Muutama vuosi sitten laskimme koskea kumiveneellä. Oli mahtava ja hieman pelottava kokemus, kun meloimme kuohuvaa koskea alas, Timo Anttila kertoo. Koskenlaskun lisäksi Oulangan maasto tarjoaa hyvät mahdollisuudet päivän pituisiin kävelyretkiin metsässä. Kokeileville vaeltajille on tarjolla jopa viikon pituisia retkiä.

Karhunkierros on Oulangan puiston hienoin vaellusreitti. Reitin polut ovat hyvin merkittyjä ja jokainen voi vaeltaa päivittäin itselleen sopivan matkan. Upean kosken voi nähdä jo Kiutakönkällä vain kahden kilometrin päässä kansallispuiston keskuksesta. Jos voimia riittää, pisin kierros on pituudeltaan 80 kilometriä.

- Vaelsin karhunkierroksella, etsin ja katselin tarkkaan, mutta ehkäpä onneksi en nähnyt karhua. Mutta kuitenkin lopulta näin karhun matkallani! Kansallispuiston luontokeskuksessa on nimittäin upea

näyttely puiston luonnosta ja eläimistä. Siellä katselin täytettyä karhua silmästä silmään. Enkä pelännyt yhtään, Timo Anttila nauraa.

Tavoite on, että alkuperäinen luonto säilyisi kansallispuistoissa. Suomessa näitä puistoja on kaikkiaan 33. Puistojen luonto säilytetään täysin luonnontilassa, eli puita ei kaadeta eikä kaatuneita puita korjata. Puistoissa kuljetaan vain merkityillä poluilla.

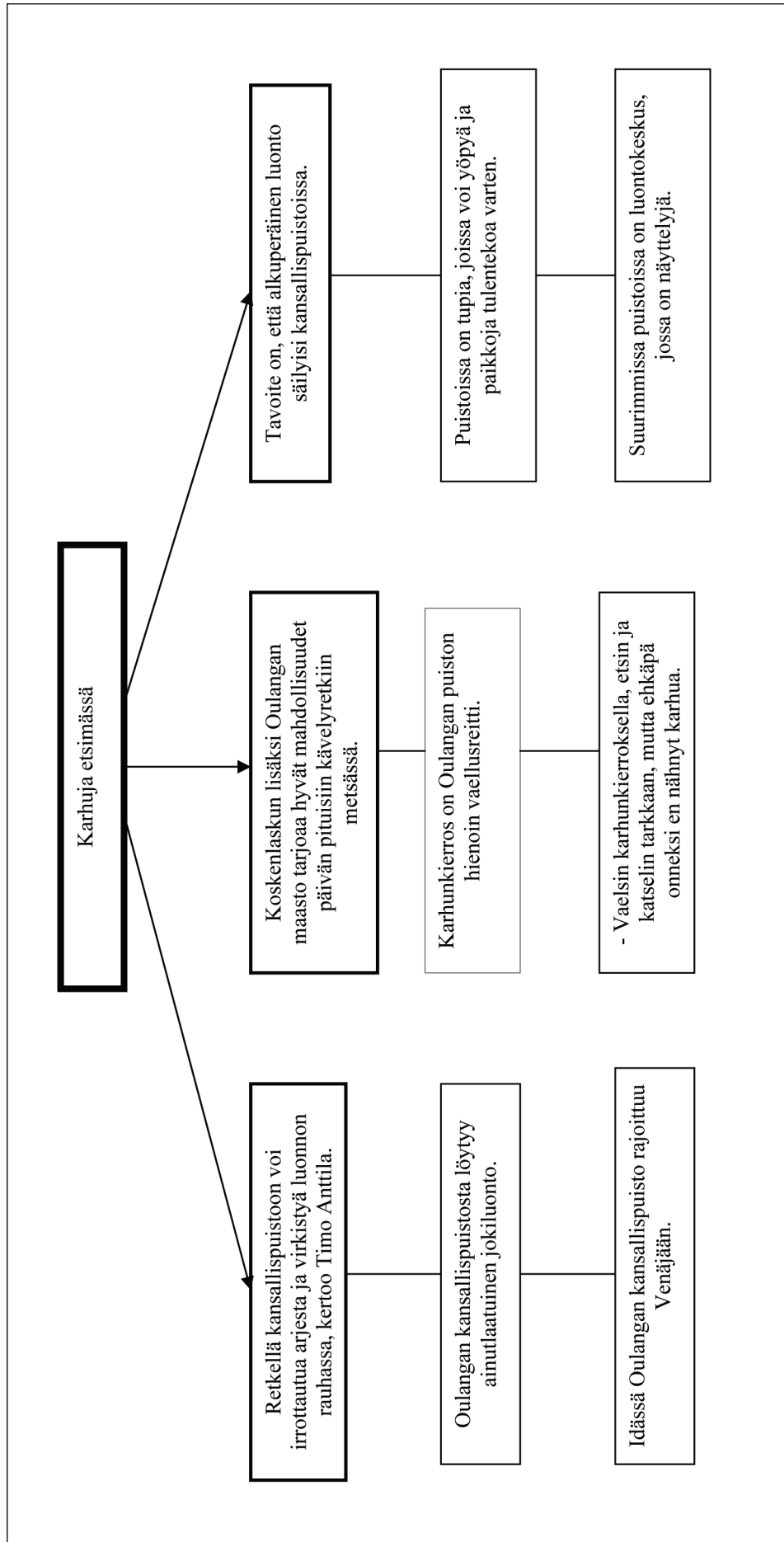
Puistoissa on tupia, joissa voi yöpyä, ja paikkoja tulentekoa varten. Valtio eli metsähallitus hoitaa puistoja hyvin. Jätteitä varten on omat alueet ja astiat, joihin retkeilijöiden toivotan tuovan roskansa. Kansallispuistoja on Etelä-Suomesta aina pohjoiseen Lappiin. Olen vaeltanut muutamassa kansallispuistossa. Ne ovat upeita paikkoja! Polut ovat hyvin merkittyjä. Siksi puistoissa on turvallista kulkea.

Suurimmissa puistoissa on luontokeskus, jossa on näyttelyjä. Keskusten dia- ja videoesitykset ovat upeita ja niistä saa paljon tietoa Suomen luonnosta. Jos sinulle on mahdollista, tutustu Suomen kansallispuistoihin. Vaella luonnossa ja katsele puistojen luontokeskusten hienoja näyttelyjä. Et varmasti pety!

Laatikointiteknikka. Harjoitus 3, vaihe B

Poimi alleiviivatut lauseet ja piirrä niistä laatikkokartta. Aloita kartan piirtäminen tärkeimmästä lauseesta. Vertaa valmista karttaasi mallikarttaan.

Laatikointiteknikka. Mallikartta harjoitukseen 3

Laatikointitekniikka. Harjoitus 4, vaihe A

Alleviivaa tekstin kustakin kappaleesta keskeisin lause.

Kirjoita tärkein lause ylimpään laatikkoon.

Aseta muut lauseet sen alapuolelle johdonmukaiseen järjestykseen.

Ministeri Osmo Soininvaara: "Vanhustenhoito paranee lähivuosina"

- Vanhustenhoito tulee paranemaan Suomessa. Siihen menee vielä kuitenkin muutamia vuosia, ennen kuin hoito saadaan hyväksi. Jos asia laitettaisiin kuntoon heti, se vaatisi 4000 uutta työntekijää. Tämä tulisi maksamaan noin miljardi markkaa. Tällä hetkellä rahaa ei kuitenkaan ole. Tätä mieltä oli peruspalveluministeri Osmo Soininvaara. Hän otti viime viikolla vastaan raportin, joka käsitteli vanhustenhoitoa maassamme.

Kunnat tulevat saamaan ohjeet siitä, miten vanhustenhoidon laatua tulisi parantaa. Kunnilla on kuitenkin pulaa rahasta sekä monia tehtäviä hoidettavana. Tämän takia muutos parempaan tulee olemaan hidasta.

Ohjeissa esimerkiksi määritellään, miten paljon henkilökuntaa tarvitaan ja miten heidät saadaan jaksamaan työssä. Myös vanhusten viihtymiseen kiinnitetään huomiota.

Ministeri Soininvaara on huolestunut vanhusten kotihoidon tasosta. Tilanne on hänen mielestään huono, jos sitä verrataan tilanteeseen muissa Pohjoismaissa. Suomessa kotihoitoa saavat vain harvat vanhukset. Sen sijaan esimerkiksi Tanskassa se on melko tavallista.

- Koska tällä hetkellä ei ole tarpeeksi vaihtoehtoja, monien vanhusten täytyy muuttaa laitokseen. Tämä ei ole hyvä. Sitä paitsi laitoshoidon on yhteiskunnalle liian kallista, Soininvaara sanoi. - Eikä hoito laitoksissa ole aina hyvää, koska siellä ei ole riittävästi henkilökuntaa, hän

jatkoi.

Suurin osa vanhuksista haluaa asua kotona. He eivät halua muuttaa mihinkään laitokseen. - Mutta koti voi merkitä monta asiaa. Se ei välttämättä ole asunto, jossa ihminen on viime vuosina asunut. Näin sanoo Helsingin yliopiston tutkija Anni Vilkko.

Anni Vilkon mukaan ennen vanhaan ihmiset hoidettiin yleensä kotona. Noin 20 vuotta sitten heille alettiin rakentaa vanhainkoteja. Nyt on jälleen tavallisempaa, että vanhukset asuvat kotona. - Laitoksissa asuvien vanhus-
ten määrä laskee. Mutta yhä edelleen laitoksia tarvitaan, hän sanoo.

Anni Vilkon mukaan ihmisten mielestä sana koti tuntuu hyvältä. Sen sijaan laitos on paha asia. Mutta kysymys onkin siitä, mikä tekee jostakin paikasta kodin. Merkitseekö koti itse asuntoa vai ihmisiä, jotka siellä ovat?

Anni Vilkon mukaan lähellä olevat ihmiset ovat kuitenkin vanhukselle tärkeimpiä. Vanhukset pelkäävät usein yksinäisyyttä. He haluavat lähelle perheen ja ystäviä.

Anni Vilkon mukaan on olemassa monia välimuotoja laitoksen ja oman entisen kodin välillä. - Hyvä vaihtoehto on esimerkiksi ryhmäkoti. Siellä vanhukset tuntevat olevansa kotona, mutta siitä huolimatta heillä on turvallinen olo, koska ei tarvitse asua yksin, hän sanoo.

Laatikointitekniikka. Harjoituksen 4 vaiheen A tarkistus

Ministeri Osmo Soininvaara: "Vanhustenhoito paranee lähivuosina"

- Vanhustenhoito tulee paranemaan Suomessa. Siihen menee vielä kuitenkin muutamia vuosia, ennen kuin hoito saadaan hyväksi. Jos asia laitettaisiin kuntoon heti, se vaatisi 4000 uutta työntekijää. Tämä tulisi maksamaan noin miljardi markkaa. Tällä hetkellä rahaa ei kuitenkaan ole. Tätä mieltä oli peruspalveluministeri Osmo Soininvaara. Hän otti viime viikolla vastaan raportin, joka käsitteli vanhustenhoitoa maassamme.

Kunnat tulevat saamaan ohjeet siitä, miten vanhustenhoidon laatua tulisi parantaa. Kunnilla on kuitenkin pulaa rahasta sekä monia tehtäviä hoidettavana. Tämän takia muutos parempaan tulee olemaan hidasta.

Ohjeissa esimerkiksi määritellään, miten paljon henkilökuntaa tarvitaan ja miten heidät saadaan jaksamaan työssä. Myös vanhusten viihtymiseen kiinnitetään huomiota.

Ministeri Soininvaara on huolestunut vanhusten kotihoidon tasosta. Tilanne on hänen mielestään huono, jos sitä verrataan tilanteeseen muissa Pohjoismaissa. Suomessa kotihoitoa saavat vain harvat vanhukset. Sen sijaan esimerkiksi Tanskassa se on melko tavallista.

- Koska tällä hetkellä ei ole tarpeeksi vaihtoehtoja, monien vanhusten täytyy muuttaa laitokseen. Tämä ei ole hyvä. Sitä paitsi laitoshoido on yhteiskunnalle liian kallista, Soininvaara sanoi. - Eikä hoito laitoksissa ole aina hyvää, koska siellä ei ole riittävästi henkilökuntaa, hän jatkoi.

Suurin osa vanhuksista haluaa asua kotona. He eivät halua muuttaa mihinkään laitokseen. - Mutta koti voi merkitä monta asiaa. Se ei välttämättä ole asunto, jossa ihminen on viime vuosina asunut. Näin sanoo

Helsingin yliopiston tutkija Anni Vilkko.

Anni Vilkon mukaan ennen vanhaan ihmiset hoidettiin yleensä kotona. Noin 20 vuotta sitten heille alettiin rakentaa vanhainkoteja. Nyt on jälleen tavallisempaa, että vanhukset asuvat kotona. - Laitoksissa asuvien vanhusten määrä laskee. Mutta yhä edelleen laitoksia tarvitaan, hän sanoo.

Anni Vilkon mukaan ihmisten mielestä sana koti tuntuu hyvältä. Sen sijaan laitos on paha asia. Mutta kysymys onkin siitä, mikä tekee jostakin paikasta kodin. Merkitseekö koti itse asuntoa vai ihmisiä, jotka siellä ovat?

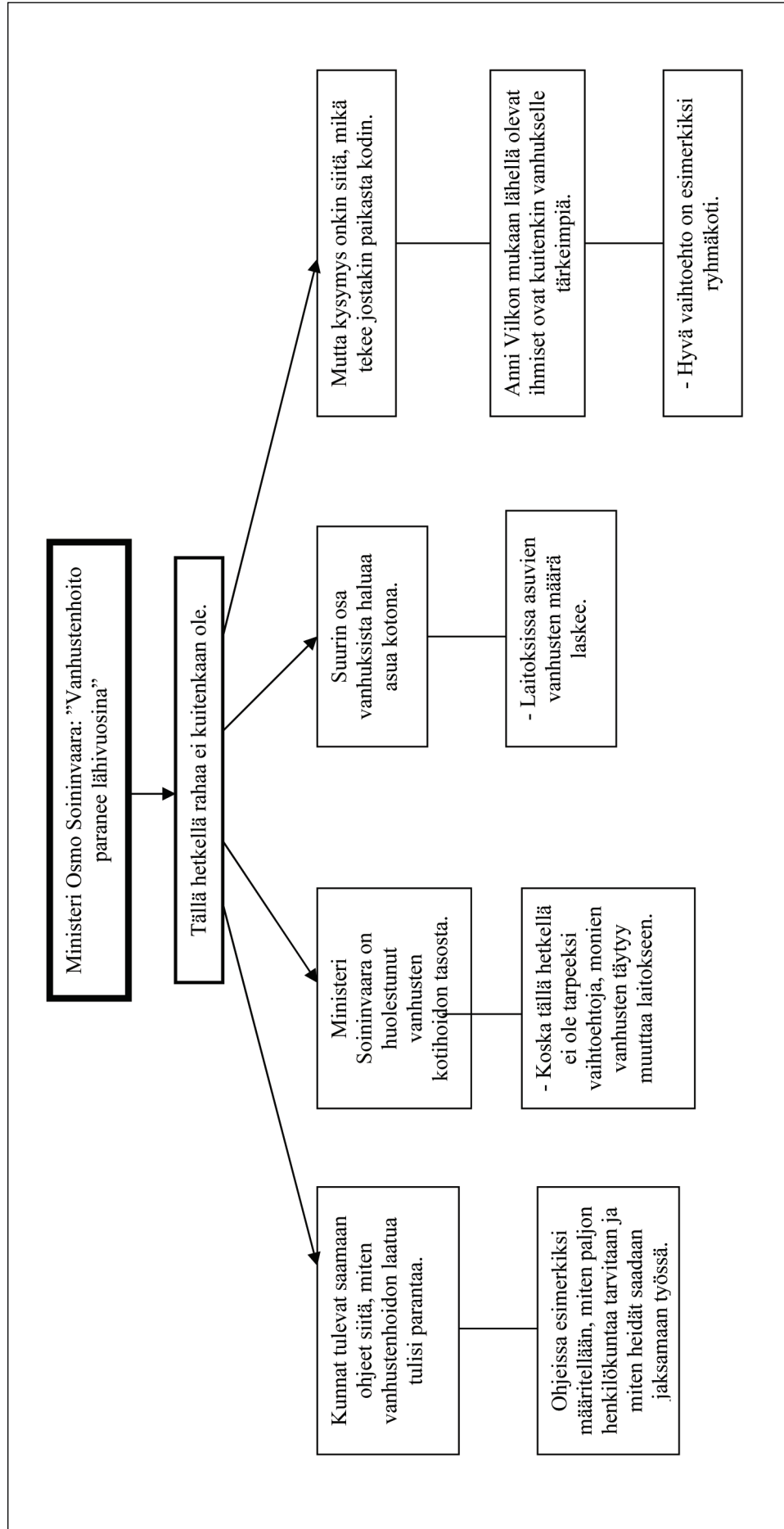
Anni Vilkon mukaan lähellä olevat ihmiset ovat kuitenkin vanhukselle tärkeimpiä. Vanhukset pelkäävät usein yksinäisyyttä. He haluavat lähelle perheen ja ystäviä.

Anni Vilkon mukaan on olemassa monia välimuotoja laitoksen ja oman entisen kodin välillä. - Hyvä vaihtoehto on esimerkiksi ryhmäkoti. Siellä vanhukset tuntevat olevansa kotona, mutta siitä huolimatta heillä on turvallinen olo, koska ei tarvitse asua yksin, hän sanoo.

Laatikointiteknikka. Harjoitus 4, vaihe B

Poimi alleiviivatut lauseet ja piirrä niistä laatikkokartta. Aloita kartan piirtäminen tärkeimmästä lauseesta. Vertaa valmista karttaasi mallikarttaan.

Laatikointiteknikka. Mallikartta harjoitukseen 4

4. Kirjoittamisen taito ja hyvän tekstin laatiminen

Monet aikuiset hahmottavat kirjoittamisen pelkästään kielen muotoseikkojen kautta. Kokeneen asiantuntijakirjoittajan ja vähemmän kokeneen kirjoittajan ero näkyy usein siinä, miten monimutkaisena kirjoitusprosessia osataan pitää. Kokematon kirjoittaja sijoittaa tekstin aiheen muistinsa hakuavaimeksi, jonka avulla hän tyhjentää päässään olevat tiedot paperille siinä järjestyksessä, kun sieltä sattuvat ulos tulemaan. Kokemattoman kirjoittajan suurin huoli on, osaako hän tuottaa suhteellisen virheetöntä kieltä. Kokenut asiantuntijakirjoittaja tuntee paremmin kirjoitusprosessin monimutkaisuuden. Hän asettaa tekstilleen tavoitteita, suunnittelee, pohtii syntymässä olevaa tekstiään lukijan kannalta. Hän arvioi tyylilajin ja kontekstin vaikutuksia syntyvään tekstiin (Nurmi 1996).

Kirjoittaminen on vuorovaikutusta ympäröivän maailman kanssa. Hoidamme puhumalla suurimman osan asioista, mutta kirjoittamista tarvitaan työssä, opiskelussa ja arkipäivän erilaisissa tilanteissa. Kirjoitamme muistilappuja, kortteja, raportteja, viestejä, reseptejä, työhakemuksia, artikkeleita jne.

Oppimisvaikeuksista kärsivä aikuinen on välttänyt kirjoittamista vuosikymmeniä. Kirjoittamiseen liittyy ikäviä muistoja, jotka usein yhdistetään koulussa tapahtuneeseen kirjoittamiseen. Muistetaan punakynämerkinnät ja mustekynien tekemät tahrat. Virheet ja tahrat saivat niin tärkeän osan kirjoitusten arvioinnissa, että kirjoitusten sisältö melkein unohtui. Kun sai jatkuvasti huonoa palautetta, ei uskaltanut enää tuottaa tekstiä. Virheiden pelossa aikuisten kirjoitukset ovat tyypistyneet niukoiksi ja lyhyiksi.

Käsiala ja oikea kynäote

Lukiessani tekstejä, joita oppimisvaikeuksista ja erityisesti kirjoittamisvaikeuksista kärsivät aikuiset ovat kirjoittaneet, kiinnitän huomiota aina myös kirjoittajan käsialaan. Usein vaikeuksiin liittyy hienomotorista epävarmuutta, joka käsialassa näkyy seuraavin tavoin:

- suunnan muutoksina
- kirjainten epäsäännöllisesti vaihtelevina korkeuseroina
- rivien pituuksien vaihteluna

- oikean tai vasemman marginaalin vinoutumisena
- kynänjäljen vaihteluna hennosta vahvaan jälkeen
- pyyhekumin käytön puuttumisena päällekkäisinä kirjoituksina
- kirjaintyyppien vaihteluna tikkukirjaimista ja tekstauskirjaimista kaunokirjoituskirjaimiin samassa sanassa
- kirjainten aloituspisteen vaihteluna, kirjaimet kirjoitetaan peilikuvina.

Aikuinen oppijakin voi oppia oikean kynäotteen. Vaikka aluksi voi olla vaikeuksia, palkitsee oikea kynäote kirjoittajaa. Kynällä kirjoittaessa on hyvä muistaa seuraavat ohjeet:

- kynäote on kevyt
- kynä lepää keskisormen varassa, peukalon ja etusormen välissä
- etusormi on kevyesti kaarella
- kynää ei puristeta
- jos etusormen viimeinen nivel on taipuneena, niin ote on puristava, siis virheellinen
- etusormi rentoutuu, kun kynää taputtaa kevyesti etusormella
- tavallista puupintaista lyijykynää käytettäessä on hyvänä nyrkkisääntönä se, että sormien on oltava niin kaukana kynän kärjestä, että maalattua pintaa edes vähän näkyy sormenpäiden ja terän välissä
- istu selkä suorana ja tue kirjoituskäden kyynärpäätä pöydän pintaan.

Hyvä teksti

Hyvässä tekstissä kirjoittaja on järjestänyt asiat johdonmukaiseen järjestykseen ja esittänyt yhteen kuuluvat asiat yhdessä. Tekstillä on aina jokin tavoite. Sillä on tietty tehtävä, joka tavoittaa lukijan. Kirjoitus antaa lukijalle tietoa, toimintaohjeita, viihdyttää tai vaikuttaa hänen mielipiteisiinsä.

Ennen kirjoittamista on hyvä pohtia, mikä on tekstin tavoite. Silloin tekstin suunnittelu on loogista ja strukturoitua. Lukijan on löydettävä peruskäsitteet helposti. Tekstin tavoite näkyy kaikessa: asioiden valinnassa, jäsentelyssä, asettelussa ja otsikoiden muotoilussa. Jotta tavoite onnistuisi, on tärkeää, että kirjoittaja asettuu lukijan asemaan. Esimerkiksi toimintaohjetta tehdessä on tavoitteena saada lukija toimimaan (Halonen 1998).

Jos hyvää tekstiä yrittää tuottaa kirjoittamalla tekstiä yhdellä kerralla, joudutaan pohtimaan samalla tekstin sisältöä, rakennetta, jäsentämistä ja koko tekstin tavoitetta. Samalla on muistettava oikeinkirjoitusasiat.

Sen vuoksi on huolellinen suunnittelu hyvä lähtökohta. Piirtämällä omista ajatuksista karttoja, poimimalla paperille tulevan tekstin keskeiset asiat saadaan hyvä alku johdonmukaiselle tekstille. Karttojen piirtely tuottaa materiaalia kirjoittamiseen kuin huomaamatta ja laukaisee monessa kirjoittamiskammossa kokevassa ensimmäisen helpotuksen tunteen. Päässä on ajatuksia, kun ne vain saadaan sieltä ulos (M. Nurmi 1996).

Mielipidekirjoitus

Olemme harjoitelleet keskeisten asioiden etsimistä teksteistä. Yhtä tärkeää on osata kirjoittaa keskeisiä asioita erityisesti silloin, kun yritämme vaikuttaa mielipiteellämme johonkin asiaan. Hyvä mielipide pysyy asiassa, eikä poikkea sivuraiteille. Paras tapa vaikuttaa on pysyä alkuperäisessä aiheessa. Hyvä mielipidekirjoitus on aina perusteltu. Seuraavassa harjoitteleminen mielipidekirjoituksen tekemistä.

VASEN? SE ON TUOLLA - TAI SIIS
TUOLLA? TAI SIIS OIKEA... TÄMÄHÄN ON
KUIIN POLITIIKKAA...

Mielipidekirjoitus. Harjoitus 1, vaihe A

Valitse seuraavista kannanotoista yksi ja kirjoita sille mahdollisimman monta erilaista perustelua.

Autoilu saastuttaa ympäristöä.

Alkoholinkäyttö on lisääntynyt.

Vanhuksilla on oikeus asua kotonaan.

Vankilaoloja on parannettava.

Huippu-urheiluun tarvitaan lisää varoja.

Äänestysikää on korotettava.

Terveystieteiden tutkimukseen on annettava lisää varoja.

Ajokortti pois yli 65-vuotiailta.

Naisen paikka on kotona lasten parissa.

Kehitysmaitiin on ohjattava lisää varoja.

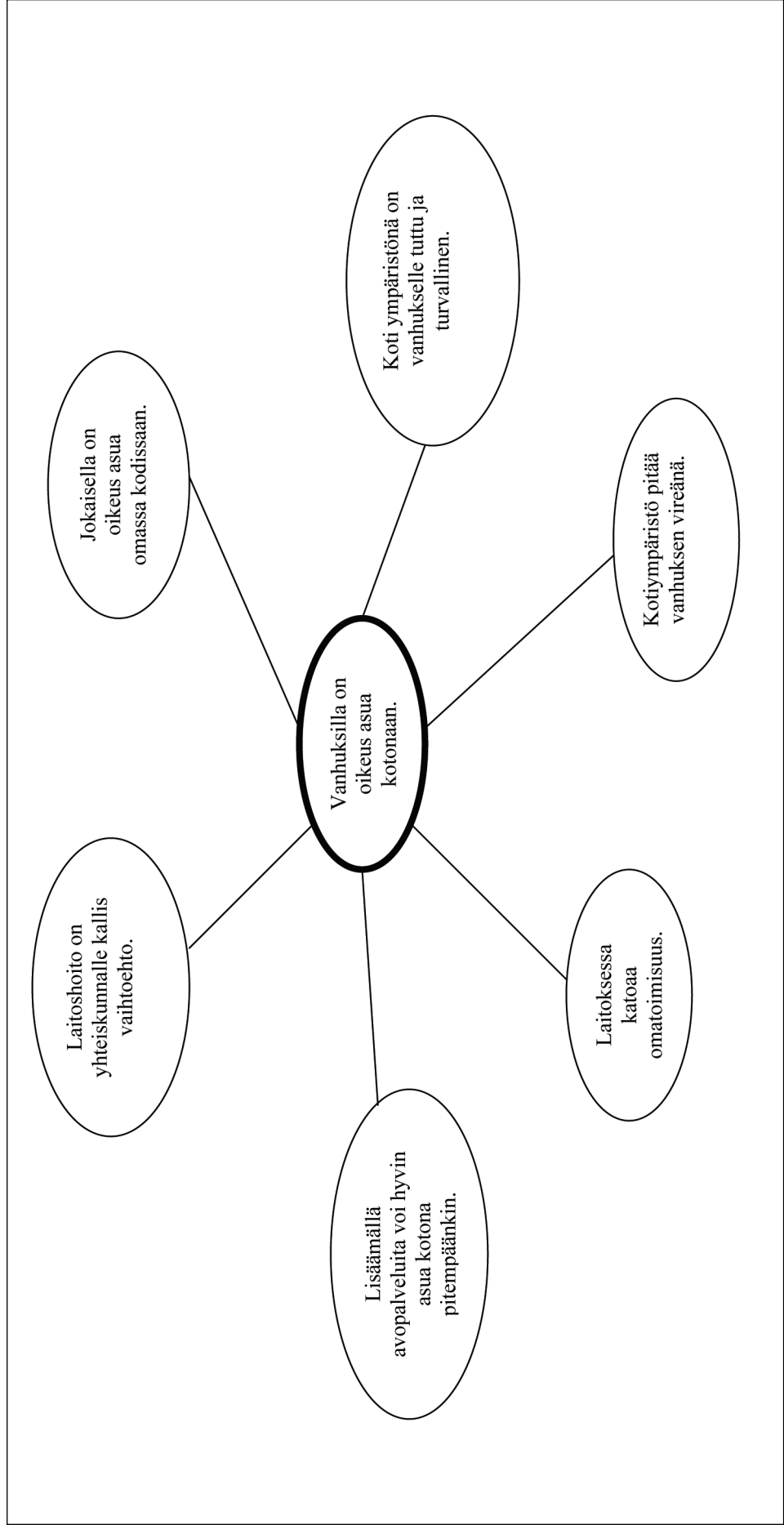
Maahanmuuttajakiintiötä on suurennettava.

Mielipidekirjoitus. Harjoitus 1, vaihe B

Piirrä perusteluistasi kartta. Aloita paperin keskeltä, etene ylhäältä oikealle myötäpäivään. Vertaa karttaasi mallikarttaan.

Mielipidekirjoitus. Mallikartta harjoitukseen 1

Mielipidekirjoitus. Harjoitus 1, vaihe C

Laajenna kukin perustelu omaksi kappaleekseen. Yhdistä kappaleet ehyeksi mielipiteeksi. Näin pääset kirjoittamisessa alkuun!

Mielipidekirjoitus. Harjoitus 2, vaihe A

Valitse seuraavista kannanotoista yksi ja kirjoita sille mahdollisimman monta erilaista perustelua.

Autoilu saastuttaa ympäristöä.

Alkoholinkäyttö on lisääntynyt.

Vankilaoloja on parannettava.

Huippu-urheiluun tarvitaan lisää varoja.

Äänestysikä on korotettava.

Terveystieteiden tutkimukseen on annettava lisää varoja.

Ajokortti pois yli 65-vuotiailta.

Naisen paikka on kotona lasten parissa.

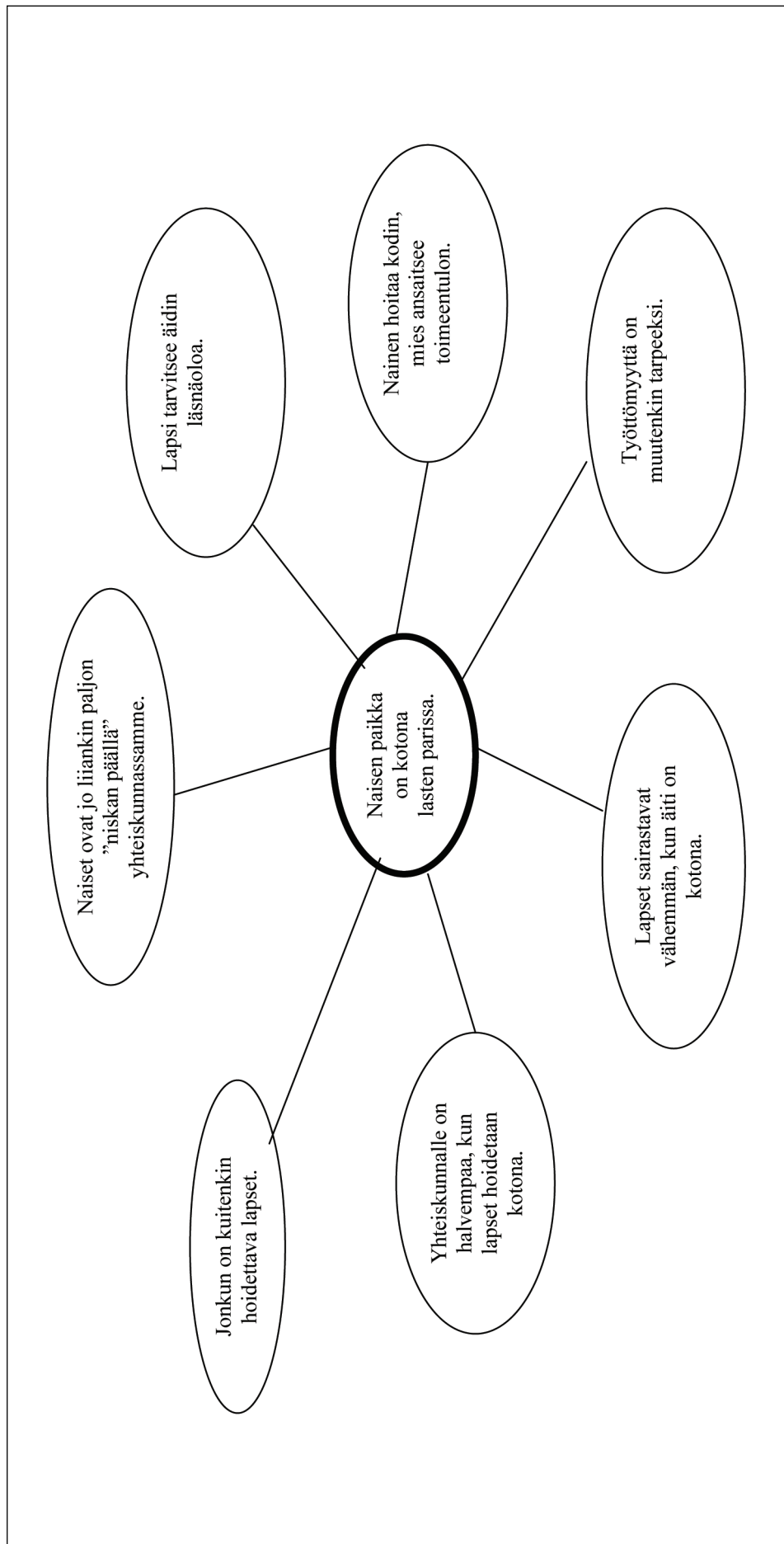
Kehitysmaihin on ohjattava lisää varoja.

Maahanmuuttajakiintiötä on suurennettava.

Mielipidekirjoitus. Harjoitus 2, vaihe B

Piirrä perusteluistasi kartta. Aloita paperin keskeltä, etene ylhäältä oikealle myötäpäivään. Vertaa karttaasi mallikarttaan.

Mielipidekirjoitus. Mallikartta harjoitukseen 2

Mielipidekirjoitus. Harjoitus 2, vaihe C

Laajenna kukin perustelu omaksi kappaleekseen. Yhdistä kappaleet ehyeksi mielipiteeksi. Pysy aiheessa ja yritä rakentaa johdonmukainen kokonaisuus.

Mielipidekirjoitus. Harjoitus 3, vaihe A

Valitse seuraavista kannanotoista yksi ja kirjoita sille mahdollisimman monta erilaista perustelua.

Autoilu saastuttaa ympäristöä

Alkoholinkäyttö on lisääntynyt.

Vankilaoloja on parannettava.

Huippu-urheiluun tarvitaan lisää varoja.

Äänestysikä on korotettava.

Terveystieteiden tutkimukseen on annettava lisää varoja.

Ajokortti pois yli 65-vuotiailta.

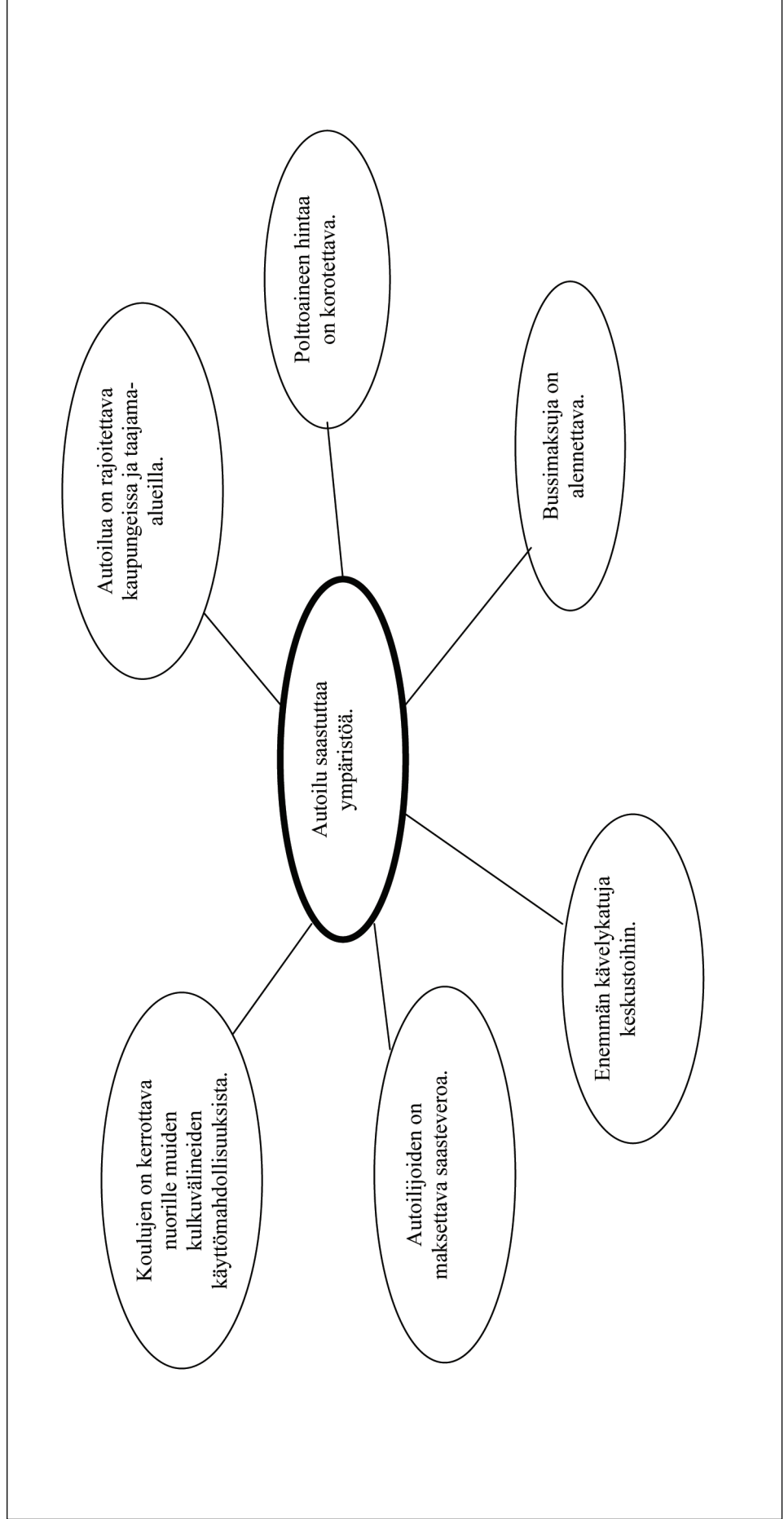
Kehitysmäihin on ohjattava lisää varoja.

Maahanmuuttajakiintiötä on suurennettava.

Mielipidekirjoitus. Harjoitus 3, vaihe B

Piirrä perusteluistasi kartta. Aloita paperin keskeltä, etene ylhäältä oikealle myötäpäivään. Vertaa karttaasi mallikarttaan.

Mielipidekirjoitus. Mallikartta harjoitukseen 3

Mielipidekirjoitus. Harjoitus 3, vaihe C

Laajenna kukin perustelu omaksi kappaleekseen. Yhdistä kappaleet ehyeksi mielipiteeksi. Pysy aiheessa ja yritä rakentaa johdonmukainen kokonaisuus.

Mikä on essee ja miten se kirjoitetaan

Aikuisopiskelija joutuu referoimaan tekstejä, tekemään opinnäytetöitä ja kirjoittamaan essee-tyyppisiä koevastauksia. Essee-vastaus on tiivis tietoteksti. Kysymys on luettava tarkkaan, jotta osaa rakentaa oikeanlaisen vastauksen. Kysymystä lukiessa tulee miettiä, kysytäänkö syy- ja seuraussuhteita, riittääkö pelkkä asioiden kuvailu, pitääkö osata soveltaa tietoa, onko tietoa arvioitava ja onko osattava yhdistää erilaisia tietoja.

Esseelle on tunnusomaista:

- pohdiskeleva ja analysoiva ote
- alkutekstien tulkitseminen
- alkutekstien käyttäminen lähteenä, virikkeenä
- persoonallisen ja subjektiivisen näkemyksen välittäminen
- aiheeseen sopiva laajuus.

Hyvä essee täyttää seuraavat kriteerit:

- Esseen sisältö vastaa otsikkoa.
- Rakenne on selkeä ja looginen.
- Aihealueeseen liittyvät olennaiset asiat tulevat esille.
- Pohdiskeleva ja analysoiva ote.
- Asioiden hallinta ilmenee sisällöstä eli kirjoittaja ymmärtää kirjoittamansa asiat.
- Essee sisältää väitteitä ja näkökulmia.
- Essee ei ole pelkkä asialista tai kopio kirjasta ilman selityksiä ja johdtopäätöksiä.

(Jääskeläinen 1998).

ESSEEN KIRJOITTAMISEN ERI VAIHEET

Lue tehtävänanto huolellisesti. Tavoitteena on, että ymmärrät aiheen ja osaat jäsentää sen.

Kerää tarvittava materiaali ja ymmärrä lukemasi!

Kerää ideoita, lue materiaalia ja järjestä asiat loogiseen järjestykseen.

Kirjoita ensimmäinen versio. Älä ole liian kriittinen. Se ei ole tässä vaiheessa tärkeää.

Lue, muuntele, muokkaa ja arvioi kirjoittamaasi tekstiä. Pyydä palautetta. Korjaa, täydennä, täsmennä ja karsi.

Pidä tauko kirjoittamisessa, ota etäisyyttä tekstiin.

Lopullisen version kirjoittaminen. Lue kriittisesti, muokkaa sisältöä, korjaa kieli ja viimeistele ulkoasu.

Miksi kirjoittaminen ei suju?

- Kirjoittamisen ongelmat johtuvat usein siitä, että kirjoittaja yrittää liian monia asioita yhtä aikaa.
- Kirjoittamisen lukkiutumiseen liittyy monia eri piirteitä:
  - perfektionismi eli täydellisyyteen pyrkiminen
  - jatkuva kriittisyys
  - epäonnistumisen pelko
  - lykkääminen
  - aikaisemmat negatiiviset kokemukset: "En nytkään onnistu!"
  - mieliala

Lääkkeitä lukkiutumiseen

- Arvioi omaa kirjoittamistasi realistisesti:
    - Mitä osaan?
    - Missä tarvitsen vielä harjoitusta?
  - Kirjoita säännöllisesti, jolloin automatisoituminen kehittyy.
  - Hanki sosiaalista tukea:
    - luetuta tekstisi jollakulla toisella
    - opettele ottamaan vastaan palautetta
    - keskustele kirjoittamisesta ja kirjoituksen aiheesta muiden kanssa
    - ota etäisyyttä tekstiisi.
- (Lonka & Lonka, Karvonen, Leino 1996)

Ohjeita kokeisiin ja tenttiin valmistautumiseen

- Hanki kirjat ajoissa ja varaa riittävän pitkä aika niiden opiskeluun. Tee itsellesi lukusuunnitelma.
- Tenti yhdellä kertaa kohtuullisesti. Aloita helpoimmasta tentistä.
- Pidä tiukasti kiinni lukusuunnitelmastasi.
- Ota selvää tenttikäytännöstä:
  - ilmoittautumisvelvollisuudesta
  - tenttipaikasta ja -ajasta
  - tenttivastaamisesta
- Jätä aikaa kertaamiselle.
- Varmista työvireesi tentissä riittävällä levolla.
- Rauhoita tenttiä edeltävät hetket hiljaiseen tentin odotukseen ja keskittymiseen.

Ohjeita kokeissa ja tentissä vastaamiseen

1. Kuuntele ja lue ohjeet, noudata niitä.
2. Silmäile kysymykset ja suunnittele aikataulu. Älä luovuta.
3. Erittele kysymysten sisältö.
4. Lue kysymys tarkoin ja laadi jäsentely vastauksellesi.
5. Vastaa vain kysymykseen.
6. Kirjoita ymmärrettävää tekstiä.
7. Esitä asia kokonaisiin lausein.
8. Esitä sama asia vain kerran.
9. Esitä omia mielipiteitäsi ja perusteluitasi vasta asian lopussa.
10. Kirjoita luettavalla käsialalla.
(Erityispedagogiikan tutoropas 2001-2002)

Hakemus

Työpaikkahakemus on sinun käyntikorttisi, sen vuoksi hakemuksen harjoitteluun kannattaa paneutua huolellisesti. Seuraavalla sivulla on hakemusmalli, joka on melko yleisesti käytettävissä ja sopii useimpiin työpaikkailmoituksiin lähetettäväksi.

**Kirjoittamisen taito ja hyvän tekstin laatiminen.
Hakemusmalli**

TYÖHAKEMUSMALLI

Hakijan nimi
Postiosoite
Puhelin

HAKEMUS
Päiväys

Yritys
Vastaanottaja
Osoite

Mahdollinen viittaus esim. puhelinkeskusteluun tai lehti-ilmoitukseen

HAETTAVA TYÖ

- Avauskappale, jossa kiinnität lukijan huomion hakemukseesi.
- Runkokappaleet, joissa herätät lukijan kiinnostuksen itseäsi kohtaan.
- Loppukappale, jossa pyydät päästä haastatteluun ja kerrot, miten ja milloin aiot ottaa yhteyttä.

Lopputervehdys

Allekirjoitus

LIITTEET Ansioluettelo

Hakemusvinkkejä

- Muotoile hakemus aina sen mukaan, mihin olet hakemassa. Älä käytä valmiita kopioita!
- Avauskappaleessa on tärkeintä tuoda esille oma motivaatio. Kerro siis, miksi kirjoitat ja mitä paikkaa haet. Omasta perhetilanteesta ei tarvitse kertoa tässä yhteydessä. Mainitse myös, mistä tai keneltä kuultu paikasta.
- Mainitse tärkeimmät vahvuutesi ja konkretisoi ne, eli kerro mitä osaat ja anna esimerkkejä.
- Runkokappaleessa kerrot, miksi olet hyvä hakija ja viittaat ansioluetteloosi. Tarkoitus on houkutella lukija kutsumaan sinut haastatteluun.
- Kerro saavutuksistasi, kuvaile taitojasi. Osoita olevasi kyvykäs ja innostunut.
- Muotoile sanottavasi niin, että sinä vaikutat tekijältä etkä tapahtumien tahdottomalta kohteelta. Esim. ei "kokemusta on kertynyt" vaan "olen kerännyt kokemuksia", eikä "sain" vaan "hankin" työpaikan. Ole silti luotettava.
- Älä ylitä kolmea runkokappaletta.
- Jätä loppukappaleessa ohjaat omiin käsiisi, älä vastaanottajan. Kirjoita mieluummin "tulen ottamaan yhteyttä viikolla x" kuin "jään odottamaan vastaustanne". Tee kuitenkin myös yhteydenotto sinuun helpoksi.
- Loppukappaleessa on myös palkkatoivomuksen paikka, mutta vain, jos sitä on erikseen pyydetty.
- Lopputervehdys voi periaatteessa olla millainen tahansa, mutta sen on oltava sopusoinnussa hakemuksen muun tyylin kanssa. Virallislouuntoiseen hakemukseen ei voi panna rentoa tervehdystä eikä päinvastoin.

Hakemus. Harjoitus 1

Etsi päivän lehdestä sinua kiinnostava työpaikka. Tee hakemus oheisen mallin mukaan. Dramatisoikaa ryhmässä työhaastattelutilanne. Aloittakaa harjoitus koputtamalla työpaikan ovea ja edetkää mahdollisimman totuudenmukaisesti haastattelutilanteessa. Pohtikaa ryhmässä sitä, minkälainen hakija saa työpaikan ja minkälainen mahdollisesti ei.

Ohjeita kirjoitelman laatimiseen

Kirjoitelman laatiminen on prosessi, joka vaatii suunnittelua ja ajatusten työstämistä. Johdonmukainen kirjoitelma syntyy hyvän suunnitelman tuloksena. Ajatuksistaan voi piirtää esimerkiksi käsitekartan. Karttaa on helppo täydentää ja korjata, jonka jälkeen kartan voi purkaa paperille kirjoitelmaksi. Kirjoitelman tekeminen vaatii keskittymistä ja ajattelua. Mitä useammin jaksaa innostua samaan aiheeseen ajatuksiinsa, sitä parempi on lopputulos.

Virittäytyminen

- Kuuntele rauhallista musiikkia ja kirjoita paperille ajatuksia ja sanoja, joita musiikki sinussa herättää.
- Kuuntele nauhalta satu tai kertomus, kerro juoni omin sanoin mahdollisimman tarkkaan.
- Verryttele niskalihaksia kohottamalla hartioita ylös ja alas, venyttele niskaa puolelta toiselle, pyörittele ranteita ja purista sormet nyrkkiin, vapauta sormet ja ryhdy vähitellen tuottamaan ajatuksiasi paperille.

Kirjoitelman laatiminen

- Valitse aihe ja virittäydy aiheen herättämään tunnelmaan.
- Mitä tiedät aiheesta ennakkoon, kerää ajatuksiasi.
- Tee käsitekartta, jossa etenet keskusaiheesta myötöpäivään.
- Mieti mikä on kirjoitelmasi pääsisältö, kohokohta.
- Johdattele lukija kirjoitelmaasi aloituskappaleessa.
- Muodosta kukin asiakokonaisuus omaksi kappaleekseen.
- Tee selkeä lopetuskappale.
- Pysy otsikon aiheessa, varo liiallista eksymistä sivupoluille.
- Tarkista oikeinkirjoitus.

Arvioi kirjoitelmaasi

1. Sisältö

- onko kirjoitelmasi sisältö johdonmukainen
- miten runsaasti kirjoitelmasi on tietoja ja havaintoja
- onko kirjoitelmasi persoonallinen

2. Rakenne

- muodostaako kirjoitelma ehyen kokonaisuuden
- muistitko tehdä selkeät kappalejaot
- oletko sitonut kappaleet toisiinsa joustavasti

3. Tyyli

- mikä on kirjoitelmasi kokonaissävy
- oletko pysynyt johdonmukaisesti samassa aikamuodossa
- muistitko havainnollisuuden

4. Kieli

- tarkistitko oikeinkirjoituksen
- ovatko lause- ja virkerakenteet selkeitä

5. Oppimisvaikeudet

Oppimisvaikeudet suomen kielessä

Lukemaan oppimisen lähtökohta on sanantunnistamisessa eli mekaanisessa lukutaidossa. Kirjain-äännevastaavuuden oivaltaminen on sujuvan lukutaidon perusta. Mitä nopeammin fonologinen tietoisuus kehittyy, sitä nopeammin alkaa lukija ymmärtää lukemaansa tekstiä.

Joillakin aikuisilla on havaittavissa selviä puutteita mekaanisessa lukemisessa. Sen vuoksi erilaisissa testaustilanteissa on aina syytä varmistaa mekaanisen lukemisen sujuvuus ja virheiden määrä. Lukivaikeuksista kärsivä aikuinen lukee usein epätarkasti ja virheellisesti. Kirjaimia jää pois tai sanoja luetaan väärin.

Peruskoulun toisen luokan jälkeen ei juurikaan lueta enää ääneen oppikirjojen tekstejä, vaan oppilaat lukevat hiljaa itsekseen ja tekevät itsenäisesti tehtäviä. Jos opettaja on vaihtunut, hänellä ei ole selkeää kuvaa oppilaan mekaanisen lukutaidon tasosta. Näin oppilas selviytyy ylemmille luokille hataralla lukutaidolla. Jotta kirjain-äännevastaavuus opittaisiin varmaksi ja nopeaksi, samaa kirjaintyyppiä pitäisi käyttää riittävän pitkään. Monipuolisia harjoituksia tulisi olla riittävästi (Ahonen-Siiskonen-Aro 2001).

Seuraavassa on muutamia aikuisille sopivia harjoituksia äänne- ja tavutietoisuuden kehittämiseen.

Äänne- ja tavutietoisuus. Harjoitus 1

Kuuntele tarkkaan seuraavia sanapareja. Minkälaisen eron huomaat?

Kristiina - ristiina, trukki - rukki, a cat - a cab,
a mouse - a house, proosa - Roosa, tilli - pilli, palo - pallo,
tuli - tuuli, Bob - pop, päällikkö - päälikkö,
maallikko - maalikko

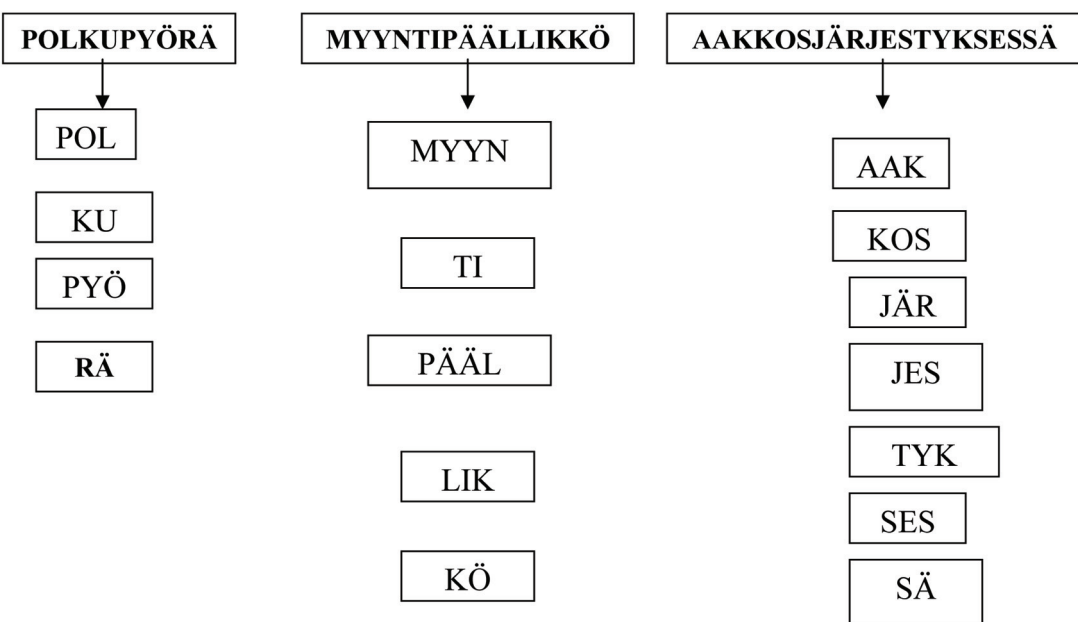
Äänne- ja tavutietoisuus. Harjoitus 2

Luettele seuraavien sanojen kirjaimet ja niitä vastaavat äänteet.

aamu, uuni, saari, tuuli, pallo, kukka,
asiakas, uskollinen, tuottava

Äänne- ja tavutietoisuus. Harjoitus 3

Leikkaa sanalaput tavuiksi mallin mukaan. Keksi itse lisää sanoja.

Äänne- ja tavutietoisuus. Harjoitus 4

Kuulohavainnon perusteella tavuttaminen: sano kuulemasi sana tavuittain.

POLKUPYÖRÄ, PIKAJUNA
AVULIAS, AATOKSISSA,
KOHTALOKAS, SYDÄMELLINEN
VIIHTEELLINEN, STRESSILÄÄKITYS

Oppimisvaikeudet vieraissa kielissä

Yli kymmenen vuoden kokemus aikuisten lukihäiriöisten erityisopettajana on antanut minulle selkeän kuvan erilaisesta oppijasta. Sekä oppijan että opettajan on kyettävä löytämään kompensoivia menetelmiä, jos opettajan käyttämät menetelmät eivät tunnu sopivilta. On myös tiedostettava oma oppimistyyli, eli miten oppii parhaiten. Olen vakuuttunut, että huolellisesti strukturoitu opittava aines jää muistiin paremmin kuin tekstikokonaisuus, joka ei jäsenny mitenkään. Edelleen pidän tärkeänä näkö- ja kuulomuistin harjaannuttamista. Käsitekarttojen avulla tekstin kokonaisuus jäsentyy paperille ja on helppo palauttaa mieleen. Samalla opittava aines on työstetty ”käden avulla” paperille, joka on osa oppimista. Opittavat asiat on kytkettävä aiemmin opittuihin asioihin ja nähtävä osana kokonaisuutta.

Vieraskielisen tekstin työstäminen suullisesti auttaa tekstin syvällisemmässä prosessoinnissa. Keräämällä uudesta tekstistä oudot sanat ja sovitamalla niitä omin sanoin rakennettuihin uusiin lauseisiin alkavat sanat vähitellen jäädä muistiin. Olemme keränneet omia sanalistoja hankalista sanoista ja harjoitelleet niitä uusissa yhteyksissä, menetelmä toimii sekä äidinkielessä että vieraissa kielissä. Kirjassa Mirja Halonen: Luen ja kirjoitan I on kerrottu kappaleessa 4.2. eräitä esimerkkejä siitä, miten lukivaikeudet näkyvät tyypillisesti vieraissa kielissä. Niiden lisäksi on syytä muistaa seuraavat ohjeet.

Käytännön ohjeita vieraiden kielten oppimiseen

- Opi tiedostamaan oma oppimistyylini, mikä on vahvin aistikanava-si.
- Jäsennä opittava teksti, tee karttoja tai itsellesi sopivia jäsentelyitä.
- Yhdistä opittavat asiat jo oppimiisi sanoihin ja asiakokonaisuuksiin.
- Tee muistilista vaikeista sanoista, herätä mielessäsi mielikuvia eli assosiaatioita.
- Selvitä kaikki vieraat termit, tee niistä itsellesi sanalista.
- Pyydä opettajalta lisäaikaa tehtävistä suoriutumiseen.
- Virittäydä positiiviseen tunnelmaan, päästä oppia!

Oppimisvaikeudet matematiikassa

Mitä on matematiikka? Miksi niin moni lukiolainen vaihtaa 1. luokan syyslukukauden aikana pitkän matematiikan lyhyeen matematiikkaan? Miten matematiikkaa tulisi opettaa ja miten oppia niin, että yhä useammat oppisivat matematiikan perustaidot?

Tutkimusten mukaan ei ole voitu todentaa erityisiä kieli- tai matematiikkaoppijoita, vaan kaikilla on samanlaiset edellytykset oppia näitä aineita. Kuitenkin varsin varhaisessa vaiheessa osa oppijoista putoaa "kärryiltä". Itselläni ei ole matematiikan opettamisesta juurikaan kokemusta, mutta mielenkiintoisia käytännön ohjeita löytyy Sanat sekaisin -kirjan (Ahonen-Siiskonen-Aro) kappaleesta Matematiikka sekä kirjasta Erilaisesta oppijasta erinomaiseksi oppijaksi (toim. Hintikka) kappaleesta Kerttu Selin: Matematiikan perustaidot - kaikille kuuluva kansalaistaito.

Lukikursseilla oppijat kertovat kokemuksistaan, joissa lähes aina toistuvat vaikeudet

- ymmärtää matemaattisia symboleita
- yhdistää opittavat asiat käytännön elämään
- oppia muistamaan matemaattisia lausekkeita
- ymmärtää kirjallinen tehtäväohje
- yhdistää uusi asia aiemmin opittuun asiaan
- soveltaa matematiikkaa
- hahmottaa kolmiulotteisia kuvioita.

Näiden lisäksi on paljon muita esimerkkejä tilanteista, joista kurssilaiset kertovat opiskellessaan matematiikkaa. Yhteistyö erityisopettajan kanssa auttaisi aineenopettajaa ymmärtämään erilaisen oppijan vaikeuksia. Lukioihin ja ammatillisiin oppilaitoksiin pitäisi saada erityisopetusta erityisesti kielten ja matemaattisten aineiden oppimisen tukemiseen.

6. Muistia voidaan kehittää

On tärkeää, että ihminen kykenee arvioimaan omat edellytyksensä muistaa ja ne vaatimukset, joita kulloinenkin tilanne asettaa muistille. Tarvittaessa voi ottaa käyttöön erilaisia muistitekniikoita. Ulkoisia muistin apukeinoja ovat esimerkiksi kalenterit, muistiinpanojen tekeminen ja muistilaput. On todettu, että ulkoisten muistin apukeinojen käyttäminen ei rappeuta muistiamme. Tällaiset apukeinot sopivat päivittäisten rutiinien muistamiseen ja asioiden hoitamiseen. Kaupoissa asiointi helpottuu, kun on muistilappu tukena.

Sisäiset muistitekniikat ovat yksilöllisempiä. Useimmilla on omat tapansa oppia ulkoa vaikkapa puhelinnumeroita. Eräs rouva, joka oli ollut vuosikymmeniä puhelinlaitoksen palveluksessa, kertoi omasta strategiastaan muistaa puhelinnumeroita. Hän tunsu numeroiden jäävän muistiin paremmin, jos niissä löytyi rytmi. Numerot jäävät paremmin muistiin, kun yrittää sarjoittaa järjestyksen.

Kaikkien tekniikoiden lähtökohtana on miellelyhtymien eli assosiaatioiden luominen. Mieleen painaminen helpottuu, kun uusi asia kytketään jo olemassa olevaan tietoon. Parhaiten muistamme tilanteet, joihin on liittynyt hajuja, makuja ja tunteita. Kaikkien aistien tulee olla valppaana, kun haluamme todella sisäistää asiat.

Kunkin henkilön oppimistyyli vaikuttaa siihen, miten muistamme parhaiten erilaiset asiat. Visuaaliset henkilöt käyttävät ensisijaisesti apunaan näkömuistia, kun taas auditiiviset henkilöt havainnoivat ja muistavat helpommin kuulomuistin avulla. On myös tekemällä oppijoita, joten heille jää muistiin asiat, jotka he ovat oppineet ”kädestä pitäen”. Muistaminen on siis osa ihmisen aktiivisuutta, ajattelua, mielikuvitusta ja tunteita (Työ terveys turvallisuus 1/2001).

Koska muistaminen on osa ajattelua, ajattelun joustavuutta kannattaa kehittää. Liikkuvasta ja kekseliäästä mielestä on hyötyä, kun yrittää kaivella muististaan jotakin unohtunutta tietoa. Jos on esimerkiksi unohtanut jonkin henkilön nimen, aakkosten selaaminen auttaa. Kun tunnustelee ja maistelee kirjaimia, oikea alkukirjain ehkä palauttaa koko nimen mieleen. Nimen hahmostakin on yleensä jonkinlainen mielikuva: pitkä, lyhyt, kaksiosainen. Kun ajatus liikkuu vikkellästi, voi löytää koukun, jolla nimen saa kalastettua mieleen. Jos haluat muistaa, mitä teit kolme viikonloppua sitten, alkaa ongelmanratkaisua käynnistävä hakuprosessi. On haettava kiintopisteitä ja ankkurikohtia, jotka auttavat päättämään vastauksen. Vanhoja asioita muistellessaan monet

käyttävät ankkureina työpaikan vaihtoa, lapsen syntymää tai muuta omaan elämään liittyvää. Erilaisia asioita voi käyttää ankkurikohtina: Milloin Estonia upposi? Minä vuonna presidentti Kekkonen kuoli? Muisteleminen auttaa oikean vuoden haarukoinnissa.

Muistia voidaan kehittää. Harjoitus 1

Seuraava harjoitus kehittää näkömuistia eli visuaalista muistia. Harjoituksen voi toteuttaa ryhmässä.

Piirrä kaksitoista erilaista kuvaa piirtoheitinkalvolle.
Leikkaa kuvat irti toisistaan, jotta voit liikutella niitä.
Pidä kuvia esillä minuutin ajan ja sitten poistat yhden.
Ryhmän tehtävä on arvata, mikä kuvista puuttuu.

Tehtävän voi toistaa esimerkiksi kuusi kertaa ja ryhmän jäsenet kirjoittavat paperille puuttuvan kuvan. Lopuksi käydään läpi oikeat vastaukset. Näin tehtävästä tulee yksilösuoritus.

Muistia voidaan kehittää. Harjoitus 2

Seuraava harjoitus kehittää näkömuistia eli visuaalista muistia. Harjoituksen voi toteuttaa ryhmässä.

Kirjoita kaksitoista sanaa piirtoheitinkalvolle.
Leikkaa sanat irti toisistaan.
Pidä sanoja esillä minuutin ajan ja poista sitten yksi sana.
Ryhmän tehtävä on arvata, mikä sanoista puuttuu.

Aloita kaksitavuisista sanoista. Vaikeuta tehtävää kolmi- ja nelitavuisilla sanoilla ja lisää samalla aikaa minuutista kahteen minuuttiin.
Harjoitusta voi kokeilla myös vieraan kielen sanojen oppimisessa tai matematiikassa numeroiden muistamisessa.

Muistia voidaan kehittää. Harjoitus 3

Visuaalista muistia kehittävä harjoitus:

Silmäile seuraava teksti.

Lue teksti kiireettömästi läpi.

Käännä tekstipaperi nurinpäin.

Kirjoita erilliselle paperille tekstistä niin paljon kuin muistat.

Kalastus on suosittu harrastus

Kalastus on suomalaisten keskuudessa suosituin luontoharrastus. Pari miljoonaa suomalaista osallistuu johonkin kalastustapahtumaan ainakin kerran vuodessa. Nykyään suurin osa kalastajista on harrastajia eli virkistyskalastajia. Aiemmin Suomessa kalastettiin enemmän ammattimaisesti.

Harrastajakalastajat pyytävät nykyään suurimman osan sisävesien eli järvien, jokien ja purojen kalansaaliista. Lähes puolet saaliista pyydetään verkoilla. Myös vapakalastus eli heittokalastus on yleistynyt. Perinteisin ja suosituin suomalaisten kalastusmuoto lienee silti edelleen perinteinen mato-onginta. Kalalajeista pyydykseen tarttuvat yleisimmin ahven, hauki ja särki.

Kalastamaan voi Suomessa lähteä kuka tahansa. Onkiminen ja pilkkiminen eivät vaadi minkäänlaisia lupia tai todistuksia. Ne kuuluvat jokamiehen oikeuksiin. Joissakin vesistöissä kalastaminen on kokonaan kielletty. Näissä vesistöissä ei saa edes onkia tai pilkkiä. Viehekalastus, perhokalastus, katiska- ja verkkopyynti sekä ravustus edellyttävät 18 - 64 -vuotiailta aina valtion kalastuksenhoitomaksun suorittamista.

Kalastuksenhoitomaksun lisäksi kalastajalla on oltava vesialueen haltijan lupa tai oikeus kalastamiseen. Jokainen Suomen kansalainen voi harjoittaa virkistyskalastusta myös yleisellä vesialueella meressä. Sama oikeus kuuluu lisäksi Suomessa vakituisesti asuville Euroopan talousalueen sekä Pohjoismaiden kansalaisille.

Muistia voidaan kehittää. Harjoituksen 3 tarkistus

Ota alla olevasta tekstistä kalvo. Kukin tarkistaa omasta kirjoituksesta, löytyvätkö alleviivatut asiat. Harjoitusta voi jatkaa piirtämällä keskeisistä asioista kartan. Kartasta voi edelleen kirjoittaa uuden kertomuksen, jolloin varmistutaan siitä, että kaikki ovat oivaltaneet tekstin keskeiset asiat.

Kalastus on suosittu harrastus

Kalastus on suomalaisten keskuudessa suosituin luontoharrastus. Pari miljoonaa suomalaista osallistuu johonkin kalastustapahtumaan ainakin kerran vuodessa. Nykyään suurin osa kalastajista on harrastajia eli virikistyskalastajia. Aiemmin Suomessa kalastettiin enemmän ammattimaisesti.

Harrastajakalastajat pyytävät nykyään suurimman osan sisävesien eli järvien, jokien ja purojen kalansaaliista. Lähes puolet saaliista pyydetään verkoilla. Myös vapakalastus eli heittokalastus on yleistynyt. Perinteisin ja suosituin suomalaisten kalastusmuoto lienee silti edelleen perinteinen mato-onginta. Kalalajeista pyydykseen tarttuvat yleisimmin ahven, hauki ja särki.

Kalastamaan voi Suomessa lähteä kuka tahansa. Onkiminen ja pilkkinen eivät vaadi minkäänlaisia lupia tai todistuksia. Ne kuuluvat jokamiehen oikeuksiin. Joissakin vesistöissä kalastaminen on kokonaan kielletty. Näissä vesistöissä ei saa edes onkia tai pilkkiä. Viehekalastus, perhokalastus, katiska- ja verkkopyynti sekä ravustus edellyttävät 18 – 64 –vuotiailta aina valtion kalastuksenhoitomaksun suorittamista.

Kalastuksenhoitomaksun lisäksi kalastajalla on oltava vesialueen haltijan lupa tai oikeus kalastamiseen. Jokainen Suomen kansalainen voi harjoittaa virikistyskalastusta myös yleisellä vesialueella meressä. Sama oikeus kuuluu lisäksi Suomessa vakituisesti asuville Euroopan talousalueen sekä Pohjoismaiden kansalaisille.

Muistia voidaan kehittää. Harjoitus 4

Auditiivista muistia kehittävä harjoitus:

Lue seuraava teksti rauhallisesti ääneen kahteen kertaan.

Pyydä ryhmän jäseniä kirjoittamaan kuulemansa teksti paperille niin tarkkaan kuin suinkin muistavat.

Hullun lehmän tauti tuli Suomeenkin

Suomessakin on nyt hullun lehmän tautia. Maan ensimmäinen hullun lehmän tautitapaus eli BSE-tartunta tuli ilmi 7. joulukuuta 2001. Silloin Oulun läänissä Kärämäellä olevan maitotilan lehmällä ollut tauti paljastui BSE-tartunnaksi.

Taudin alkuperästä Suomessa ei ole tietoa. Tilalla ei kuitenkaan ole käytetty taudin alkuperäksi tiedettyä lihaluujuuhoa lehmien ravintona yli 20 vuoteen. Mahdollisia tartunnan lähteitä ovat vasikoiden juotto-rehun eläinrasva tai rehun saastuminen. Tauti on voinut kehittyä myös itsestään.

Asiantuntijoiden mukaan hullun lehmän tauti ei ole Suomessa vaaraksi ihmisten terveydelle. Suomessa on luultavasti kysymys yksittäisestä tapauksesta eikä laajalle levinneestä sairaudesta.

Suomi, Ruotsi ja Itävalta ovat tähän asti olleet ainoat EU-maat, joiden ei ole tarvinnut testata kaikkia yli 30 kuukauden ikäisiä nautoja. Suomessa testaukset aloitettiin välittömästi ensimmäisen sairaustapauksen jälkeen.

Hullun lehmän tauti havaittiin laajana Britanniassa vuonna 1986. Taudin alkuperästä ei ole varmuutta. Epäiltyjen mukaan tauti on kuitenkin syntynyt, kun kasvissyöjille eli esimerkiksi lehmille on syötetty teurasjätteitä. Hullun lehmän tauti eli BSE voi tarttua naudanlihasta myös ihmiseen. Britanniassa siihen on sairastunut 113 ihmistä, Ranskassa kolme ja Irlannissa yksi. Suomessa ei ole sairastuneita.

Muistia voidaan kehittää. Harjoituksen 4 tarkistus

Ota alla olevasta tekstistä kalvo. Kukin tarkistaa omasta kirjoituksesta, löytyvätkö alleviivatut asiat. Harjoitusta voi jatkaa piirtämällä keskeisistä asioista kartan. Kartasta voi edelleen kirjoittaa uuden kertomuksen, jolloin varmistutaan siitä, että kaikki ovat oivaltaneet tekstin keskeiset asiat.

Hullun lehmän tauti tuli Suomeenkin

Suomessakin on nyt hullun lehmän tautia. Maan ensimmäinen hullun lehmän tautitapaus eli BSE-tartunta tuli ilmi 7. joulukuuta 2001. Silloin Oulun läänissä Kärsämäellä olevan maitotilan lehmällä ollut tauti paljastui BSE-tartunnaksi.

Taudin alkuperästä Suomessa ei ole tietoa. Tilalla ei kuitenkaan ole käytetty taudin alkuperäksi tiedettyä lihaluujauhoa lehmien ravintona yli 20 vuoteen. Mahdollisia tartunnan lähteitä ovat vasikoiden juotto-rehun eläinrasva tai rehun saastuminen. Tauti on voinut kehittyä myös itsestään.

Asiantuntijoiden mukaan hullun lehmän tauti ei ole Suomessa vaaraksi ihmisten terveydelle. Suomessa on luultavasti kysymys yksittäisestä tapauksesta eikä laajalle levinneestä sairaudesta.

Suomi, Ruotsi ja Itävalta ovat tähän asti olleet ainoat EU-maat, joiden ei ole tarvinnut testata kaikkia yli 30 kuukauden ikäisiä nautoja. Suomessa testaukset aloitettiin välittömästi ensimmäisen sairaustapauksen jälkeen.

Hullun lehmän tauti havaittiin laajana Britanniassa vuonna 1986. Taudin alkuperästä ei ole varmuutta. Epäiltyjen mukaan tauti on kuitenkin syntynyt, kun kasvissyöjille eli esimerkiksi lehmille on syötetty teurasjätteitä.

Hullun lehmän tauti eli BSE voi tarttua naudanlihasta myös ihmiseen.
Britanniassa siihen on sairastunut 113 ihmistä, Ranskassa kolme ja
Irlannissa yksi. Suomessa ei ole sairastuneita.

Muistia voidaan kehittää. Harjoitus 5

Visuaalista ja auditiivista muistia kehittävä harjoitus:

Lue seuraava teksti rauhallisesti ääneen kahteen kertaan.

Ryhmän jäsenillä on samaan aikaan teksti edessään, jota he voivat seurata.

Pyydä ryhmän jäseniä kirjoittamaan kuulemansa teksti paperille niin tarkkaan kuin suinkin muistavat.

Batiikki on indonesialaista kangastaidetta

Batiikki on vanha kankaan värjäämiseen käytetty menetelmä. Aasiassa sijaitseva Indonesia on kuuluisa batiikkikankaistaan. Batiikin tekeminen perustuu siihen, että ensin joihinkin kohtiin kangasta levitetään vahaa. Sen jälkeen kangas huuhdellaan väriaineessa. Huuhtelussa väri tarttuu vain niihin kohtiin, joissa ei ole vahaa.

Mitä useampaa väriä työssä on, sitä useampi pesukerta tarvitaan. Aidossa batiikkikankaassa kuvio näkyy kankaan molemmilla puolilla. Batiikkikankaat ovat kestäviä ja pestäviä. Vuosisatojen kuluessa indonesialaiset ovat kehittäneet omalle maalleen tyypillisen tavan värjätä kangasta.

Vahaa piirretään kankaalle tarkasti pienen kynän kanssa. Kynää kutsutaan cantingiksi. Se on indonesian kieltä ja tarkoittaa kaunista. Kaunista on myös kynän jälki kankaalla. Aasialaisilla ihmisillä on taito tehdä tarkkaa työtä käsillään. Batiikkitaulujen yksityiskohdat ovat pieniä pisteitä ja väripintoja. Suosittuja kuvioita ovat kotkansiivet sekä lehdet, kukat ja muut kasviaiheet. Erilaisia batiikkikuvioita on tuhansia.

Ennen batiikkitöiden värit saatiin luonnosta. Nykyisin alkuperäiset värit on korvattu jo tehtaissa valmistetuilla väriaineilla. Batiikkitöiden tekeminen on satoja vuosia vanhaa perinnettä. Ennen kutominen ja värjäys olivat naisten työtä. Kankaan käsittelijät eivät saaneet puhua työtä tehdessään.

Batiikkivaatteet kertovat käyttäjästään sukupuolen ja aseman yhteiskunnassa. Punainen on nuoren naisen vaatteen väri, sinistä käyttävät keski-ikäiset ja tummat värit on tarkoitettu vanhuksille.

Osa Jaavan saaren vanhoista kaupungeista on keskittynyt batiikki-perinteen vaalimiseen. Batiikista valmistetaan kankaita, vaatteita, laukkuja, kukkaroita, leluja ja sisustustekstiileitä. Oma lajinsa on batiikkimenetelmällä tehdyt taulut, joita batiikkitaiteilijat tekevät.

Nykyisin monet batiikkitaiteilijat ovat miehiä. Jaavan saarella on useita taidekouluja, joissa opetetaan batiikkityötä perinteisin menetelmin. Saavuttaakseen mestarin arvon, on batiikkitaidetta tehtävä kymmenen vuotta.

Kaupungeissa näkee enää yhä harvemmin ihmisiä, jotka ovat pukeutuneet batiikkivaatteisiin. Yhä useammat haluavat näyttää amerikkalaisilta ja pukeutua farmareihin ja t-paitoihin. Maaseudulla batiikkivaatteet ovat vielä yleisiä. Kuumassa ilmassa batiikkikangas on kätevä ja vilpoinen. Se kuivuu nopeasti ja tuntuu iholla mukavalta. Pienet vauvatkin kääräistään batiikkiin. Tällaista batiikkinyyttiä äidin on helppo kantaa sylissään. Indonesian kadut ovatkin aivan liian epätasaisia lastenvaunuille.

Muistia voidaan kehittää. Harjoituksen 5 tarkistus

Ota alla olevasta tekstistä kalvo.

Kukin tarkistaa omasta kirjoituksestaan, löytyvätkö alleviivatut asiat.

Harjoitusta voi jatkaa piirtämällä keskeisistä asioista kartan.

Kartasta voi edelleen kirjoittaa uuden kertomuksen, jolloin varmistetaan siitä, että kaikki ovat oivaltaneet tekstin keskeiset asiat.

Batiikki on indonesialaista kangastaidetta

Batiikki on vanha kankaan värjäämiseen käytetty menetelmä. Aasiassa sijaitseva Indonesia on kuuluisa batiikkikankaistaan. Batiikin tekeminen perustuu siihen, että ensin joihinkin kohtiin kangasta levitetään vahaa. Sen jälkeen kangas huuhdellaan väriaineessa. Huuhtelussa väri tarttuu vain niihin kohtiin, joissa ei ole vahaa.

Mitä useampaa väriä työssä on, sitä useampi pesukerta tarvitaan. Aidossa batiikkikankaassa kuvio näkyy kankaan molemmilla puolilla. Batiikkikankaat ovat kestäviä ja pestäviä. Vuosisatojen kuluessa indonesialaiset ovat kehittäneet omalle maalleen tyypillisen tavan värjätä kangasta.

Vahaa piirretään kankaalle tarkasti pienen kynän kanssa. Kynää kutsutaan cantingiksi. Se on indonesian kieltä ja tarkoittaa kaunista. Kaunista on myös kynän jälki kankaalla. Aasialaisilla ihmisillä on taito tehdä tarkkaa työtä käsillään. Batiikkitaulujen yksityiskohdat ovat pieniä pisteitä ja väripintoja. Suosittuja kuvioita ovat kotkansiivet sekä lehdet, kukat ja muut kasviaiheet. Erilaisia batiikkikuvioita on tuhansia.

Ennen batiikkitöiden värit saatiin luonnosta. Nykyisin alkuperäiset värit on korvattu jo tehtaissa valmistetuilla väriaineilla. Batiikkitöiden tekeminen on satoja vuosia vanhaa perinnettä. Ennen kutominen ja värjäys olivat naisten työtä. Kankaan käsittelijät eivät saaneet puhua työtä tehdessään.

Batiikkivaatteet kertovat käyttäjästään sukupuolen ja aseman yhteiskunnassa. Punainen on nuoren naisen vaateen väri, sinistä käyttävät keski-ikäiset ja tummat värit on tarkoitettu vanhuksille.

Osa Jaavan saaren vanhoista kaupungeista on keskittynyt batiikki-perinteen vaalimiseen. Batiikista valmistetaan kankaita, vaatteita, laukkuja, kukkaroita, leluja ja sisustustekstiileitä. Oma lajinsa on batiikkimenetelmällä tehdyt taulut, joita batiikkitaiteilijat tekevät.

Nykyisin monet batiikkitaiteilijat ovat miehiä. Jaavan saarella on useita taidekouluja, joissa opetetaan batiikkityötä perinteisin menetelmin. Saavuttaakseen mestarin arvon, on batiikkitaidetta tehtävä kymmenen vuotta.

Kaupungeissa näkee enää yhä harvemmin ihmisiä, jotka ovat pukeutuneet batiikkivaatteisiin. Yhä useammat haluavat näyttää amerikkalaisilta ja pukeutua farmareihin ja t-paitoihin. Maaseudulla batiikkivaatteet ovat vielä yleisiä. Kuumassa ilmassa batiikkikangas on kätevä ja vilpoinen. Se kuivuu nopeasti ja tuntuu iholla mukavalta. Pienet vauvatkin kääräistään batiikkiin. Tällaista batiikkinyyttiä äidin on helppo kantaa sylissänsä. Indonesian kadut ovatkin aivan liian epätasaisia lastenvaunuille.

7. Hahmottamisen vaikeudesta

Puhuttaessa hahmotushäiriöistä erotetaan tyypillisimmin kuulo- ja näköhavainnon hahmotushäiriöt. Kokemuksen perusteella voi kuitenkin todeta, että usein hahmottamisen vaikeudet näkyvät sekä kuulo- että näköhavainnoissa. Hahmottamisen vaikeuksista kärsivälle ihmiselle ovat ominaisia laaja-alaiset vaikeudet, jotka liittyvät näkemiseen, kuulemiseen, motoriikkaan ja ihmisen koko ympäröivän maailman hahmottamiseen.

Tällaista kaaosta, epästrukturoitua maailmaa, jäsentävät erilaiset sanapelit ja -leikit, jotka ovat mukavia harjoituksia kenelle tahansa ja opettavat jäsentämään tekstejä, lauseita ja sanoja. Ne kehittävät tarkkuutta ja hahmottamista.

Hahmottaminen. Harjoitus 1

Kirjaimet sekaisin:

Tehtävän voi tehdä joko yksilö- tai ryhmätehtävänä.

Alla olevissa sanoissa ovat kirjaimet menneet sekaisin.

Kirjoita vieressä olevalle viivalle kirjaimista muodostuva sana.

1. äknek _____
2. näsyd _____
3. akkuk _____
4. sroim _____
5. hllyy _____
6. jakri _____
7. majar _____
8. toiam _____
9. makre _____
10. iipäm _____
11. vastai _____
12. jaav _____
13. olkle _____
14. ssourm _____
15. inesi _____
16. kiuha _____
17. iiksa _____
18. hruoo _____
19. hviat _____
20. pupre _____
21. ulplo _____
22. aulka _____
23. iesil _____
24. seama _____

Hahmottaminen. Harjoituksen 1 tarkistus

1. kenkä
2. sydän
3. kukka
4. sormi
5. hylly
6. kirja
7. marja
8. maito
9. kerma
10. piimä
11. taivas
12. vaja
13. kello
14. sormus
15. sieni
16. hauki
17. siika
18. ruoho
19. vihta
20. reppu
21. pullo
22. kaula
23. liesi
24. asema

Hahmottaminen. Harjoitus 2

Seuraavista sanoista puuttuu yksi kirjain. Täydennä sanat.

1. t__omi	2. k__unis
3. su__ni	4. t__omio
5. l__eriö	6. ki__ro
7. si__lu	8. k__ulus
9. so__tu	10. p__uta

Hahmottaminen. Harjoituksen 2 tarkistus

1. tuomi	2. kaunis
3. suoni	4. tuomio
5. lieriö	6. kiero
7. sielu	8. kaulus
9. soutu	10. pouta

Hahmottaminen. Harjoitus 3

Täydennä sanat.

ei vai ie	l__kki, l__poa, l__kki
ou vai uo	t__li, k__lu, n__li
ui vai iu	h__lu, v__lu, k__lu
öy vai yö	p__tä, l__ly, s__dä

Hahmottaminen. Harjoituksen 3 tarkistus

- leikki, leipoa, liekki
tuoli, koulu, nuoli
huili, viulu, kiulu
pöytä, löyly, syödä

Hahmottaminen. Harjoitus 4

Opettaja sanoo sanoja, opiskelijat merkitsevät paperiin 1 tai 2.

Kuinka monta k-kirjainta kuulet sanassa:

lakki, laki, loikkaus, leikkaus, kaappaus

Kuinka monta p-kirjainta kuulet sanassa:

teippi, teipata, kuopata, kaappaus, harppaus

Kuinka monta t-kirjainta kuulet sanassa:

kato, katto, laatta, maata, luottaa

Kuinka monta l-kirjainta kuulet sanassa:

pallo, puoli, puoltaa, malli, maalata

Kuinka monta m-kirjainta kuulet sanassa:

kammata, kampa, kuumeinen, kummitella, kammio

Kuinka monta n-kirjainta kuulet sanassa:

kannu, kannustaa, mainos, kinos, onnitella

Kuinka monta r-kirjainta kuulet sanassa:

kuorma, jarruttaa, jarru, kuori, kuoruttaa

Kuinka monta s-kirjainta kuulet sanassa:

maskotti, muskotti, hassutella, kuiskailla, kuiskaus

Hahmottaminen. Harjoitus 5

Opettaja sanoo sanoja, opiskelija kirjoittaa jokaisesta sanasta 2. tavun paperille.

saa - lis - taa
a - jal - laan
rus - kis - taa
sa - ras - taa
pääl - lik - kö
lam - mik - ko

Hahmottaminen. Harjoitus 6

Opettaja sanoo sanoja, opiskelija kirjoittaa jokaisesta sanasta 3. tavun paperille.

a - lim - mai - nen
o - mi - tui - si - a
rei - luim - pi - a
haas - tat - te - li - ja
tyy - ty - väi - nen
a - loi - tuk - si - a

Hahmottaminen. Harjoitus 7

Opettaja sanoo sanoja, opiskelija kirjoittaa jokaisesta sanasta 4. tavun paperille.

ta - voit - teel - li - si - a
y - rit - te - li - äi - syyt - tä
ah - ke - ram - min - kin
ker - ros - ta - lo - a - sun - to
aak - kos - jär - jes - tys
vai - val - loi - nen

Hahmottaminen. Harjoitus 8

Etsi riviltä kaikki mallinmukaiset kirjaimet ja ympyröi ne.

Malli

B	BDCEBAUPEREBBFGRPBPPDEB
C	BDCERTUSCCCGDCLKDGCGDF
P	DGCP LRIUTP SLKJPERPRPLPD
M	NNMWNMLKMEMLNNWMWWM
N	MWMNMWLKNNWMNMWLKNN
b	pdbgpbbdbpbgpdgbpdpgpbd
d	pbdplpdpbdplbpbdbdplpdb
p	dblpldplblbplbdjpljyldpldbpl

Hahmottaminen. Harjoitus 9

Etsi riviltä kaikki mallinmukaiset numerot ja ympyröi ne.

Malli

6	996396979966995696
9	669899678699786969
3	678389733453876313

Hahmottaminen. Harjoitus 10

Tavuta pystyviivoin seuraavat sanat.

ikkuna	kuumeessa	asema
kylläinen	vaahtopää	päällikkö
tavoite	ylimmäinen	omenoita
vaivalloinen	haastattelija	aloituksia
huuhkaja	tungoksessa	luoksemme
vahingossa	yritteliäisyys	saadakseen

Hahmottaminen. Harjoitus 11

Ryhmä- tai yksilösuoritus.

Opettaja on luokan takana, jotta suun liikkeitä ei nähdä.

Ryhmän jäsenet merkitsevät paperille sanaparin numeron ja S-kirjaimen, jos sanat kuulostavat samanlaisilta, tai E-kirjaimen, jos ne kuulostavat erilaisilta.

Sanaparit sanotaan vain kerran.

1. Kristiina - ristiina	9. pedagogi - pedakoki
2. naukuu - maukuu	10. sammal - sammal
3. troikka - hoikka	11. arkeologi - arkeoloki
4. penkki - penkki	12. täällä - päällä
5. eno - meno	13. vastine - vastine
6. trumpetti - rumpetti	14. hosuu - osuu
7. vaahto - vaahto	15. strategia - strategia
8. terho - perho	16. Pargas Port - Pargas Sport

Hahmottaminen. Harjoitus 12

Ryhmä- tai yksilösuoritus.

Opettaja on luokan takana, jotta suun liikkeitä ei nähdä.

Ryhmän jäsenet merkitsevät paperille sanaparin numeron ja S-kirjaimen, jos sanat kuulostavat samanlaisilta tai E-kirjaimen, jos ne kuulostavat erilaisilta.

Sanaparit sanotaan vain kerran.

Sanat ovat merkityksettömiä nonsense-sanoja.

1. traakka - raakka
2. rallaus - drallaus
3. stratteli - tratteli
4. prokeeraus - prokeeraus
5. morttaus - morttaus
6. haallikko - haalikko
7. kuuhduttaa - kuuduttaa
8. mallainen - maallinen
9. treilinki - treilinki
10. kuutteet - kuuteet
11. bolleri - polleri
12. makotteet- makoitteet
13. languuni - languuni
14. tabloosi - taploosi
15. drontteli - rontteli
16. siihteli - siihteli

Hahmottaminen. Harjoitus 13

Kirjoita sopivat sanat ja täydennä puuttuvat kirjaimet.

_ aa _ _   _ uu _ _
_ ii _ _   _ yy _ _
_ ee _ _   _ ää _ _

_ _ tt _   _ _ ll _
_ _ kk _   _ _ ss _
_ _ rr _   _ _ pp _
_ _ nn _   _ _ mm _
_ _ nk _   _ _ ng _
_ _ ht _   _ _ hv _

_ ie _ _   _ ei _ _
_ ou _ _   _ uo _ _
_ öy _ _   _ yö _ _

_ _ _ kk _   _ _ _ ss _
_ _ _ tt _   _ _ _ ll _
_ _ _ nn _   _ _ _ mm _
_ _ _ pp _   _ _ _ rr _

8. Oppia ikä kaikki

Nykytutkimusten mukaan oppimiskyky ymmärretään joustavana ominaisuutena, jota voi parantaa iästä riippumatta. Kyky oppia ja älylliset kyvyt pysyvät yhtä hyvinä, vaikka ikää tulee enemmän. Aktiivinen harjoittelu ja aivojen käyttö pitää oppimiskyvyn vireänä. Vanhempana uusien asioiden oppiminen voi viedä enemmän aikaa, mutta toisaalta elämäkokemus auttaa uuden oppimisessa ja ymmärtämisessä. Vanhan tiedon varaan voi rakentaa helpommin uutta.

Aivojaan voi pitää vireänä vaikkapa aivojumppalla. Aivojumppa aktivoi ja rentouttaa oppimistilanteissa. Aivojumppa on myös hauskaa. Aivojumppa perustuu kolmeen yksinkertaiseen lähtökohtaan (Dennison & Dennison 2001).

1. Oppiminen on luonnollista, iloa tuottavaa toimintaa, joka jatkuu koko elämän.
2. Oppimisen esteet ovat kyvyttömyyttä selviytyä uuden tehtävän aiheuttamasta stressistä ja epävarmuudesta.
3. Me kaikki olemme ”oppimisesteisiä” sikäli, kuin olemme oppineet olemaan liikkumatta.

Aivojumppa. Harjoitus 1

Samanlaiset kuviot ilmassa

- seiso hyvässä ryhdissä
- aloita piirtelemään kuvioita ilmaan käsivarret rentoina
- piirrä laajoina liikkeinä kuvioita
- yritä piirtää samanlaisia kuvioita molemmilla käsillä
- piirrä ympyröitä ja vaihda suuntaa
- piirrä makaavia kahdeksikkoja ja vaihda suuntaa
- vähitellen kädet löytävät rytmikkään tavan tehdä samanlaisia liikkeitä

Aivojumppa. Harjoitus 2

Ristikkäiskäynti

- seiso rentona hyvässä ryhdissä
- marssi paikallasi ja nosta polvia rytmikkäästi
- kosketa vasemman käden kyynärpäällä oikean jalan polvea
- kosketa oikean käden kyynärpäällä vasemman jalan polvea
- jatka marssia rytmikkäästi paikallasi

Aivojumppa. Harjoitus 3

Täppäminen

- seiso rentona hyvässä ryhdissä
- kävele paikallasi siten, että kullakin askeleella taivutat jalvoja polvista taaksepäin
- täppää samalla taakse taivutetun jalan kantapäätä vastakkaisella kädellä
- täppää toisella kädellä toista kantapäätä
- löydä kävelyyn rytmi

Aivojumppa. Harjoitus 4

Selkäpiirrokset

- ota itsellesi pari
- käännä selkäsi parille
- parisi kirjoittaa sormellaan kirjaimen selkäsi
- sinun tehtäväsi on arvata minkä kirjaimen hän piirsi
- kirjoittakaa helppoja sanoja
- vaihtakaa osat

Aivojumppa. Harjoitus 5

Kämmenpiirroksat

- ota itsellesi pari
- kirjoita sormellasi kirjain parisi ojennettuun kämmeneen
- parisi yrittää arvata kirjaimen
- kirjoita vuoron perään kumpaankin kämmeneen kirjaimia
- vaihtakaa osat

Aivojumppa. Harjoitus 6

Ristikkäiset kädet ja ojennettu kaula

- seiso hyvässä ryhdissä
- ojenna kädet selän taakse ja risti kämmenet
- nosta käsiä hitaasti ylös
- toista liike kuusi kertaa
- ojenna ryhti kädet sivuilla
- kallista pää kohti oikeaa olkapäätä
- anna pään kierähtää edestä vasemmalle olkapäälle hitaasti
- kallista pää kohti vasenta olkapäätä
- anna pään kierähtää edestä oikealle olkapäälle
- toista liike kuusi kertaa
- ojenna ryhti

Oppimisen taitoja on siis harjaannutettava tietoisesti. On pyrittävä kohti haasteita eikä haasteista pois päin. On tiedostettava itselle sopiva oppimistyyli ja löydettävä kokeile-malla itselle sopiva opiskelutekniikka. Epäonnistumisen kehä on pyrittävä muuttamaan onnistumisen kehäksi. On uskottava itseensä ja tartuttava asioihin. Ei varmasti ole olemassa ihmistä, joka olisi huippukyvykäs ilman kovaa harjoittelua. Taitavat henkilöt ovat asiastaan innostuneita ja haluavat kehittyä edelleen.

Liite: Tekstin vierasperäisten sanojen selitykset

Tämä kirjan tekstissä esiintyvien vierasperäisten sanojen ja sivistyssanojen selitykset:

AKTIIVINEN

toimiva, toimielias, energinen, oma-aloitteinen

ANALYSOIDA

hajottaa osiinsa, ottaa selville, jäsentää, eritellä, suorittaa analyysia

ANALYYTTINEN

jäsentävä, erittelevä, tutkiva esim. *Analyyttinen kirjoitus*

AUDITIIVINEN

kuuloaistiin liittyvä, kuulo- esim. *Auditiivinen muisti.*

AUTOMATISOITUA

muuttua itseään ohjaavaksi, automaattiseksi, koneistua

AUTORITÄÄRINEN

yhden henkilön ratkaisuvallasta riippuva, määräävä, komentava, myös *autoritaarinen – Auktoritaarinen kasvatust*

DIAGNOSTIIKKA

tehdä kartoitus esim. *lukivaikeuden määrittely erilaisten testien avulla*

DRAMATISOIDA

tehdä esitys opittavasta asiasta

DYSLEKSIA

lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus

ELEMENTTI

osa, osatekijä, alkutekijä

ERGONOMINEN

joka perustuu ergonomiaan esim. *Ergonomisesti suunniteltu työpöytä*

ESSEE

yleistajuinen tutkiva tai pohtiva kirjoitelma

FONOLOGINEN

ääntämiseen perustuva, esim. *foneeminen tutkimus, funktionaalinen äänneoppi*

FYYSINEN

luonnon, luonto-, aineellinen, konkreettinen, ruumiillinen

GLOBAALINEN

kokonaismäärää tarkoittava esim. *Globaaliintiö 'enimmäismäärä'*

HIENOMOTORINEN

ruumiinliikkeiden hienoimmista, tarkkuutta vaativista liikkeistä
esim. *Pyrkiä kehittämään lapsen hienomotoriikkaa*

HOLISTINEN

kokonaisvaltainen

INTERAKTIIVINEN

vuorovaikutteinen, kahteen suuntaan viestimisen mahdollista-
va, (tietokoneohjelmasta usein: käyttäjän kanssa) keskusteleva

ITSEOHJAUTUVUUS

itsestään ohjautuvuus esim. *Opettaa opiskelijaa itseohjautuvuuteen
opinnoissaan*

KAKSOISKONSONANTTI

kiel. = geminaatta eli konsonantti, joka kuuluu kahteen tavuun
esim. *kissa*

KAPASITEETTI

kyky, edellytykset, pätevyys

KINESTEETTINEN

liikunnallisesti suuntautunut, liikkeiden aistiminen

KOGNITIIVINEN

tietoa koskeva, tiedollinen, havainnointiin (ei tunteisiin tai tah-
toon) liittyvä esim. *Kognitiiviset toiminnot*

KOMPENSOIDA

korvata, tasoittaa, hyvittää

KONKRETISOIDA

näyttää, havainnollistaa, aineellistaa, materialisoida

KRIITTINEN

arvosteleva, moittiva, tutkiva, tarkka

LOGINEN

järjestelmällinen, johdonmukainen

LUKUSTRATEGIA

lukemaanoppimismenetelmä

MARGINAALI

kuv. toimintamahdollisuudet, liikkumavara *Virhemarginaali*
'erehtymisvara'

MEDIATEKNIikka

tiedotusvälineisiin liittyvä tekniikka

MEKAANINEN LUKEMINEN

lukutaito ilman tekstin ymmärtämisen taitoa

METAKOGNITIIVINEN

henkilön omat oppimisen taidot ja tietoisuus niistä

MONIKANAVAINEN OPPIMINEN

henkilö käyttää useita aistikanavia oppimisessaan esim. *näkö,*
kuulo, kosketus jne.

MOTIVOITUNUT

innokas, innostunut, jolla on motivaatiota

NEGATIIVINEN

torjuva, hylkäävä, kielteinen, vahingollinen, huono, epäedullinen

OPPIMISPROSESSI

oppimisen eteneminen tapahtumaketjuna

ORIENTOITUA

kohdistua, suuntautua, suunnistua, perehtyä, tutustua

PASSIIVINEN

haluton, innoton, vastahakoinen, veltto

PEDAGOGINEN

kasvatukseen liittyvä, kasvatuksellinen, kasvatustieteellinen

POSITIIVINEN

myönteinen, suotuista, hyvä esim. *Positiivinen asenne*

PROSESSI

tapahtumaketju, vaiheet esim. *Muutosprosessi*

PSYKOSOSIAALINEN

lääk. psykologisten ja sosiaalisten seikkojen välisiä suhteita koskeva, niihin liittyvä

PSYKOTERAPEUTTI

lääk. psyk. psykoterapian harjoittaja

PSYKKINEN

henkinen, sielullinen, mielen, psyyken

RAPORTTI

ilmoitus, uutinen, viesti, tiedote, selostus, kuvaus, katsaus

REFEROIDA

tehdä lyhennelmä, kertoa, selostaa, esitellä

REVERSAALI

kirjaimet tai tavut vaihtavat paikkaa. Sanoissa voi tapahtua reversoitumista esim. *sana sata muuttuu sanaksi tasa*

SOSIAALINEN

yhteisöllinen, yhteiskuntaa koskeva

SOSIAALISEMOTIONAALINEN

sosiaalisten taitojen ja tunteiden yhteisvaikutelma esim. *lukivaikeudesta kärsivään sosiaalisten taitojen ja tunne-elämän yhteisvaikutus*

STRATEGIA

menetelmä, toimintasuunnitelma, taktiikka

STRUKTUROITU

kehittyä tai jäsentyä rakennelmaksi, struktuuriksi

SUBJEKTIIVINEN

omakohtainen, yksilöllinen; puolueellinen

SYMBOLI

merkki, tunnusmerkki, vertauskuva

SYSTEMAATTINEN

järjestelmällinen

TAKTIILINEN

kosketusaistia käyttävä oppija

VIRKE

yhden tai useamman lauseen muodostama kokonaisuus

VISUAALINEN

näkyvä, nähtävä; näköaistiin liittyvä

VOKAALI

ääntiö, suomessa äänteet a, e, i, o, u, y, ä, ö, muut kirjaimet ovat konsonantteja

Lähteet

- Ahonen, T. & Siiskonen, T. & Aro, T. Sanat sekaisin. PS-kustannus, 2001.
- Dennison, P.E. & Dennison, G. E. Aivojumppa-opas. Keuruun Laatu-paino Oy, 2001.
- Erityispedagogiikan tutoropas. Jyväskylän yliopisto. Kopi-Jyvä Oy, 2001.
- Haapasalo, S. & Salomäki, J. "On kuin kivi olisi vierähtänyt sydämeltä". Kuntoutussäätiön tutkimuksia 64/2000.
- Halonen, M. Aikuinen oppimassa. Opetushallitus. Gummerus Kirjapaino Oy, 1999.
- Hintikka, A-M.H. Erilaisesta oppijasta erinomaiseksi oppijaksi. Helsingin seudun erilaiset oppijat ry Hero. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä, 2000.
- Jääskeläinen, M. Kirjoittajan ensiapu. Käytännön ohjeita opiskelijalle. Jyväskylän Avoin yliopisto, 1998.
- Kauppinen, H. & Halonen, M. & Syvälahti, M. & Yli-Heikkilä, O. Tarinoita Sulevista. Turun kristillisen opiston säätiö. Newprint Oy Turku, 2002.
- Lonka, I. & Lonka, K. & Karvonen, P. & Leino, P. Taitava kirjoittaja. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 1996.
- Nurmi, M. Työelämässä toimivien aikuisten kirjoitustaito ja sen kehittäminen. Työelämän pedagogiikka –projekti. Metallityöväen Murikka-opisto 11.6.1996.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2002. Opetushallitus.
- Prashnig, B. Eläköön erilaisuus. PS-viestintä Oy. Atena Kustannus. Jyväskylä, 1996.
- Spektri. Opetushallituksen lehti 3/99. Erityisopetus auttaa monen esteen yli. Opetushallitus, 1999.

Työ terveys turvallisuus 1/2001. Lehtiartikkeli; Huonollakin muistilla pärjää.

ISBN 978-952-99919-2-1
Kansi: Erkki Kiiski